

Oikeustapauskokoelma

UNIONIN YLEISEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (kolmas jaosto)

11 päivänä heinäkuuta 2014*

Kilpailu — Kartellit tai muut yhteistoimintajärjestelyt — Parafiinivahamarkkinat — Raakaparafiinimarkkinat — Päätös, jolla todetaan EY 81 artiklan rikkominen — Hintojen vahvistaminen ja markkinoiden jakaminen — Emoyhtiön vastuu kilpailusääntöjen rikkomisista, joihin sen tytäryhtiö ja emoyhtiön osittain omistama yhteisyritys ovat syllistyneet — Emoyhtiön käyttämä ratkaiseva vaikutusvalta — Olettama siinä tapauksessa, että emoyhtiö omistaa tytäryhtiön kokonaan — Seuraanto — Oikeasuhteisuus — Yhdenvertainen kohtelu — Sakkojen määrän laskennasta annetut vuoden 2006 suuntaviivat — Raskauttavat seikat — Johtajan rooli — Sakon enimmäismäärä — Täysi harkintavalta

Asiassa T-541/08,

Sasol, kotipaikka Rosebank (Etelä-Afrikka),

Sasol Holding in Germany GmbH, kotipaikka Hampuri (Saksa),

Sasol Wax International AG, kotipaikka Hampuri, ja

Sasol Wax GmbH, kotipaikka Hampuri,

edustajinaan asianajajat W. Bosch, U. Denzel ja C. von Köckritz,

kantajina,

vastaan

Euroopan komissio, asiamiehinään F. Castillo de la Torre ja R. Sauer, avustajanaan asianajaja M. Gray,

vastaajana,

jossa on kyse ensisijaisesti [EY] 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan mukaisesta menettelystä (asia COMP/39.181 – Kynttilävahat) 1.10.2008 tehdyn komission päätöksen K(2008) 5476 lopullinen osittaisesta kumoamisvaatimuksesta ja toissijaisesti kantajille määrätyn sakon kumoamisvaatimuksesta tai sen määrän alentamisvaatimuksesta,

UNIONIN YLEINEN TUOMIOISTUIN (kolmas jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja O. Czúcz (esittelevä tuomari) sekä tuomarit I. Labucka ja D. Gratsias,

kirjaaja: hallintovirkamies N. Rosner,

* Oikeudenkäyntikieli: englanti.

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 3.7.2013 pidetyssä istunnossa esitetyn,
on antanut seuraavan

tuomion

Tosiseikat

1. Hallinnollinen menettely ja riidanalaisen päätöksen tekeminen

- 1 Euroopan yhteisöjen komissio on [EY] 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan mukaisesta menettelystä (asia COMP/39.181 – Kynttilävahat) 1.10.2008 tehdyllä päätöksellä K(2008) 5476 lopullinen (jäljempänä riidanalainen päätös) todennut, että kantajat Sasol Wax GmbH, Sasol Wax International AG, Sasol Holding in Germany GmbH ja Sasol (jäljempänä Sasol Ltd) (jäljempänä kantajat yhdessä Sasol) olivat yhdessä muiden yritysten kanssa rikkoneet EY 81 artiklan 1 kohtaa ja Euroopan talousalueesta (ETA) tehdyn sopimuksen 53 artiklan 1 kohtaa osallistumalla kartelliin parafiinivahamarkkinoilla ETA:n alueella ja raakaparafiinimarkkinoilla Saksassa.
- 2 Riidanalaisen päätöksen adressaatteja ovat Sasolin lisäksi seuraavat yhtiöt: ENI SpA, Esso Deutschland GmbH, Esso Société anonyme française, ExxonMobil Petroleum and Chemical BVBA ja Exxon Mobil Corp. (jäljempänä yhdessä ExxonMobil), H&R ChemPharm GmbH, H&R Wax Company Vertrieb GmbH ja Hansen & Rosenthal KG (jäljempänä yhdessä H&R), Tudapetrol Mineralölerzeugnisse Nils Hansen KG, MOL Nyrt., Repsol YPF Lubricantes y Especialidades SA, Repsol Petróleo SA ja Repsol YPF SA (jäljempänä yhdessä Repsol), Shell Deutschland Oil GmbH, Shell Deutschland Schmierstoff GmbH, Deutsche Shell GmbH, Shell International Petroleum Company Ltd, The Shell Petroleum Company Ltd, Shell Petroleum NV ja The Shell Transport and Trading Company Ltd (jäljempänä yhdessä Shell), RWE Dea AG ja RWE AG (jäljempänä yhdessä RWE), Total SA ja Total France SA (jäljempänä yhdessä Total) (riidanalaisen päätöksen ensimmäinen perustelukappale).
- 3 Parafiinivahat valmistetaan jalostamossa raakaöljystä. Niitä käytetään erilaisten tuotteiden, kuten kynttilöiden, kemikaalien, renkaiden ja ajoneuvoteollisuuden tuotteiden valmistuksessa sekä kumi-, pakkaus-, liima- ja purukumiteollisuudessa (riidanalaisen päätöksen neljäs perustelukappale).
- 4 Raakaparafiini on välttämätön raaka-aine parafiinivahojen valmistuksessa. Se on jalostamoiden sivutuote, jota saadaan valmistettaessa perusöljyjä raakaöljystä. Sitä myydään myös loppuasiakkaille, esimerkiksi lastulevyjen valmistajille (riidanalaisen päätöksen viides perustelukappale).
- 5 Komissio aloitti tutkimuksensa sen jälkeen, kun Shell Deutschland Schmierstoff oli ilmoittanut sille 17.3.2005 päivätyllä kirjeellä kartellin olemassaolosta ja tehnyt sakoista vapauttamisesta ja sakkojen lieventämisestä kartelleja koskeissa asioissa annetussa komission tiedonannossa (EYVL 2002, C 45, s. 3; jäljempänä vuoden 2002 yhteistyötiedonanto) tarkoitetun vapautushakemuksen (riidanalaisen päätöksen 72 perustelukappale).
- 6 Komissio teki 28. ja 29.4.2005 [EY] 81 ja [EY] 82 artiklassa vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta 16.12.2002 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 1/2003 (EYVL 2003, L 1, s. 1) 20 artiklan 4 kohdan mukaisesti tarkastuksia paikan päällä H&R/Tudapetrolin, ENI:n ja MOL:n toimitiloissa sekä Sasol-, ExxonMobil-, Repsol- ja Total-konsernin yhtiöille kuuluvissa toimitiloissa (riidanalaisen päätöksen 75 perustelukappale).

- 7 Komissio lähetti 25.–29.5.2007 väitetiedoksiannon kullekin edellä 2 kohdassa mainituista yhtiöistä, joihin kuuluvat myös kantajat (riidanalaisen päätöksen 85 perustelukappale). Sasol Wax ja Sasol Wax International vastasivat yhdessä väitetiedoksiantoon 13.8.2007 päivätyllä kirjeellä. Samana päivänä lähettämällään kirjeellä Sasol Holding in Germany ja Sasol Ltd. vastasivat myös yhdessä väitetiedoksiantoon.
- 8 Komissio järjesti 10. ja 11.12.2007 kuulemistilaisuuden, johon kantajat osallistuivat (riidanalaisen päätöksen 91 perustelukappale).
- 9 Komissio katsoi riidanalaisessa päätöksessä käytettävissään olleiden todisteiden perusteella, että päätöksen adressaatit, jotka muodostivat parafiinivahojen ja raakaparafiinin tuottajien enemmistön ETA:n alueella, olivat osallistuneet yhtenä kokonaisuutena pidettävään, monitahoiseen ja jatkettuun EY 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan rikkomiseen, joka kattoi ETA:n alueen. Tämä rikkominen koostui sopimuksista tai yhdenmukaistetuista menettelytavoista, jotka koskivat hintojen vahvistamista ja parafiinivahojen koskevien kaupallisesti arkaluontoisten tietojen vaihtamista ja paljastamista (jäljempänä rikkomisen pääasiallinen osa). RWE:n (sittemmin Shell), ExxonMobilin, MOL:n, Repsolin, Sasolin ja Totalin osalta parafiinivahojen koskeva rikkominen tarkoitti myös asiakkaiden tai markkinoiden jakamista (jäljempänä rikkomisen toinen osa). Lisäksi rikkominen, johon RWE, ExxonMobil, Sasol ja Total olivat syyllistyneet, koski myös loppuasiakkaille Saksan markkinoilla myytyä raakaparafiinia (jäljempänä rikkomisen raakaparafiinia koskeva osa) (riidanalaisen päätöksen 2, 95 ja 328 perustelukappale ja 1 artikla).
- 10 Rikkomista merkitsevät menettelytavat toteutuivat kilpailunvastaisissa kokouksissa, joita osanottajat kutsuivat ”teknisiksi kokouksiksi” tai joskus ”Blauer Salon” -kokouksiksi, ja ”raakaparafiinikokouksissa”, jotka oli omistettu erityisesti raakaparafiinia koskeville kysymyksille.
- 11 Käsiteltävässä asiassa määrättyjen sakkojen määrä on laskettu niiden asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohdan a alakohdan mukaisesti määrättävien sakkojen laskennasta annettujen suuntaviivojen (EUVL 2006, C 210, s. 2, jäljempänä vuoden 2006 suuntaviivat) perusteella, jotka olivat voimassa silloin, kun väitetiedoksianto annettiin tiedoksi edellä 2 kohdassa mainituille yhtiöille.
- 12 Riidanalainen päätös sisältää muun muassa seuraavat määräykset:

”1 artikla

Seuraavat yritykset ovat rikkoneet [EY] 81 artiklan 1 kohtaa ja 1.1.1994 alkaen ETA-sopimuksen 53 artiklaa osallistumalla mainittuina ajanjaksoina jatkettuun sopimukseen ja/tai yhdenmukaistettuun menettelytapaan parafiinivaha-alalla yhteismarkkinoilla ja 1.1.1994 lähtien ETA:ssa:

--

Sasol Wax GmbH: 3.9.1992–28.4.2005;

Sasol Wax International AG: 1.5.1995–28.4.2005;

Sasol Holding in Germany GmbH: 1.5.1995–28.4.2005;

Sasol [Ltd]: 1.5.1995–28.4.2005

--.

Mitä tulee seuraaviin yrityksiin, rikkominen koskee myös mainittujen ajanjaksojen osalta loppuasiakkaille Saksan markkinoilla myytyä raakaparafiinia:

--

Sasol Wax GmbH: 30.10.1997–12.5.2004;

Sasol Wax International AG: 30.10.1997–12.5.2004;

Sasol Holding in Germany GmbH: 30.10.1997–12.5.2004;

Sasol [Ltd]: 30.10.1997–12.5.2004;

--

2 artikla

Edellä 1 artiklassa tarkoitettusta rikkomisesta määrätään seuraavat sakot:

ENI SpA: 29 120 000 euroa;

Esso Société Anonyme Française: 83 588 400 euroa,

josta yhteisvastuullisesti

ExxonMobil Petroleum and Chemical BVBA ja ExxonMobil Corporation 34 670 400 euroa, josta yhteisvastuullisesti Esso Deutschland GmbH:n kanssa 27 081 600 euroa;

Tudapetrol Mineralölerzeugnisse Nils Hansen KG: 12 000 000 euroa;

Hansen & Rosenthal KG yhteisvastuullisesti H&R Wax Company Vertrieb GmbH:n kanssa: 24 000 000 euroa,

josta yhteisvastuullisesti

H&R ChemPharm GmbH:n kanssa 22 000 000 euroa;

MOL Nyrt.: 23 700 000 euroa;

Repsol YPF Lubricantes y Especialidades SA yhteisvastuullisesti Repsol Petróleo SA ja Repsol YPF SA:n kanssa: 19 800 000 euroa;

Sasol Wax GmbH: 318 200 000 euroa,

josta yhteisvastuullisesti

Sasol Wax International AG:n, Sasol Holding in Germany GmbH:n ja Sasol [Ltd:n] kanssa 250 700 000 euroa;

Shell Deutschland Oil GmbH, Shell Deutschland Schmierstoff GmbH, Deutsche Shell GmbH, Shell International Petroleum Company Limited, the Shell Petroleum Company Limited, Shell Petroleum NV ja the Shell Transport and Trading Company Limited: 0 euroa;

RWE-Dea AG yhteisvastuullisesti RWE AG:n kanssa: 37 440 000 euroa;

Total France SA yhteisvastuullisesti Total SA:n kanssa: 128 163 000 euroa.”

2. Sasol-konsernin ja Varan rakenne ja emoyhtiöiden vastuuseen joutuminen riidanalaisessa päätöksessä

- 13 Riidanalaisen päätöksen 449 perustelukappaleessa komissio yksilöi ensin Sasol-konsernin osalta yhtiön, joka on välittömästi vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisesta. Se totesi, että teknisiin kokouksiin osallistuneiden henkilöiden joukossa olivat Hans-Otto Schümann GmbH & Co. KG:n (jäljempänä HOS) työntekijät rikkomisen alusta eli 3.9.1992 lähtien 30.4.1995 saakka. Tämän jälkeen 1.5.1995–31.12.2002 kyse oli yhtiöstä Schümann Sasol GmbH & Co. KG, josta vuonna 2000 tuli Schümann Sasol GmbH (jäljempänä yhdessä Schümann Sasol). Kyseessä olevien työntekijöiden työnantaja oli 1.1.2003 lähtien Sasol Wax.
- 14 Riidanalaisen päätöksen 452 perustelukappaleessa katsottiin näin ollen, että Sasol Wax, joka on HOS:n ja Schümann Sasolin seuraaja, oli vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisesta, koska se osallistui siihen välittömästi 3.9.1992 ja 28.4.2005 välisen ajan.
- 15 Komissio tutki myös HOS:n, Schümann Sasolin ja Sasol Waxin osakkeenomistuksen kehityksen eri aikoina. Se erotti tältä osin kolme ajanjaksoa (riidanalaisen päätöksen 454 perustelukappale).
- 16 Komissio totesi, että ensimmäisellä ajanjaksolla 3.9.1992–30.4.1995 (jäljempänä Schümann-ajanjakso) HOS:ia valvoi viime kädessä Hans-Otto Schümann henkilökohtaisesti Vara Holding GmbH & Co KG:n (jäljempänä Vara) välityksellä, joka oli HOS:n ainoa yhtiömies (riidanalaisen päätöksen 450 ja 457 perustelukappale). Varan pääomasta suurimman osan omisti Schümann, ja muut omistajat olivat hänen perheenjäseniään. Riidanalaisessa päätöksessä Varan ja Schümannin ei kummankaan katsottu olevan vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisesta, johon HOS oli syylistynyt.
- 17 Toinen ajanjakso oli 1.5.1995–30.6.2002 (jäljempänä yhteisyrityksen ajanjakso). Sasol Ltd hankki 1.5.1995 kaksi kolmasosaa HOS:sta. Uudelleenjärjestelyn seurauksena HOS:sta tuli Schümann Sasol ja se oli edelleen suoraan vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisesta. Schümann Sasolista 99,9 prosenttia omisti Schümann Sasol International AG, jonka pääomasta kolmasosan omisti Vara ja viime kädessä Schümannin perhe. Schümann Sasol Internationalin pääomasta kaksi kolmasosaa omisti Sasol Holding in Germany, jonka puolestaan omisti kokonaan Sasol Ltd. Tämän ajanjakson osalta komissio katsoi, että Sasol Wax (Schümann Sasolin oikeudellisen seuraannon saajana), Sasol Wax International (Schümann Sasol Internationalin, joka on Schümann Sasolin emoyhtiö, oikeudellisen seuraannon saajana), Sasol Holding in Germany (emoyhtiönä, joka omistaa kaksi kolmasosaa Schümann Sasol Internationalin pääomasta) ja Sasol Ltd (Sasol Holding in Germanyn emoyhtiönä) olivat yhteisvastuussa (riidanalaisen päätöksen 451 ja 478 perustelukappale). Komissio nimittäin katsoi, että kolme viimeksi mainittua yhtiötä käyttivät ratkaisevaa vaikutusvaltaa Schümann Sasoliin (riidanalaisen päätöksen 453 perustelukappale). Varan, joka omisti yhden kolmasosan Schümann Sasol Internationalin pääomasta, tai Schümannin perheen, joka omisti Varan, ei katsottu olevan vastuussa rikkomisesta, johon syylistyi Schümann Sasol, jonka tuolloin omisti Schümann Sasol International (jäljempänä Schümann Sasol International tai yhteisyritys), jonka omistivat yhdessä Vara ja Sasol-konserni.
- 18 Kolmas ajanjakso alkoi 1.7.2002 ja kesti 28.4.2005 saakka, jolloin kilpailusääntöjen rikkomisen päättyi (jäljempänä Sasol-ajanjakso). Sasol-konserni hankki 30.6.2002 viimeisen kolmanneksen Schümann Sasol Internationalin pääomasta, joka oli siihen asti Varan omistuksessa. Schümann Sasol, jonka uudeksi nimeksi tuli Sasol Wax, oli edelleen Schümann Sasol Internationalin, jonka uudeksi nimeksi puolestaan tuli Sasol Wax International, omistuksessa. Sasol Wax Internationalin koko osakekannan omisti tämän jälkeen Sasol Holding in Germany ja loppujen lopuksi Sasol Ltd. Tämän ajanjakson osalta komissio katsoi neljän kantajan olevan yhdessä ja yhteisvastuullisesti vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisesta, johon Sasol Wax oli syylistynyt, ja katsoi, että kolme ensimmäistä kantajaa olivat käyttäneet ratkaisevaa vaikutusvaltaa Sasol Waxiin (riidanalaisen päätöksen 451 ja 453 perustelukappale).

Asian käsittely ja asianosaisten vaatimukset

- 19 Kantajat nostivat nyt käsiteltävänä olevan kanteen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjaamoon 15.12.2008 toimitetulla kannekirjelmällä.
- 20 Unionin yleinen tuomioistuin (kolmas jaosto) päätti esittelevän tuomarin kertomuksen perusteella aloittaa suullisen käsittelyn. Unionin yleisen tuomioistuimen työjärjestyksen 64 artiklassa tarkoitettuna prosessinjohtotoimena unionin yleinen tuomioistuin pyysi asianosaisia vastaamaan tiettyihin kysymyksiin ja esittämään tiettyjä asiakirjoja. Asianosaiset vastasivat pyyntöön asetetussa määräajassa.
- 21 Asianosaisten suulliset lausumat ja niiden unionin yleisen tuomioistuimen esittämiin kysymyksiin antamat vastaukset kuultiin 3.7.2013 pidetyssä istunnossa.
- 22 Kun otetaan huomioon yhteydet asian T-540/08, Esso ym. vastaan komissio, asian T-543/08, RWE ja RWE Dea vastaan komissio, asian T-544/08, Hansen & Rosenthal ja H&R Wax Company Vertrieb vastaan komissio, asian T-548/08, Total vastaan komissio, asian T-550/08, Tudapetrol vastaan komissio, asian T-551/08, H&R ChemPharm vastaan komissio, asian T-558/08, ENI vastaan komissio, asian T-562/08, Repsol Lubricantes y Especialidades ym. vastaan komissio ja asian T-566/08, Total Raffinage ja Marketing vastaan komissio, tosiseikkoihin ja esille nousevien oikeudellisten kysymysten samankaltaisuus, unionin yleinen tuomioistuin päätti julistaa tuomion kyseisissä liitännäisissä asioissa vasta sen jälkeen, kun viimeinen – 3.7.2013 pidetty – suullinen käsittely olisi pidetty nyt käsiteltävässä asiassa.
- 23 Kantajat vaativat, että unionin yleinen tuomioistuin
- ensisijaisesti kumoaa riidanalaisen päätöksen kantajia koskevilta osin
 - toissijaisesti kumoaa niille riidanalaisessa päätöksessä määrätyn sakon tai alentaa huomattavasti sen määrää
 - velvoittaa komission korvaamaan oikeudenkäyntikulut.
- 24 Komissio vaatii, että unionin yleinen tuomioistuin
- hylkää kanteen kokonaisuudessaan, mukaan lukien toissijaiset vaatimukset
 - velvoittaa kantajat korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

Oikeudellinen arviointi

- 25 Kanteensa tueksi kantajat esittävät seitsemän kanneperustetta. Ensimmäisen kanneperusteen mukaan Sasol Ltd:n, Sasol Holding in Germanyn ja Sasol Wax Internationalin katsottiin virheellisesti olevan vastuussa rikkomisesta, johon Schumann Sasol oli syyllistynyt yhteisyrityksen ajanjaksolla. Toisen kanneperusteen mukaan Sasol Ltd:n, Sasol Holding in Germanyn ja Sasol Wax Internationalin katsottiin virheellisesti olevan vastuussa rikkomisesta, johon Sasol Wax oli syyllistynyt Sasol-ajanjaksolla. Kolmannen kanneperusteen mukaan yhdenvertaisen kohtelun periaatetta on loukattu, kun komissio ei katsonut Varan olevan yhteisvastuussa rikkomisesta Schumann-ajanjaksolla ja yhteisyrityksen ajanjaksolla. Neljännen kanneperusteen mukaan sakon perusmäärä on määritetty virheellisesti. Viidennen kanneperusteen mukaan Sasolin johtajan rooli on otettu huomioon virheellisesti. Kuudennen kanneperusteen mukaan lainvastaista on se, ettei sakon enimmäismäärää määritetty eri tavoin rikkomisen eri ajanjaksojen osalta. Seitsemännen kanneperusteen mukaan lainvastaista on se, ettei Sasolille myönnetty sakon tiettyjen osien osalta täysimääräistä vapautusta sakosta.

1. Ensimmäinen kanneperuste, jonka mukaan Sasol Ltd:n, Sasol Holding in Germanyn ja Sasol Wax Internationalin katsottiin virheellisesti olevan vastuussa rikkomisesta yhteisyrityksen ajanjaksolla

- 26 Kantajat katsovat komission todenneen virheellisesti, että Sasol Ltd käytti kokonaan omistamansa tytäryhtiön Sasol Holding in Germanyn kautta yksin ratkaisevaa vaikutusvaltaa Schümann Sasol Internationalissa, ja näin ollen katsoneen virheellisesti, että Sasol Ltd, Sasol Holding in Germany ja Sasol Wax International olivat vastuussa yhteisyrityksen ajanjakson osalta. Schümann Sasolin ja kyseisten yhtiöiden väliset organisatoriset, taloudelliset ja oikeudelliset yhteydet, joihin komissio tukeutui riidanalaisessa päätöksessä, eivät kantajien mukaan tue tällaista toteamusta.
- 27 Kantajat katsovat ensisijaisesti, että toinen emoyhtiö, Vara, käytti yksin ratkaisevaa vaikutusvaltaa Schümann Sasol Internationalissa yhteisyrityksen ajanjaksolla. Toissijaisesti ne katsovat, että molemmat emoyhtiöt käyttivät tätä ratkaisevaa vaikutusvaltaa yhdessä.
- 28 Komissio vastaa, että Sasolille määrättiin seuraamus sen oman vastuun perusteella ja vuoden 2006 suuntaviivojen mukaisesti. Lisäksi vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan komission ei tarvitse perustella sitä, ettei se ole tehnyt kolmansille osoitettua rikkomispäätöstä, eikä yritys voi riitauttaa sille määrättyä seuraamusta sillä perusteella, että toiselle yritykselle ei ole määrätty sakkoa.

Alustavat huomautukset

- 29 Emoyhtiön yhteisvastuusta tytäryhtiönsä tai omistamansa yhteisyrityksen käyttäytymisestä on todettava, että se, että tytäryhtiöllä tai yhteisyrityksellä on eri oikeushenkilöllisyys, ei riitä sulkemaan pois sitä mahdollisuutta, että emoyhtiö joutuu vastuuseen sen käyttäytymisestä (ks. vastaavasti asia 48/69, Imperial Chemical Industries v. komissio, tuomio 14.7.1972, Kok., s. 619, 132 kohta).
- 30 Unionin kilpailuoikeus koskee nimittäin yritysten toimintaa, ja yrityksen käsitteeseen kuuluvat kaikki taloudellista toimintaa harjoittavat yksiköt riippumatta niiden oikeudellisesta muodosta tai rahoitustavasta (asia C-97/08 P, Akzo Nobel ym. v. komissio, tuomio 10.9.2000, Kok., s. I-8237, 54 kohta ja yhdistetyt asiat T-141/07, T-142/07, T-145/07 ja T-146/07, General Technic-Otis v. komissio, tuomio 13.7.2011, Kok., s. II-4977, 53 kohta).
- 31 Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä on myös täsmennetty, että yrityksen käsitteellä on tässä samassa asiayhteydessä katsottava tarkoitettavan taloudellista kokonaisuutta, vaikka oikeudellisesti tämän taloudellisen kokonaisuuden muodostaakin useampi kuin yksi luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö (ks. asia 170/83, Hydrotherm Gerätebau, tuomio 12.7.1984, Kok., s. 2999, 11 kohta; edellä 30 kohdassa mainittu asia Akzo Nobel ym. v. komissio, tuomion 55 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen; asia T-234/95, DSG v. komissio, tuomio 29.6.2000, Kok., s. II-2603, 124 kohta). Näin oikeuskäytännössä on korostettu, että kilpailusääntöjen soveltamisessa eri oikeushenkilöllisyydestä johtuva muodollinen ero kahden yhtiön välillä ei ole ratkaisevaa vaan merkityksellistä on niiden markkinakäyttäytymisen mahdollinen yhdenmukaisuus. Voi siis osoittautua tarpeelliseksi selvittää, muodostavatko kaksi tai useampi yhtiö, jotka ovat eri oikeushenkilöitä, sellaisen yhden ja saman yrityksen tai taloudellisen yksikön tai kuuluvatko ne sellaiseen yhteen ja samaan yritykseen tai taloudelliseen yksikköön, joka käyttäytyy yhdenmukaisesti markkinoilla (edellä 29 kohdassa mainittu asia Imperial Chemical Industries v. komissio, tuomion 140 kohta; asia T-325/01, DaimlerChrysler v. komissio, tuomio 15.9.2005, Kok., s. II-3319, 85 kohta ja edellä 30 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat General Technic-Otis ym. v. komissio, tuomion 54 kohta).
- 32 Kun tällainen taloudellinen yksikkö rikkoo kilpailusääntöjä, sen asiana on yksilöllisen vastuun periaatteen mukaisesti vastata kyseisestä rikkomisesta (ks. edellä 30 kohdassa mainittu asia Akzo Nobel ym. v. komissio, tuomion 56 kohta ja edellä 30 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat General Technic-Otis ym. v. komissio, tuomion 55 kohta).

- 33 Emoyhtiön voidaan katsoa olevan vastuussa tytäryhtiön käyttäytymisestä silloin, kun siitä huolimatta, että tytäryhtiö on erillinen oikeushenkilö, se ei päättä itsenäisesti markkinakäyttäytymisestään sen vuoksi, että emoyhtiö vaikuttaa ratkaisevasti sen käyttäytymiseen tältä osin, kun otetaan erityisesti huomioon taloudelliset, organisatoriset ja oikeudelliset yhteydet näiden kahden oikeudellisen yksikön välillä (ks. vastaavasti edellä 30 kohdassa mainittu asia Akzo Nobel ym. v. komissio, tuomion 58 kohta ja asia T-9/99, HFB ym. v. komissio, tuomio 20.3.2002, Kok., s. II-1487, 527 kohta).
- 34 Emoyhtiö vaikuttaa ratkaisevasti tytäryhtiönsä markkinakäyttäytymiseen erityisesti siinä tapauksessa, että tytäryhtiö noudattaa olennaisilta osin emoyhtiön sille tältä osin antamia ohjeita (edellä 29 kohdassa mainittu asia Imperial Chemical Industries v. komissio, tuomion 133, 137 ja 138 kohta; ks. vastaavasti asia C-294/98 P, Metsä-Serla ym. v. komissio, tuomio 16.11.2000, Kok., s. I-10065, 27 kohta).
- 35 Emoyhtiö vaikuttaa ratkaisevasti tytäryhtiönsä markkinakäyttäytymiseen lähtökohtaisesti myös silloin, kun sillä on ainoastaan mahdollisesti tytäryhtiön elimissä olevien edustajiensa kautta valta määrittää tai hyväksyä tietyt tytäryhtiön strategiset kaupalliset päätökset kun taas valta tytäryhtiön liiketoimintapolitiikan määrittämiseen suppeassa mielessä on annettu yhtiön operatiivisesta toiminnasta vastaaville johtajille, jotka emoyhtiö valitsee ja jotka edustavat ja edistävät emoyhtiön kaupallisia intressejä (ks. vastaavasti asia T-25/06, Alliance One International v. komissio, tuomio 9.9.2011, Kok., s. II-5741, 138 ja 139 kohta, joka on vahvistettu asiassa C-593/11 P, Alliance One International vastaan komissio, 13.12.2012 annetulla määräyksellä, 30 kohta, ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa).
- 36 Silloin, kun tytäryhtiön ja emoyhtiön markkinakäyttäytymisen yhdenmukaisuus on taattu erityisesti edellä 34 ja 35 kohdassa kuvatuissa tilanteissa tai yhtiöiden välisten muiden taloudellisten, organisatoristen ja oikeudellisten yhteyksien vuoksi, ne kuuluvat samaan taloudelliseen kokonaisuuteen ja näin ollen muodostavat edellä 31 kohdassa mainitun oikeuskäytännön mukaan yhden ainoan yrityksen. Näin ollen se, että emoyhtiö ja tytäryhtiö muodostavat EY 81 artiklassa tarkoitetun yhden ainoan yrityksen, mahdollistaa sen, että komissio voi osoittaa sakkojen määräämistä koskevan päätöksen emoyhtiölle ilman, että sillä olisi velvollisuutta osoittaa kyseisen emoyhtiön itse osallistuneen rikkomiseen (edellä 30 kohdassa mainittu asia Akzo Nobel ym. v. komissio, tuomion 59 kohta).
- 37 Edellä 29–36 kohdassa esitettyä oikeuskäytäntöä voidaan soveltaa myös yhden tai useamman emoyhtiön saattamiseen vastuuseen sellaisesta kilpailusääntöjen rikkomisesta, johon niiden yhteisyritys on syyllistynyt (edellä 30 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat General Technic-Otis ym. v. komissio, tuomion 52–56 kohta).
- 38 Kantajien väitteitä ja riidanalaisen päätöksen sisältämien toteamusten paikkansapitävyyttä siltä osin kuin ne koskevat kantajien joutumista vastuuseen Schumann Sasolin ja sen emoyhtiön Schumann Sasol Internationalin – josta yhteisyrityksen ajanjaksolla kaksi kolmasosaa omisti Sasol Holding in Germany ja yhden kolmasosan Vara – toiminnasta on arvioitava näiden sääntöjen perusteella.

Riidanalainen päätös

- 39 Riidanalaisessa päätöksessä komissio hylkäsi kantajien väitteet ja perustelut, joilla ne pyrkivät osoittamaan, että yhteisyrityksen ajanjaksolla Schumann Sasol International oli tosiasiallisesti Varan määräysvallassa. Se tukeutui tällöin pääasiallisesti seuraaviin seikkoihin:

” – –

(471) Komissio katsoo, että Sasol käytti kokonaan omistamansa tytäryhtiön Sasol Holding in Germanyn välityksellä yksin ratkaisevaa vaikutusvaltaa Schumann Sasol Internationalissa.

- (472) Kuten Sasol selittää, juoksevista asioista vastaava [hallitus] muodostui Sasolin edustajasta, Varan edustajasta ja puheenjohtajasta. Hallituksen työjärjestyksen nojalla hallitus tekee päätöksensä mahdollisuuksien mukaan yksimielisesti tai yksinkertaisella enemmistöllä. Äänten mennessä tasan [hallituksen] puheenjohtajalla on ratkaiseva ääni. Sasol väittää, että puheenjohtaja oli suurimman osan yhteisyrityksen ajanjaksosta Varan edustaja. Perinpohjaisemman tutkinnan perusteella komissio kiistää tätä koskevat Sasolin väitteet. Kyseessä oleva henkilö oli puheenjohtaja pikemminkin alan tuntemuksensa ja sen ansiosta, että myös Sasol toivoi hänen johtavan yhteisyrityksen [hallitusta]. Sasolille oli suurimpana osakkeenomistajana tärkeää, että [hallituksessa] oli henkilö, joka jo tunsikin HOS:n aiempaa toimintaa. Kyseinen henkilö oli työskennellyt Schumann Sasol Internationalin saksalaisen edeltäjän lukuun ja tunsikin tämän vuoksi täydellisesti myöhemmin Sasoliin liitetyn yhtiön toiminnan. Lisäksi hetkellä, jolloin kyseinen henkilö tuli puheenjohtajaksi (2.5.1995), hän ei ollut Varan palveluksessa. Itse asiassa tämä henkilö ei ollut Varan palveluksessa ennen vuotta 1997. Hän oli yhteisyrityksen puheenjohtaja 2.5.1995 alkaen 30.6.2001 saakka, jolloin hänen seuraajakseen tuli Sasolista [D. S. R.].
- (473) Yhteisyrityksen hallintoneuvosto muodostui kuudesta jäsenestä, joista neljä oli Sasolin edustajia ja kaksi oli Varan edustajia. Kuten Sasol selitti, Sasolin ja Varan välisessä äänioikeuksia koskevassa osakassopimuksessa määrättiin, että Sasol ja Vara päättäisivät päätöslauselmista yksimielisesti siten, että kummallakin on yksi ääni, ja että Sasolin enemmistö hallintoneuvostossa tällä tavoin poistetaan. Jos yksimielisyyteen ei päästä, ehdotus katsotaan hylätyksi. Äänioikeuksia koskevan osakassopimuksen 3 artiklassa, joka liittyy hallintoneuvoston päätöslauselmiin, määrättiin, että sopimuksen 1 artiklaa sovellettiin mutatis mutandis. Osakassopimuksen 1.5 artiklassa määrätään, että jos kyseisen artiklan a–d kohdassa luetelluista kysymyksistä ei päästä yksimielisyyteen, Sasolin – joka omistaa yli 50 prosenttia osakepääomasta – ehdotus voittaa, ja että Vara äänestäisi Sasolin päätöksen mukaisesti. Kysymykset, joihin 1.5 artiklan a–d kohdassa viitataan, ovat seuraavat: tilinpäätösten tekeminen, tilintarkastajien nimittäminen, erityistilintarkastajien nimittäminen ja [yhtiön pääoma]investointien hyväksyminen tai kaikki sen tytäryhtiöihin liittyvät kysymykset.
- (474) [Yleiskokouksen osalta] Sasol selittää, että Varalla oli veto-oikeus, sillä päätöslauselmat vaativat kolmen neljäsosan enemmistön annetuista äänistä ja Varalla on kolmasosa äänistä. Sasolin mukaan äänioikeuksia koskevassa osakassopimuksessa määrättiin myös, että Sasol ja Vara sitoutuivat tekemään yhdessä osakaspäätökset ja äänestämään yksimielisesti kaikissa olosuhteissa, jolloin molemmilla on yksi ääni, ja että jos yksimielisyyteen ei päästä, kummankaan ei pidä toimia, joten Vara ei voi joutua vähemmistöön. Kuten edellä selitetään, äänioikeuksia koskevan osakassopimuksen 1.5 kohdassa, jota sovelletaan [yleiskokoukseen], esitetään luettelo tietyistä aiheista, joiden osalta Sasolin toiveiden piti toteutua [ks. 473 perustelukappale].
- (475) Kun otetaan huomioon edellä 472–474 perustelukappaleessa kuvattu tilanne ja erityisesti Sasolin kyky saada tahtonsa läpi sellaisten tärkeiden strategisten päätösten yhteydessä, jotka on lueteltu äänioikeuksia koskevan osakassopimuksen 1.5 kohdassa (esimerkiksi pääomainvestointien hyväksyminen), on katsottava, että Sasolilla oli tosiasiallinen määräysvalta yhteisyrityksessä. Se seikka, että – kuten Sasol väittää – [Schumann Sasolin] johtajat ovat työskennelleet aiemmin HOS:ssa, ei ole ristiriidassa tämän toteutuksen kanssa, koska hallintoneuvoston hyväksyntää vaadittiin tällaisiin ylempiä johtotehtäviä koskevan rekrytoinnin päätöksiin (hallituksen työjärjestyksen 2 artiklan 2 kohdan c alakohta), ja koska Sasol kykenee näin ollen vastustamaan näitä päätöksiä.

--

(481) Edellä esitetyillä perusteilla komissio katsoo, että paitsi toimiva yhtiö [Schümann Sasol], myös sen emoyhtiöt Sasol International AG, Sasol Ltd ja Sasol Holding in Germany GmbH ovat vastuussa yhteisyrityksen ajanjaksolla, sillä Sasolin määräysvalta yhteisyrityksessä on osoitettu – – Kuten 329–333 perustelukappaleessa todetaan, samaan konserniin kuuluvat eri yhtiöt muodostavat taloudellisen kokonaisuuden ja näin ollen [EY] 81 artiklassa tarkoitettuna yrityksen, jos kyseessä olevat yhtiöt eivät päästä markkinakäyttäytymisestään itsenäisesti. Yhteisyrityksen tapauksessa on mahdollista todeta, että yhteisyritys ja emoyhtiö muodostavat [EY] 81 artiklan soveltamisen kannalta taloudellisen kokonaisuuden, jos yhteisyritys ei ole päättänyt markkinakäyttäytymisestään itsenäisesti. Sillä, onko yhteisyrityksen katsottava olevan kaiken itsenäiselle taloudelliselle yksikölle kuuluvan toiminnan hoitava yhteisyritys vai ei, [ei ole merkitystä] tässä yhteydessä, [sillä] tosiseikkoja koskevat todisteet osoittavat ratkaisevan vaikutusvallan käyttämisen. Se, että yhteisyrityksen emoyhtiöiden voidaan katsoa olevan vastuussa, on komission tätä kysymystä koskevan käytännön mukainen, jossa noudatetaan 340 perustelukappaleessa selitettyjä ja yhteisön tuomioistuinten määrittämiä yleisiä oikeusperiaatteita. Se, että muissa olosuhteissa päätöstä ei ole osoitettu yhteisyrityksen emoyhtiöille, ei merkitse nyt käsillä olevissa olosuhteissa sitä, ettei Sasol International AG:n, Sasol Ltd:n ja Sasol Holding in Germany GmbH:n Sasol-konserniin kuuluvina emoyhtiöinä voitaisi katsoa olevan vastuussa tytäryhtiönsä toiminnasta, sillä komissiolla on harkintavaltaa sen päätöksensä suhteen, katsooko se yrityksen tiettyjen yksikköjen olevan vastuussa rikkomisesta, ja se toteuttaa arviointinsa tapauskohtaisesti.”

Määräysvallan käsitteen erottaminen käsitteestä ratkaisevan vaikutusvallan tosiasiallinen käyttäminen, sellaisena kuin sitä käytetään EY 81 artiklan yhteydessä

- 40 Aluksi on todettava, että tutkiessaan sitä, voidaanko yhtiöiden katsoa olevan vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisesta, johon yhteisyrityksen tytäryhtiö Schümann Sasol on syylistynyt, komissio ei ole nimenomaisesti erottanut toisistaan yhtäältä käsitteitä ”määräysvalta” ja toisaalta käsitteitä ”taloudellinen kokonaisuus” ja ”ratkaisevan vaikutusvallan tosiasiallinen käyttäminen kaupalliseen käyttäytymiseen”.
- 41 Kantajat väittävät, että tämä lähestymistapa ei ole asianmukainen, koska määräysvallan käsite ei edellytä ratkaisevan vaikutusvallan tosiasiallista käyttämistä.
- 42 Ensimmäiseksi on muistutettava, että yrityskeskittymien valvonnasta 20.1.2004 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 139/2004 (keskittymäasetus) (EYVL L 24, s. 1) 3 artiklan 2 kohdan mukaan ”määräysvalta perustuu oikeuksiin, sopimuksiin ja muihin keinoihin, jotka joko erikseen tai yhdessä ja ottaen huomioon asiaan liittyvät tosiasialliset ja oikeudelliset olosuhteet antavat mahdollisuuden käyttää ratkaisevaa vaikutusvaltaa yrityksessä”.
- 43 Oikeuskäytännön mukaan komissio ei voi lukea toisen yhtiön kilpailunvastaista käyttäytymistä toisen yhtiön syyksi pelkästään tukeutumalla ensiksi mainitun yhtiön mahdollisuuteen käyttää ratkaisevaa vaikutusvaltaa sellaisena kuin se on vahvistettu asetuksen N:o 139/2004 soveltamisen asiayhteydessä, ilman että olisi tarpeen selvittää, onko tällaista vaikutusvaltaa tosiasiallisesti käytetty (edellä 30 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat General Technic-Otis ym. v. komissio, tuomion 69 kohta).
- 44 Päinvastoin on niin, että komission on lähtökohtaisesti osoitettava tällainen ratkaiseva vaikutusvalta kaikkien tosiseikkojen perusteella, (ks. asia T-314/01, Avebe v. komissio, tuomio 27.9.2006, Kok., s. II-3085, 136 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Näihin tosiseikkoihin kuuluvat emoyhtiön ja sen tytäryhtiöiden tai yhteisyrityksen johtotason tehtävien kumuloituminen samoille luonnollisille henkilöille (asia T-132/07, Fuji Electric v. komissio, tuomio 12.7.2011, Kok., s. II-4091, 184 kohta; ks. vastaavasti myös yhdistetyt asiat C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P-C-208/02 P ja C-213/02 P, Dansk Rørindustri ym. v. komissio, tuomio 28.6.2005, Kok., s. I-5425, 119 ja 120 kohta) tai se seikka,

että kyseisten yritysten oli seurattava yhteisen johtonsa antamia suuntaviivoja ilman, että ne voivat käyttäytyä markkinoilla riippumattomina (ks. vastaavasti edellä 33 kohdassa mainittu asia HFB ym. v. komissio, tuomion 527 kohta).

- 45 Nyt käsiteltävässä asiassa komissio ei ole tukeutunut sen osoittamiseen tällä tavoin suoraan, että Sasol Ltd ja Sasol Holding in Germany käyttäisivät ratkaisevaa vaikutusvaltaa Schumann Sasol Internationalin kaupalliseen käyttäytymiseen.
- 46 Komissio tutki nimittäin lähinnä päätäntävaltaa, jota Sasol saattoi käyttää yhteisyrityksen elimissä edustajiensa välityksellä. Tätä koskeva analyysi perustuu olennaisesti kyseisten elinten päätöksenteon tapojen abstraktiin tutkimiseen, joka perustuu osakassopimuksen ja hallituksen työjärjestyksen määräyksiin, joissa toistettiin yhteisen rakenteen perustamissopimuksissa määrättyt äänestysäännöt. Lisäksi komissio perustaa toteamuksensa, joka liittyy siihen, että Sasol Holding in Germanyn ja Sasol Ltd:n katsotaan olevan vastuussa Schumann Sasol Internationalin toiminnasta, erityisesti toteamukseen, jonka mukaan ”Sasolin määräysvalta yhteisyrityksessä on osoitettu” (riidanalaisen päätöksen 481 perustelukappale).
- 47 Tästä seuraa, että nyt käsiteltävässä asiassa komissio totesi, että Sasol Ltd ja Sasol Holding in Germany käyttävät yhdessä ratkaisevaa vaikutusvaltaa Schumann Sasol Internationalin kaupalliseen käyttäytymiseen, lähinnä ennen Schumann Sasol Internationalin toiminnan aloittamista allekirjoitettujen asiakirjojen sellaisen abstraktin analyysin perusteella, joka vastaa yrityskeskittymien hyväksymiseen sovellettavien sääntöjen mukaisesti tehtävää analyysiä.
- 48 Toiseksi unionin yleistä tuomioistuinta pyydetään siis tutkimaan, missä määrin tällainen yrityskeskittymien alalla tehty abstrakti ja ennakoiva analyysi tai yrityskeskittymän hyväksymispäätöksen tekeminen ennen yhteisyrityksen toiminnan alkamista voi myös olla osoituksena ratkaisevan vaikutusvallan tosiasiallisesta käyttämisestä yhteisyrityksen kaupalliseen käyttäytymiseen päätöksessä, jossa emoyhtiöiden todetaan olevan vastuussa EY 81 artiklan rikkomisesta, johon kyseinen yhteisyritys on syyllistynyt.
- 49 Oikeuskäytännöstä ilmenee tältä osin, että vaikka valta tai mahdollisuus määrittää yhteisyrityksen kaupallisia päätöksiä kuuluu itsessään ainoastaan pelkkään kykyyn käyttää ratkaisevaa vaikutusvaltaa yhteisyrityksen kaupalliseen käyttäytymiseen ja siten asetuksessa N:o 139/2004 tarkoitetun käsitteen ”määräysvalta” alaan, komissio ja unionin tuomioistuimet voivat olettaa, että kyseisen yrityksen toimintaa koskevat säännökset ja sopimusmääräykset – erityisesti sopimuksen, jolla kyseinen yhteisyritys on perustettu, määräykset ja äänioikeuksia koskevan osakassopimuksen määräykset – on pantu täytäntöön ja niitä on noudatettu. Tällaisen toimen yhteydessä yhteisyrityksen kaupalliseen käyttäytymiseen kohdistuvan ratkaisevan vaikutusvallan tutkiminen voi määräysvaltaa koskevan analyysin tavoin koostua ennen yrityksen toiminnan aloittamista allekirjoitettujen asiakirjojen abstraktista analyysistä. Erityisesti silloin, kun kyseisissä määräyksissä määrätään, että yhteisyrityksen jonkin elimen päätöksen tekeminen edellyttää kunkin emoyhtiön ääntä ja kun vastakkaista osoittavia todisteita ei ole esitetty, komissio ja unionin tuomioistuimet voivat osoittaa, että emoyhtiöt määrittävät yhdessä mainitut päätökset (ks. vastaavasti edellä 44 kohdassa mainittu asia Avebe v. komissio, tuomion 137–139 kohta; edellä 44 kohdassa mainittu asia Fuji Electric v. komissio, tuomion 186–193 kohta ja edellä 30 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat General Technic-Otis v. komissio, tuomion 112 ja 113 kohta). Samoin kun kyseisten määräysten perusteella yksi ainoa emoyhtiö voi määrittää yhteisyrityksen elinten päätökset, komissio ja unionin tuomioistuimet voivat todeta, ellei päinvastaisia todisteita ole, että kyseinen emoyhtiö käytti ratkaisevaa vaikutusvaltaa näihin päätöksiin.
- 50 Koska ratkaisevan vaikutusvallan tosiasiallista käyttämistä koskeva tarkastelu tapahtuu jälkikäteen ja se voi näin ollen perustua konkreettisiin seikkoihin, sekä komissio että ne, joita asia koskee, voivat kuitenkin esittää todisteet siitä, että yhteisyrityksen kaupalliset päätökset on määritetty erilaisten menettelysääntösten mukaisesti kuin pelkästä yhteisyrityksen toimintaa koskevien sopimusten abstraktista tarkastelusta seuraisi (ks. vastaavasti edellä 44 kohdassa mainittu asia Fuji Electric v.

komissio, tuomion 194 ja 195 kohta ja edellä 30 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat General Technic-Otis ym. v. komissio, tuomion 115–117 kohta). Komissio tai muut osapuolet, joita asia koskee, voivat erityisesti esittää todisteet siitä, että siitä huolimatta, että yhdellä ainoalla emoyhtiöllä on yhteisyrityksessä olevien edustajiensa kautta valta tehdä kyseiset päätökset, nämä päätökset teki tosiasiallisesti useampi emoyhtiö tai kaikki emoyhtiöt yksimielisesti.

Komission sen toteamuksen paikkansapitävyys, jonka mukaan Sasol Holding in Germanyn ja Sasol Ltd:n katsotaan olevan vastuussa rikkomisesta, johon Schümann Sasol International on syyllistynyt

- 51 Kantajat riitauttavat lähinnä komission analyysin, joka liittyy siihen, että Sasol Holding in Germanyn ja Sasol Ltd:n katsotaan olevan vastuussa rikkomisesta, johon Schümann Sasol International on syyllistynyt, kahdella perusteella. Yhtäältä ne katsovat komission tehneen arviointivirheen, kun se ei myöntänyt, että Schümann Sasol Internationalin hallituksen puheenjohtaja B. I. oli Varan edustaja. Kantajien mukaan Vara saattoi edustajansa B. I:n avulla määrittää yksin hallituksen päätökset suurimmalla osalla yhteisyrityksen ajanjaksoa, koska hallituksen työjärjestyksen mukaan puheenjohtajalla oli ratkaiseva ääni kyseisen hallituksen jäsenten äänten mennessä tasan. Toisaalta kantajat väittävät, että yhteisyrityksen perustamissopimusten ja osakassopimuksen mukaan Vara saattoi estää olennaisen osan yhteisyrityksen yleiskokouksen ja hallintoneuvoston päätöksistä siten, ettei Sasol Holding in Germany voinut tehdä yksin näitä päätöksiä edustajiensa äänten avulla. Tämän perusteella kantajat katsovat, ettei Sasol Holding in Germany voinut käyttää ratkaisevaa vaikutusvaltaa Schümann Sasol Internationalin kaupalliseen käyttäytymiseen.
- 52 Aluksi on muistutettava, että kun kyse on siitä, että usean emoyhtiön katsotaan olevan vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisesta, johon yhteisyritys on syyllistynyt, komissio voi osoittaa ratkaisevan vaikutusvallan tosiasiallisen käyttämisen näyttämällä toteen, että emoyhtiöt käyttivät yhteistä johtamisvaltaa yhteisyrityksessä. Tämän yhteisen johtamisvallan luonteesta oikeuskäytännössä on edellä 44 kohdassa mainitussa asiassa Avebe vastaan komissio annettussa tuomiossa (136–138 kohta) jo todettu merkityksellisiksi seikoiksi seikat, jotka paljastavat, että kunkin emoyhtiön nimittämien ja niiden kaupallisia etuja edustavien yhteisyrityksen elinten jäsenten on tehtävä tiivistä yhteistyötä yhteisyrityksen liiketoimintapolitiikan määrittämisessä ja täytäntöönpanossa ja että niiden tekemien päätösten pitää välttämättä heijastaa kummankin emoyhtiön, joiden komissio on todennut olevan vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisesta, yhteistä tahtoa. Kyseisessä tuomiossa tutkittiin paitsi yhteisyrityksessä tehtyjä strategisia päätöksiä myös juoksevien asioiden hallinnointia ja todettiin, että emoyhtiöiden nimittämien kahden johtohenkilön oli tehtävä tiivistä yhteistyötä myös tältä osin (edellä 44 kohdassa mainittu asia Avebe v. komissio, tuomio 136–138 kohta).
- 53 Nyt käsiteltävässä asiassa komissio ei ole kuitenkaan katsonut molempien emoyhtiöiden olevan vastuussa rikkomisesta, johon Schümann Sasol International on syyllistynyt, vaan yksinomaan Sasol Holding in Germanyn ja sen emoyhtiön Sasol Ltd:n.
- 54 Tilanteessa, jossa komissio katsoo ainoastaan yhden emoyhtiöistä olevan vastuussa rikkomisesta, johon tytäryhtiö on syyllistynyt, sen on osoitettava, että ratkaisevaa vaikutusvaltaa yhteisyrityksen kaupalliseen käyttäytymiseen käytti yksipuolisesti tämä emoyhtiö.
- 55 Riidanalaisesta päätöksestä ja komission oikeudenkäyntimenettelyssä unionin yleisessä tuomioistuimessa esittämistä kirjelmistä ilmenee, että komissio katsoo edellä 54 kohdassa mainitun ehdon täyttyneen nyt käsiteltävässä asiassa. Se nimittäin totesi riidanalaisen päätöksen 471 perustelukappaleessa, että ”Sasol [Ltd] käytti kokonaan omistamansa tytäryhtiön Sasol Holding in Germany GmbH :n välityksellä ratkaisevaa vaikutusvaltaa Schümann Sasol International AG:hen”. Lisäksi komissio toteaa vastineen 49 kohdassa, että ”Sasol [Ltd] käytti (Sasol Holdingin välityksellä) yksinomaista määräysvaltaa [Schümann Sasol Internationaliin]”, ja vastineen 67 kohdassa, että ”Varan ei pitäisi katsoa olevan vastuussa rikkomisesta, koska Sasol oli ainoa, joka käytti ratkaisevaa vaikutusvaltaa yhteisyritykseen.”

56 Näin ollen on tutkittava, saattoiko komissio pätevästi todeta riidanalaiseen päätökseen koottujen seikkojen perusteella ja huolimatta kantajien hallinnollisen menettelyn aikana esittämistä väitteistä, jotka koskevat Varan merkitystä yhteisyrityksen johdossa, että Sasol käytti yksipuolisesti ratkaisevaa vaikutusvaltaa Schümann Sasol Internationaliin.

Schümann Sasol Internationalin hallitus

57 Kantajat väittävät, että Schümann Sasol Internationalin hallituksen päätöslauselmat annettiin äänten yksinkertaisella enemmistöllä ja että äänten mennessä tasan hallituksen puheenjohtajan ääni oli ratkaiseva. Hallituksen puheenjohtaja B. I. edusti kuitenkin Varan intressejä.

58 Kantajat väittävät lähinnä, että komissio arvioi hallussaan olleita todisteita virheellisesti, kun se totesi, ettei B. I. edustanut Varaa, vaan toimi yhteisyrityksen puheenjohtajana Sasolin pyynnöstä. Kantajien mukaan komissio perusti toteamuksensa Varan 11.10.2007 esittämään ilmoitukseen, jossa B. I. vastasi Varan nimissä komission kysymyksiin ja totesi paradoksaalisesti – vaikka hän nimesi itsensä Varan edustajaksi kaikkien muiden komission mahdollisesti esittämien kysymysten osalta – ettei hän edustanut Varaa yhteisyrityksen ajanjaksolla.

59 Kantajat viittaavat lisäksi 18.4.2008 antamaansa ilmoitukseen, jonka mukaan B. I. toimi tosiasiallisesti pysyvästi Schümannin oikeana kätenä ja edusti Varaa Sasolin kanssa omistetussa yhteisyrityksessä. Ennen yhteisyrityksen ajanjaksoa B. I. oli se luonnollinen henkilö, joka oli määräävässä roolissa Varan määräysvallassa olevassa HOS:ssa, jonka pääjohtaja hän oli vuodesta 1987 lähtien, ja hän toimi kantajien mukaan Schümannin uskottuna. Lisäksi B. I. toimi Varan ja muiden Schümannin omistamien yhtiöiden johtotehtävissä yhteisyrityksen ajanjaksolla ja sen jälkeen. Tiivis yhteys, joka B. I:llä oli Varaan ja Schümanniin, ilmenee kantajien mukaan myös 6.6.1995 annetusta ilmoituksesta, joka koski yhteisen rakenteen perustamista.

60 Kantajat väittävät, että komissio oli tietoinen näistä tosiseikoista hallinnollisen menettelyn aikana mutta että se jätti ne kuitenkin huomiotta ja suosi perusteettomasti Varan ilmoitusta, joka oli peräisin itse B. I:lta eli henkilöltä, jolla itsellään oli omistusosuus Varassa kommandiittiyhtiön yhtiömiehenä.

61 Komissio korostaa aluksi sitä, ettei ratkaisevan vaikutusvallan käsite koske yhteisyrityksen operatiivista johtoa vaan sen kaupallista politiikkaa koskevia perustavanlaatuisia suuntaviivoja. Kuten Schümann Sasol Internationalin perustamissopimuksista ilmenee, hallitus toimi hallintoneuvoston valvonnassa ja hallintoneuvoston piti hyväksyä etukäteen sen liiketoimintapolitiikan tärkeitä näkökohtia koskevat hallituksen toimet.

62 Tämän jälkeen komissio väittää, ettei B. I. edustanut Varaa vaan hänen asemansa perustui asiantuntemukseen alalla, jolla Schümann Sasol toimi, ja että hänen nimityksensä vastasi Sasolin tahtoa. Vara ilmoitti komissiolle 11.10.2007 antamallaan ilmoituksella siitä, että B. I. oli nimitetty Sasol Internationalin johtajaksi, koska Sasol halusi hyödyntää hänen HOS:n toimintaa koskevaa perin pohjaista asiantuntemustaan ja nimittää hänet siis hallitukseen. Komission mukaan tämä tieto on uskottava, koska Sasolilla on erityinen intressi siihen, että yhteisyritystä johdetaan hyvin, ja koska se halusi taata johtonsa jatkuvuuden uskomalla juoksevien asioiden hoito hallituksen jäsenelle, joka tuntee parafiinivaha-alan ja erityisesti HOS:n aiemman toiminnan. Joka tapauksessa komissio totesi vastauskirjelmän 10 kohdassa, että riidanalaisen päätöksen 472 perustelukappaleessa esitetystä totemuksista ilmenee, että B. I. edusti Schümann Sasol Internationalin hallituksessa Sasolia eikä Varaa.

63 Unionin yleisen tuomioistuimen mielestä on hyödyllistä tutkia aluksi B. I:n roolia Schümann Sasol Internationalin hallituksessa ja tämän jälkeen yleisempää kysymystä siitä, saattoiko Sasol määrittää yksipuolisesti kyseisessä hallituksessa annetut päätöslauselmat.

B. I:n rooli

- 64 On muistutettava, että B. I. oli Schümann Sasol Internationalin hallituksen puheenjohtaja melkein koko yhteisyrityksen ajanjakson ajan.
- 65 Hallinnollisen menettelyn aikana kantajat väittivät, että B. I. oli Varan edustaja, kun taas Vara ilmoitti, että hänen nimittämisenä vastasi Sasolin tahtoa, joten hän ei edustanut Varaa.
- 66 Aluksi on todettava, että riidanalaisen päätöksen 472 perustelukappaleessa esitetyt toteamukset heijastavat täsmällisesti Varan 11.10.2007 antaman ilmoituksen sisältöä. Komissio ei sen sijaan ottanut huomioon 18.4.2008 annetussa Sasolin ilmoituksessa esitettyä kantaa, jonka mukaan B. I. edusti Varaa, eikä tätä tukevia asiakirjoja.
- 67 B. I:n roolia koskevista komission väitteistä kantajat väittävät lähinnä, että komissio teki arviointivirheen, kun se ei myöntänyt, että B. I. edusti hallituksessa Varaa.
- 68 Ensinnäkin on todettava, että B. I. toimi tärkeissä tehtävissä Schümannin omistamissa yhtiöissä ja Vara-konsernissa ennen yhteisyrityksen ajanjaksoa, sen aikana ja sen jälkeen.
- 69 On muistutettava, että B. I:stä tuli 29.11.1996 Varan, joka on yksi Schümann Sasol Internationalin välittömistä emoyhtiöistä, yhtiömies. Tässä ominaisuudessa hänellä oli osuus Varan pääomasta, ja Varan muut omistajat olivat Schümannin perheenjäseniä. Unionin yleinen tuomioistuin katsoo tältä osin, että yhtiöpääoman osuuden omistaminen on olosuhde, joka on omiaan osoittamaan, että B. I. saattoi omaksua Varan erityiset kaupalliset intressit.
- 70 Samoin B. I. oli Varan pääjohtaja ainakin osan yhteisyrityksen ajanjaksosta ja ajanjaksolla, jolloin hän toimi samalla Schümann Sasol Internationalin hallituksen puheenjohtajana.
- 71 Oikeuskäytännöstä ilmenee, että johtotehtävien kumuloituminen jossakin emoyhtiössä ja näiden yhteisyrityksessä on merkittävä osoitus siitä, että kyseinen emoyhtiö vaikuttaa yhteisyrityksen kaupallisiin päätöksiin tällaisen yhteisyrityksen johdon jäsenellä olevan päätösvallan käyttämisen kautta (ks. vastaavasti edellä 44 kohdassa mainittu asia *Fuji Electric v. komissio*, tuomion 199 kohta).
- 72 Tämän jälkeen B. I. oli 15.6.1995 lukien Vara Beteiligungsgesellschaft mbH:n johtaja. Erään kantajien toimittaman todisteen mukaan hän oli yhä tässä tehtävässä vuonna 2011 Schümannin kanssa. Lisäksi hän oli Beteiligungsgesellschaft Hans-Otto Schümann mbH:n johtaja 4.4.1989 lähtien kunnes tämä yhtiö purettiin 13.9.1996. Viimeksi mainittu yhtiö on myös yhteydessä Schümanniin, joka on Varan perustaja ja pääomistaja.
- 73 Lisäksi on huomautettava, että 1.7.2001, kun D. S. R. korvasi B. I:n Schümann Sasol Internationalin hallituksen puheenjohtajana, hänestä tuli yksi kuudesta kyseisen yhtiön hallintoneuvoston jäsenestä. Tällöin B. I. korvasi E. B. R:n, joka oli komission mukaan myös Varan edustaja, hallintoneuvoston kokoonpanon pysyen muilta osin muuttumattomana. Tämä osoittaa, että B. I. edusti Varaa hallintoneuvostossa. Tämä seikka on lisäksi sellaisenaan riittävä, jotta voidaan hylätä komission väite, jonka mukaan B. I. edusti Sasolia hallituksessa, koska ei ole järkeenkäypää, että tällaisessa tilanteessa välittömästi hänen toimikautensa päättymisen jälkeen hän olisi voinut alkaa edustaa Varaa hallintoneuvostossa.
- 74 Lopuksi on todettava, että kaikille HOS:n työntekijöille osoitetussa 2.2.1995 päivätyssä kirjeessä Schümann ja B. I. ilmoittivat kyseisille työntekijöille Sasolin kanssa käytävistä neuvotteluista. He toteavat siinä seuraavaa: ”Voimme käyttää vaikutusvaltaamme [yhteisyrityksen uudessa johdossa] tulevaisuudessa samoin kuin aiemmin”.

- 75 Tämän perusteella unionin yleinen tuomioistuin toteaa, että kantajat esittivät hallinnollisen menettelyn vaiheesta lähtien todisteita, jotka ovat omiaan osoittamaan, että B. I:llä oli tiiviit suhteet Varaan ja Schümanniin, että hän saattoi omaksua Varan erityiset kaupalliset intressit, erityisesti kommandiittiyhtiön yhtiömiehen asemansa vuoksi, ja että Vara saattoi käyttää merkittävää vaikutusvaltaa yhteisyrityksen hallituksen päätöksiin B. I:n tehtävien kumuloitumisen vuoksi, mikä saattoi aiheuttaa sen, että Schümann Sasol Internationalin liiketoimintapolitiikka oli linjassa Varan liiketoimintapolitiikan kanssa.
- 76 Näin ollen komissio teki arviointivirheen, kun se jätti analyysissään huomiotta nämä merkitykselliset todisteet ja korosti riidanalaisessa päätöksessään yksinomaan, että B. I:n nimitys heijasti Sasolin tahtoa. Tällainen esitys antaa vääristyneen kuvan asian merkityksellisistä olosuhteista eikä täytä edellytystä, jonka mukaan EY 81 artiklan rikkominen on osoitettava täsmällisten ja yhtäpitävien todisteiden perusteella ja jonka mukaan komission on otettava huomioon puolueettomasti kaikki sille esitetyt oikeudelliset seikat ja tosiseikat (ks. vastaavasti yhdistetyt asiat T-44/02 OP, T-54/02 OP, T-56/02 OP, T-60/02 OP ja T-61/02 OP *Dresdner Bank v. komissio*, tuomio 27.9.2006, Kok., s. II-3567, 59–63 kohta; ks. analogisesti asia C-450/98 P, *IECC v. komissio*, tuomio 17.5.2001, Kok., s. I-3947, 57 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 77 Tätä päätelmää ei voida kyseenalaistaa millään komission argumentilla.
- 78 Ensimmäiseksi komissio viittaa siihen, että Sasol on antanut suostumuksensa sille, että B. I. nimitetään hallituksen puheenjohtajaksi.
- 79 Tältä osin on huomautettava, että Schümann Sasol Internationalin perustamissopimusten ja osakassopimuksen mukaan hallintoneuvosto nimittää kaikki hallituksen jäsenet ja sen puheenjohtajan Varan ja Sasolin edustajien yksimielisellä päätöksellä. Näin ollen yhtäältä hallituksen kokoonpanon piti heijastaa kahden emoyhtiön sopimusta eli molempien tahtoa. Toisaalta Varan piti myös antaa suostumuksensa Sasolin nimeämien jäsenten, joita komissio piti tämän edustajina, nimittämiseen.
- 80 Tämän vuoksi sen perusteella, että Sasol on antanut suostumuksensa sille, että B. I. nimitetään hallituksen puheenjohtajaksi, ei voida todeta, että hän olisi edustanut Sasolin kaupallisia intressejä yli sen, mikä on välttämätöntä kahden emoyhtiön omistaman yhteisyrityksen lojaalin hallinnoinnin yhteydessä, eikä kumota kantajien esittämiä todisteita, joilla pyritään osoittamaan, että Vara käytti vaikutusvaltaa hallituksessa B. I:n päätösvallan kautta.
- 81 Toiseksi on todettava, että ainoa konkreettinen todiste, johon komissio perusti toteamuksensa, jonka mukaan B. I. ei edustanut Varaa vaan hänen nimityksensä heijasti Sasolin tahtoa, on edellä 66 kohdassa mainittu Varan 11.10.2007 antama ilmoitus.
- 82 Komission mukaan tämä ilmoitus on erityisen luotettava, koska se on lähetetty vastauksena komission tietojensaantipyynnöön. Varalla oli ensisijainen intressi esittää tilanne oikein, koska väärästä ilmoituksesta voidaan määrätä prosessuaalinen sakko, kuten asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 1 kohdassa säädetään.
- 83 Tältä osin on todettava, että tietojensaantipyynnöön 11.10.2007 annetun vastauksen, joka sisältää kyseisen ilmoituksen, ensimmäisellä sivulla ilmoitetaan, että vastuuhenkilö vastausten osalta oli ensisijaisesti B. I. Kuten kantajat toteavat, kiistatonta on myös se, että tuolloin B. I. oli yhä Varan yhtiömies.
- 84 Lisäksi on todettava, ettei komissio määritellyt Varalle osoittamassaan tietojensaantipyynnössä eikä myöskään riidanalaisessa päätöksessään, mitä se tarkoitti käsitteellä ”edustaa”. Koska B. I:lle ei ole myönnetty muodollista toimeksiantoa edustaa Varaa yhteisyrityksen hallituksessa, Vara saattoi näin ollen ilman prosessuaalisen sakon uhkaa todeta ilmoituksessaan, ettei B. I. edustanut tätä.

- 85 Lisäksi on korostettava, että yhteisyrityksen ja emoyhtiön organisatoristen yhteyksien tutkiminen ei välttämättä sisällä kysymystä emoyhtiön edustamisesta sellaisen muodollisen toimeksiannon nojalla, jonka tämä on antanut yhteisyrityksen johtajalle. Merkityksellisempää on ottaa huomioon emoyhtiön kaupallisten intressien edustaminen laajassa merkityksessä (ks. edellä 35 kohta) ja vaikutusvalta yhteisyrityksen elinten päätöksiin tämän liiketoimintapolitiikan saattamiseksi linjaan emoyhtiön liiketoimintapolitiikan kanssa, mistä osoituksena on erityisesti tehtävien kumuloituminen emoyhtiön johdossa ja yhteisyrityksessä sekä se, että yhteisyrityksen johtaja omistaa osan emoyhtiön pääomasta (ks. edellä 44 kohta).
- 86 Tästä näkökulmasta on lisättävä, että emoyhtiön kaupallisten intressien edustaminen yhteisyrityksen hallituksessa ei ole pelkkä tosiseikka, jonka kieltäminen voi järkevästi arvioiden aiheuttaa prosessuaalisen sakon, lukuun ottamatta tilannetta, jossa tosiseikat on otettu huomioon vääristyneellä tavalla. Päinvastoin tämä kysymys kuuluu sen arvioinnin piiriin, joka komission on toteutettava ottaen huomioon puolueettomasti kaikki oikeudelliset seikat ja tosiseikat, jotka sille ovat esittäneet emoyhtiöt, joilla on usein vastakkaisia intressejä, joiden vuoksi ne korostavat tiettyä merkityksellistä seikkaa. Lisäksi on huomautettava, että nyt käsiteltävässä asiassa komissio ei ole määrännyt prosessuaalista sakkoa Sasolille eikä Varalle, vaikka se esittivät tältä osin täysin vastakkaiset ilmoitukset.
- 87 Edellä esitetyn perusteella on tutkittava, saattoiko komission arviointivirhe sen tutkiessa B. I:n roolia (ks. edellä 76 kohta) vaikuttaa arviointiin, joka koskee Sasolin vaikutusta Schumann Sasol Internationalin hallitukseen.

Schumann Sasol Internationalin hallituksen päätösten määrittäminen

- 88 Kantajat väittävät, että Varaa edustavien hallituksen jäsenten ja erityisesti B. I:n määrävän roolin vuoksi Sasol Ltd ja Sasol Holding in Germany eivät voineet määrittää hallituksen päätöksiä.
- 89 Ensimmäiseksi on todettava, että Schumann Sasol AG:n (josta on tullut Schumann Sasol International) työntekijöille 6.6.1995 antamassaan ilmoituksessa B. I. kuvasi yhteisyrityksen hallituksen rooleja. Hän täsmensi, että hän ”[olisi] yhä vastuussa hallituksen työskentelyn koordinoinnin lisäksi kaupasta, myynneistä ja hankinnoista ja tytäryhtiöiden valvonnasta”, kun taas D. S. R. (Sasolista) jatkaa tehtävässään Etelä-Afrikassa ja vastaa tuotannosta ja teknisistä seikoista. B. I. totesi myös, että kolmas jäsen kutsuttaisiin Hampuriin (Saksa).
- 90 On todettava, että B. I:n päätöksentekoa koskeva toimivalta ilmentää hänen keskeistä rooliaan Schumann Sasol Internationalin hallituksessa.
- 91 Toiseksi on todettava, että 2.2.1995 päivätyssä kirjeessä, jonka B. I. ja Schumann osoittivat kaikille HOS:n työntekijöille, he ilmoittivat, että he voivat käyttää vaikutusvaltaa yhteisyrityksen uudessa johdossa tulevaisuudessa samoin kuin aiemmin, kun Vara oli HOS:n ainoa osakkeenomistaja (ks. edellä 74 kohta).
- 92 Tästä kirjeestä ilmenee myös, että B. I:n ja Schumannin odotusten mukaan viimeksi mainittu ja Vara voivat B. I:n välityksellä olla keskeisessä roolissa Schumann Sasol Internationalin hallituksessa.
- 93 Kolmanneksi on todettava, ettei komissio maininnut riidanalaisessa päätöksessä mitään seikkaa, joka olisi omiaan osoittamaan, että huolimatta B. I:n päätösvallasta ja hänen ratkaisevasta äänestään, joka johtuu hänen puheenjohtajan asemasta, äänten mennessä tasan Sasol saattoi yksipuolisesti määrittää hallituksen päätökset, sellaisessa tilanteessa, jossa olisi ilmennyt, että tosiasiasa B. I. edusti Varaa ja Schumannia Schumann Sasol Internationalin hallituksessa.

- 94 Neljänneksi tällainen Sasolin kyky määrittää ratkaisevalla tavalla hallituksen päätökset ei ilmene myöskään todisteista, jotka koskevat hallituksen eri kokoonpanoja ja joita kantajat ovat esittäneet hallinnollisen menettelyn aikana.
- 95 Schumann Sasol Internationalin hallitus koostui 2.5.–31.10.1995 B. I:stä ja D. S. R:stä, joka edusti Sasolia. Kuten kantajat esittävät perustellusti, B. I. sai ratkaisevan äänensä vuoksi läpi omat päätöksensä hallituksessa.
- 96 Schumann Sasol Internationalin hallitus koostui 1.11.1995–30.6.2001 puheenjohtaja B. I:stä, D. S. R:stä ja H. G. B:stä. Kantajat katsovat viimeksi mainitun olleen Varan edustaja, kun taas komission mielestä hän oli Sasolin edustaja.
- 97 On todettava, ettei komissio tutkinut riidanalaisessa päätöksessä kysymystä siitä, edustiko H. G. B. tosiasiallisesti jonkin emoyhtiön kaupallisia intressejä. On myös olemassa viitteitä siitä, että H. G. B. edusti Varan intressejä (ks. jäljempänä 99 kohta). Näin ollen myöskään tämän hallituksen kokoonpanon perusteella ei voida todeta, että Sasol olisi määrittänyt hallituksen päätökset yksipuolisesti.
- 98 Hallituksen puheenjohtaja 1.7.2001–16.5.2002 oli D. S. R. (Sasolista), ja toinen jäsen oli H. G. B.
- 99 Aluksi on todettava, että tämä hallituksen kokoonpano todistaa, että H. G. B. oli Varan edustaja. Ei nimittäin ole järkevää ajatella, että Vara, jolla on kolmasosa Schumann Sasol Internationalin pääomasta, olisi suostunut yksinomaan Sasolin edustajista muodostuvaan hallitukseen.
- 100 Kantajat väittävät, että tällä ajanjaksolla kaikki hallituksen päätöslauselmat annettiin yksimielisesti.
- 101 On korostettava, että riidanalainen päätös ei sisällä minkäänlaista analyysiä kyseessä olevasta ajanjaksosta. Koska yksin Sasolin on katsottu olevan täysin vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisesta, johon yhteisyritys on syyllistynyt, komission olisi pitänyt osoittaa, että Sasol oli käyttänyt yksipuolisesti ratkaisevaa vaikutusvaltaa Schumann Sasol Internationalin kaupalliseen käyttäytymiseen (ks. edellä 54 kohta).
- 102 On kuitenkin muistutettava (ks. edellä 52 kohta), että päätöslauselmien antaminen yksimielisesti hallituksessa todistaa emoyhtiöiden edustajien tiiviistä yhteistyöstä ja näin ollen yhteisyrityksen yhteisestä johtamisesta, mikä on osoitus ratkaisevan vaikutusvallan yhteisestä käyttämisestä eikä siitä, että yksi ainoa emoyhtiö käyttää ratkaisevaa vaikutusvaltaa (ks. vastaavasti edellä 44 kohdassa mainittu asia Avebe v. komissio, tuomion 137 ja 138 kohta ja edellä 44 kohdassa mainittu asia Fuji Electric v. komissio, tuomion 194 kohta).
- 103 Näin ollen tämä hallituksen kokoonpano ei voi myöskään tukea toteamusta, jonka mukaan Sasol olisi yksipuolisesti määrittänyt Schumann Sasol Internationalin päätökset.
- 104 Schumann Sasol Internationalin hallitus muodostui 17.5.–24.9.2002 D. S. R:stä, H. G. B:stä ja C. D. I:stä.
- 105 Kantajat väittävät, että edellä mainitut kaksi viimeistä hallituksen jäsentä olivat Varan edustajia, joten D. S. R., vaikka hän oli puheenjohtaja, saattoi joutua vähemmistöön.
- 106 On todettava, että riidanalaisessa päätöksessä ei lainkaan tutkita sitä, käyttikö jokin emoyhtiö ratkaisevaa vaikutusvaltaa H. G. B:n ja M. C. D. I:n välityksellä, eikä edes esitellä yleisesti tätä hallituksen kokoonpanoa. Lisäksi on olemassa viitteitä siitä, että H. G. B. edusti Varan intressejä (ks. edellä 99 kohta). Näin ollen riidanalaisesta päätöksestä ei ilmene, että kyseisellä ajanjaksolla Sasol saattoi määrittää yksipuolisesti hallituksen päätökset hallituksessa olevien edustajiensa välityksellä.

107 Edellä esitetyn tarkastelun valossa on todettava, ettei komissio ole osoittanut riidanalaisessa päätöksessä, että – kun otetaan huomioon B. I:n ja muiden hallituksen jäsenten, jotka voitiin yhdistää Varaan, päätösvalta – Sasol olisi tosiasiallisesti määrittänyt yksipuolisesti Schumann Sasol Internationalin hallituksen päätösten sisällön niiden jäsenten kautta, jotka edustivat sen kaupallisia intressejä ja valvoivat sitä, että Schumann Sasol Internationalin toiminta on linjassa Sasolin toiminnan kanssa. Riidanalainen päätös ei sisällä myöskään välittömiä todisteita (ks. edellä 44 kohta), jotka olisivat omiaan osoittamaan tällaisen Sasolin ratkaisevan vaikutusvallan.

Operatiivisen johdon merkitys

- 108 Komissio tuo esiin sen, että Schumann Sasol Internationalin hallitus vastasi tämän yhtiön juoksevien asioiden hallinnoinnista. Unionin yleisen tuomioistuimen asiassa T-112/05, Akzo Nobel ym. vastaan komissio, 12.12.2007 antaman tuomion (Kok., s. II-5049, 63–65, 82 ja 83 kohta) mukaan tytäryhtiön operatiivisella johdolla ei ole merkitystä arvioitaessa sitä, muodostavatko tytäryhtiö ja sen emoyhtiö taloudellisen kokonaisuuden, koska määräysvallan käyttäminen liiketoimintapolitiikkaan suppeassa merkityksessä ei ole edellytys sille, että emoyhtiön katsotaan muodostavan yhden yrityksen tytäryhtiön kanssa. Päinvastoin on riittävää, että emoyhtiöllä on merkittävä rooli kysymyksissä, jotka määrittävät tytäryhtiön liiketoimintapolitiikan.
- 109 On korostettava, että tuomio, johon komissio viittaa, koskee tosiasiallista tilannetta, jossa emoyhtiö omisti tytäryhtiön koko pääoman.
- 110 On totta, että operatiivista johtamista koskeva kysymys voi olla merkityksetön, koska kyse on yhden ainoan emoyhtiön kokonaan omistamasta tytäryhtiöstä, sillä tytäryhtiön operatiivisen itsensä määräämisoikeuden osoittaminen ei sellaisenaan voi kumota ratkaisevan vaikutusvallan käyttämistä koskevaa olettaa (ks. jäljempänä 153 kohdassa mainittu oikeuskäytäntö).
- 111 Yhden ainoan osakkaan tapauksessa kaikki päätökset – mukaan lukien tytäryhtiön operatiivista johtamista koskevat päätökset – tekevät kuitenkin johtohenkilöt, jotka yksi ainoa emoyhtiö valitsee ja nimittää suoraan tai välillisesti (elinten, joiden jäsenet emoyhtiö nimittää, kautta). Silloin kun muita osakkaita ei ole, ainoan osakkaan kaupalliset intressit ovat ainoat tytäryhtiössä ilmenevät kaupalliset intressit. Komissio voi siis olettaa, että emoyhtiö käyttää ratkaisevaa vaikutusvaltaa siinäkin tapauksessa, että tytäryhtiön johtohenkilöt vastaavat operatiivisesta johdosta itsenäisesti.
- 112 Sen sijaan yhteisyritysten tapauksessa osakkaita on useita ja yhteisyrityksen elinten päätökset tekevät jäsenet, jotka edustavat eri emoyhtiöiden kaupallisia intressejä, jotka voivat olla yhteneviä mutta myös erota toisistaan. Näin ollen merkityksellistä on se, käyttääkö emoyhtiö tosiasiallista vaikutusvaltaa yhteisyrityksen operatiiviseen johtoon nähden muun muassa nimittämiensä johtajien tai sellaisten johtajien kautta, jotka työskentelevät samanaikaisesti emoyhtiön johdossa.
- 113 Lopuksi on muistutettava, että unionin yleinen tuomioistuin tutki yksityiskohtaisesti operatiiviseen johtoon kuuluvien päätösten tekotapaa edellä 44 kohdassa mainitussa asiassa Fuji Electric vastaan komissio antamassaan tuomiossa (195 kohta) ja edellä 30 kohdassa mainitussa asiassa General Technic-Otis ym. vastaan komissio antamassaan tuomiossa (112–117 kohta) arvioidakseen sitä, käyttivätkö kyseisten asioiden kantajat ratkaisevaa vaikutusvaltaa yhteisyritystensä markkinakäyttäytymiseen.
- 114 Tämän seurauksena on hylättävä komission väite, jonka mukaan sillä, määrittääkö emoyhtiö yhteisyrityksen liiketoimintapolitiikan suppeassa merkityksessä, ei ole merkitystä tutkittaessa sitä, muodostavatko ne taloudellisen kokonaisuuden.

Schumann Sasol Internationalin hallitusta koskeva päätelmä

115 Ensimmäiseksi on muistutettava, että komissio teki arviointivirheen riidanalaisessa päätöksessä tutkiessaan B. I:n roolia (ks. edellä 76 kohta). Ei ole poissuljettua, että ilman tätä virhettä se olisi todennut, että Vara käytti ratkaisevaa vaikutusvaltaa Schumann Sasol Internationalin hallituksen päätöksiin huomattavan osan yhteisyrityksen ajanjaksosta. Toiseksi on todettava, että komissio ei missään tapauksessa osoittanut, että Sasol olisi tosiasiallisesti määrittänyt yksipuolisesti Schumann Sasol Internationalin hallituksen päätösten sisällön (ks. edellä 107 kohta). Kolmanneksi on korostettava, että yhteisyrityksen hallituksen päätöksiin kohdistettu vaikutusvalta on täysin merkityksellinen siltä kannalta, voidaanko sen emoyhtiöiden katsoa olevan vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisesta, johon se on syylistynyt (ks. edellä 114 kohta).

Schumann Sasol Internationalin hallintoneuvosto ja yleiskokous

116 Kantajat väittävät, ettei komissio voinut pätevästi katsoa, että Sasol oli vaikuttanut ratkaisevasti Schumann Sasol Internationalin hallintoneuvostossa ja yleiskokouksessa tehtyihin päätöksiin Varan päätösvallan vuoksi.

117 On todettava, että komission riidanalaisen päätöksen 473 ja 474 esittämät todisteet osoittavat, että sekä Sasol että Vara saattoivat estää Schumann Sasol Internationalin yleiskokouksessa ja hallintoneuvostossa kaikki päätökset, lukuun ottamatta päätöksiä, jotka kuuluvat osakassopimuksen 1.5 artiklan alaan.

118 Osakassopimuksen 1.5 artiklassa tarkoitetuista päätöksistä pelkästään investointien hyväksyminen kuuluu sellaisten liiketoimintaa koskevien strategisten päätösten luokkaan, jotka vaikuttavat yhteisyritykseen asetusta N:o 139/2004 koskevan toimivaltakysymyksistä annetun komission konsolidoidun tiedonannon (EUVL 2008, C 95, s. 1) mukaisesti.

119 Lisäksi on todettava, että asetusta N:o 139/2004 koskevan toimivaltakysymyksistä annetun komission konsolidoidun tiedonannon 69 kohdan mukaan erittäin tärkeitä ovat ylemmän johdon nimittämistä ja erottamista ja yhteisyrityksen talousarvion hyväksymistä koskevat veto-oikeudet. Siinä todetaan myös, että valta osallistua ylemmän johdon rakennetta, kuten hallituksen jäseniä, koskeviin päätöksiin antaa yleensä haltijalleen vallan käyttää ratkaisevaa vaikutusvaltaa yrityksen liiketoiminnan suunnittelussa. Sama koskee talousarviioon liittyviä päätöksiä, sillä talousarviolla määrätään täsmälliset puitteet yhteisyrityksen toiminnalle ja erityisesti niille investoinneille, joita se voi tehdä.

120 Lainsäädännön ja yhteisyritys Schumann Sasol Internationalin toimintaa koskevien sopimuslausekkeiden mukaan Sasol Holding in Germanylla oli valta määrittää yksipuolisesti ainoastaan investointien hyväksymistä koskevat päätökset mutta ei tärkeimpiä liiketoimintaa koskevia strategisia päätöksiä eli päätöksiä, jotka koskevat talousarviota ja johtajien nimittämistä ja erottamista, eikä yrityssuunnitelmaa koskevia päätöksiä.

121 Näin ollen komissio ei ole osoittanut lainsäädäntöön ja yhteisyrityksen toimintaa koskeviin sopimuslausekkeisiin perustuvan abstraktin analyysin avulla (ks. edellä 49 kohta), että Sasol saattoi yksin määrittää Schumann Sasol Internationalin hallintoneuvostossa ja yleiskokouksessa kaikki siihen vaikuttavat liiketoimintaa koskevat päätökset. Abstraktista analyysistä ilmenee päinvastoin, että olennaisen osan kyseisistä päätöksistä tekivät Sasol Holding in Germany ja Vara yhdessä.

122 Riidanalainen päätös ei sisällä myöskään mitään konkreettisiin seikkoihin (ks. edellä 50 kohta) perustuvaa osoitusta siitä, että Sasol Ltd ja Sasol Holding in Germany olisivat tosiasiallisesti määrittäneet yksin – huolimatta Varan veto-oikeudesta – yhteisyritys Schumann Sasol Internationalin liiketoimintaa koskevat strategiset päätökset.

- 123 Edellä esitetyn perusteella unionin yleinen tuomioistuin toteaa, ettei komissio ole osoittanut, että Sasol oli yksipuolisesti määrittänyt olennaisen osan Schümann Sasol Internationalin hallintoneuvoston ja yleiskokouksen päätöksistä ja erityisesti sen liiketoimintaa koskevat strategiset päätökset, jotka liittyvät talousarvioon, yrityssuunnitelmaan ja ylempään johdon nimittämiseen ja erottamiseen.

Se, käyttääkö Sasol Holding in Germany tosiasiallisesti ratkaisevaa vaikutusvaltaa Schümann Sasol Internationalin markkinakäyttäytymiseen

- 124 On muistutettava, että riidanalaisen päätöksen 475 perustelukappaleessa todetaan, että ”kun otetaan huomioon edellä 472–474 perustelukappaleessa kuvattu tilanne ja erityisesti Sasolin kyky saada tahtonsa läpi, jos yksimielisyyteen ei päästy, sellaisten tärkeiden strategisten päätösten yhteydessä, jotka on lueteltu äänioikeuksia koskevan osakassopimuksen 1.5 kohdassa (esimerkiksi pääomainvestointien hyväksyminen), on katsottava, että Sasolilla oli tosiasiallisesti määräysvalta yhteisyrityksessä”. Riidanalaisen päätöksen 481 perustelukappaleessa komissio totesi, että ”Sasolin määräysvalta yhteisyrityksessä [oli] osoitettu” ja että ”tosiseikkoja koskevat todisteet [osoittivat]” sen, että Sasol Holding in Germany on käyttänyt ratkaisevaa vaikutusvaltaa Schümann Sasol Internationaliin.
- 125 Edeltävästä analyysistä ilmenee, ettei komissio ole riidanalaisessa päätöksessä osoittanut, että Sasol olisi määrittänyt yksipuolisesti Schümann Sasol Internationalin hallituksen päätöslauselmat ja olennaisen osan sen yleiskokouksen ja hallintoneuvoston tekemistä strategisista päätöksistä (ks. edellä 115 ja 123 kohta).
- 126 Samoin on muistutettava, ettei komissio ole osoittanut välittömällä todisteilla, että Sasol Holding in Germany ja de Sasol Ltd olisivat käyttäneet ratkaisevaa vaikutusvaltaa Schümann Sasol Internationalin kaupalliseen käyttäytymiseen.
- 127 Tämän seurauksena komission analyysiä, jonka seurauksena Sasol Holding in Germanyn ja Sasol Ltd:n katsotaan olevan vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisesta, johon Schümann Sasol Internationalin tytäryhtiö Schümann Sasol on syyllistynyt, rasittavat arviointivirheet. Näin ollen ensimmäinen kanneperuste on hyväksyttävä ja riidanalainen päätös on kumottava siltä osin kuin siinä katsotaan Sasol Holding in Germanyn ja Sasol Ltd:n olevan vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisesta, johon Schümann Sasol on syyllistynyt.
- 128 Riidanalainen päätös on näin ollen kumottava siltä osin kuin komissio on todennut Sasol Holding in Germanyn ja Sasol Ltd:n osallistuneen kilpailusääntöjen rikkomiseen ennen 1.7.2002.

Kantajien pyyntö näytön hankkimiseksi

- 129 Kantajat esittävät, että C. D. I:tä (Sasol Wax Internationalin hallituksen nykyinen jäsen) kuultaisiin todistajana siitä, että yhteisyrityksen ajanjaksolla strategian ja liiketoiminnan perustavanlaatuiset linjat vahvisti Vara Schümannin ja B. I:n välityksellä.
- 130 Edellä esitetyn analyysin perusteella unionin yleinen tuomioistuin katsoo, ettei tämä todistajan kuuleminen ole tarpeen, joten pyyntö näytön hankkimiseksi hylätään.

2. Toinen kanneperuste, jonka mukaan Sasol Ltd:n, Sasol Holding in Germanyn ja Sasol Wax Internationalin katsotaan virheellisesti olevan vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisesta Sasol-ajanjaksolla

131 Kantajat väittävät, että komissio katsoi lainvastaisesti, että Sasol Waxin toiminnasta ovat vastuussa sen emoyhtiö, Sasol Wax International, tämän emoyhtiö Sasol Holding in Germany ja konsernin johtava yhtiö Sasol Ltd Sasol-ajanjaksolla eli 1.7.2002–28.4.2005.

Ensimmäinen osa, jonka mukaan komissio on tehnyt oikeudellisen virheen siltä osin kuin kyse on mahdollisuudesta katsoa emoyhtiön olevan vastuussa tytäryhtiön rikkomisesta pelkästään sellaisen oletettaman perusteella, joka perustuu koko osakepääoman omistamiseen

132 Komissio totesi riidanalaisen päätöksen 494 perustelukappaleessa seuraavaa:

”Oikeuskäytännössä on todettu, että komissio voi olettaa, että emoyhtiöt käyttävät ratkaisevaa vaikutusvaltaa kokonaan omistamiinsa tytäryhtiöihin. Kun tällaista oletettavaa sovelletaan, kuten tässä Sasol Wax International AG:n, Sasol Holding in Germany GmbH:n ja Sasol Ltd:n osalta, emoyhtiöiden on kumottava oletttama esittämällä todisteita siitä, että niiden tytäryhtiö on päättänyt markkinakäyttäytymisestään itsenäisesti.”

133 Kantajien mukaan komissio teki oikeudellisen virheen soveltamalla väärää oikeusnormia. Minkään pätevän oikeusperustan perusteella ei voida olettaa, että sataprosenttinen omistusosuus riittäisi sellaisenaan osoittamaan, että emoyhtiö on vastuussa kartellista, johon sen tytäryhtiö on osallistunut. Tällainen oletttama loukkaa yksilöllisen oikeudellisen vastuun periaatetta ja syyttömyysoletttamaa.

134 On muistutettava, että sellaisessa erityistapauksessa, jossa emoyhtiö omistaa kokonaan tytäryhtiönsä, joka on rikkonut unionin kilpailusääntöjä, kyseinen emoyhtiö voi yhtäältä vaikuttaa ratkaisevasti tytäryhtiön käyttäytymiseen, ja toisaalta on olemassa kumottavissa oleva oletttama, jonka mukaan kyseinen emoyhtiö tosiasiallisesti vaikuttaa ratkaisevasti tytäryhtiönsä toimintaan. Tällaisessa tilanteessa riittää, että komissio osoittaa emoyhtiön omistavan tytäryhtiön kokonaan, voidakseen oletttama, että emoyhtiöllä on ratkaiseva vaikutusvalta kyseisen tytäryhtiön liiketoimintapolitiikkaan. Komissio voi sitten katsoa, että emoyhtiö on yhteisvastuussa tytäryhtiölleen määrätyn sakon maksamisesta, ellei emoyhtiö, jolle kuuluu kyseisen oletttaman kumoaminen, näytä riittävällä tavalla toteen, että sen tytäryhtiö käyttäytyy itsenäisesti markkinoilla (ks. edellä 30 kohdassa mainittu asia Akzo Nobel NV ym. v. komissio, tuomion 60 ja 61 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen)

135 Lisäksi oikeuskäytännön mukaan vastuoletttamaa, joka johdetaan siitä, että yhtiö omistaa täysin toisen yhtiön, sovelletaan paitsi tapauksiin, joissa emoyhtiön ja sen tytäryhtiön välillä on välitön suhde, myös nyt käsiteltävän kaltaisiin tapauksiin, joissa tämä suhde on välillinen toisen yhtiön väliaseman vuoksi (asia C-90/09, General Química ym. v. komissio, tuomio 20.1.2011, Kok., s. I-1, 90 kohta).

136 Näin ollen komissio ei ole tehnyt virhettä katsoessaan, että silloin kun emoyhtiö omistaa tytäryhtiön kokonaan, se voi oletttama, että kyseinen emoyhtiö sekä välilliset emoyhtiöt, käyttivät tosiasiallisesti ratkaisevaa vaikutusvaltaa tytäryhtiön liiketoimintapolitiikkaan.

137 Silloin, kun oletttamaa, jonka mukaan emoyhtiö käyttää ratkaisevaa vaikutusvaltaa tytäryhtiöön, ei ole kumottu, komissio voi osoittaa, että tytäryhtiö ja välilliset ja välittömät emoyhtiöt kuuluvat samaan taloudelliseen kokonaisuuteen ja näin ollen muodostavat edellä 31 kohdassa mainitussa oikeuskäytännössä tarkoitettun yhden ainoan yrityksen. Se, että emo- ja tytäryhtiö muodostavat yhden ainoan EY 81 artiklassa tarkoitettun yrityksen, mahdollistaa sen, että komissio voi osoittaa sakkojen määräämispäätöksen emoyhtiölle ilman, että sillä olisi velvollisuutta osoittaa tämän emoyhtiön itse osallistuneen rikkomiseen (ks. edellä 36 kohdassa mainittu oikeuskäytäntö).

- 138 Tällainen menettely ei loukkaa yksilöllisen vastuun periaatetta. Sasol Wax Internationalille, Sasol Holding in Germanyllä ja Sasol Ltd:lle määrättiin yksilökohtaisesti seuraamus kilpailusääntöjen rikkomisesta, joihin niiden oli pitänyt itse syyllistyä niiden ja Sasol Waxin välillä olevien sellaisten taloudellisten, organisatoristen ja oikeudellisten tiiviiden yhteyksien vuoksi, jotka johtuvat siitä, että ne omistavat Sasol Waxin koko osakepääoman (ks. vastaavasti edellä 34 kohdassa mainittu asia Metsä-Serla ym. v. komissio, tuomion 34 kohta).
- 139 Syyttömyysolettaman periaatteen väitetystä loukkaamisesta on muistutettava, että kyseisen periaatteen mukaan jokaista syytettyä on pidettävä syyttömänä, kunnes hänen syyllisyytensä on laillisesti näytetty toteen. Sen kanssa ristiriidassa ovat näin ollen sellaiset päätöksessä, jolla asian käsittely päätetään, esitetyt nimenomaiset toteamukset ja jopa vihjailut, jotka koskevat tietystä rikkomisesta syytetyn henkilön vastuuta, silloin kun kyseinen henkilö ei ole saanut hyväkseen kaikkia niitä takuita, jotka kuuluvat puolustautumisoikeuksien käyttämiseen menettelyssä, joka on edennyt tavanomaiseen tapaan ja jossa on tehty päätös vastaväitteen perusteltavuudesta (asia T-474/04, Pergan Hilfsstoffe für industrielle Prozesse v. komissio, tuomio 12.10.2007, Kok., s. II-4225, 76 kohta).
- 140 Syyttömyysolettaman periaatteen soveltaminen kilpailuoikeudessa on mukautettava siihen, että toisin kuin rikosoikeudellisessa menettelyssä, joka koskee väistämättä oikeussubjektia (luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä), kilpailuoikeutta sovelletaan yritykseen, joka edustaa taloudellista kokonaisuutta, joka mahdollisesti koostuu useasta oikeushenkilöstä. Lisäksi konsernin johdossa olevat yhtiöt voivat vapaasti järjestellä uudelleen sisäisiä rakenteitaan erityisesti perustamalla tiettyjen toimintojen osalta yhtiöitä, joilla on erillinen oikeushenkilöys.
- 141 Tällaisissa olosuhteissa unionin kilpailuoikeuden tehokkaan vaikutuksen säilyttämiseksi pelkästään se, että emoyhtiöllä on tytäryhtiö, jonka se omistaa kokonaan tai lähes kokonaan, voi riittää komissiolle tämän vastuun perustaksi. Sen jälkeen, kun komissio on esittänyt tämän väitteen, emoyhtiön on esitettävä vastakkaiset todisteet osoittaakseen, etteivät se ja sen tytäryhtiö muodosta taloudellista kokonaisuutta. Nyt käsiteltävässä asiassa komissio noudatti tätä lähestymistapaa ja tutki huolellisesti kantajien esittämät todisteet kunnioittaen näin syyttömyysolettaman periaatetta.
- 142 Tästä seuraa, että toisen kanneperusteen ensimmäinen osa on hylättävä.

Toinen osa, jonka mukaan toteamus siitä, ettei olettaa ole kumottu, on virheellinen

- 143 Kantajat katsovat, että vastauksissaan väitetiedoksiintoon esittämillään todisteilla ne ovat osoittaneet, että tosiasiallisesti Sasol Wax International ei käyttänyt ratkaisevaa vaikutusvaltaa Sasol Waxiin, sillä se ei ollut puuttunut sen strategiaan liiketoimintaa koskeviin päätöksiin eikä sen operatiiviseen johtoon.

Riidanalainen päätös

- 144 Komissio totesi kantajien vastauksissaan väitetiedoksiintoon esittämistä todisteista riidanalaisessa päätöksessä seuraavaa:

”_ _

(498) Sasol Wax GmbH:n johtohenkilöiden sekä hallintoneuvoston kokoonpanon ja roolin osalta Sasol myöntää, että Sasol Wax International AG:llä oli valta nimittää Sasol Wax GmbH:n johtohenkilöt sekä hallintoneuvoston jäsenet. On myös vahvistettu, että useat Sasol Wax GmbH:n hallintoneuvoston jäsenet olivat vuosien saatossa Sasol Wax International AG:n hallintoneuvoston jäseniä. Sasol väittää kuitenkin, että nämä seikat ovat perusteettomia, sillä hallintoneuvostolla ei ollut merkittävää roolia (ei tosiasiallisesti määräysvaltaa Sasol Wax GmbH:n hallinnointiin ja/tai strategiaan) ja se oli Varan entisten työntekijöiden käsissä eikä se vaikuttanut Sasol Wax GmbH:n toimintaan. Ensinnäkin on riittävää, että

Sasol International AG:llä oli valta nimittää johtohenkilöt sekä hallintoneuvoston jäsenet, jotta sillä, riippuiko se yhtä Varan entisistä työntekijöistä, ei ole merkitystä. Toiseksi hallintoneuvoston roolista on todettava, että perustamissopimuksissa luetellaan tiettyjä kysymyksiä, joiden osalta hallintoneuvostolla on toimivaltaa: esimerkiksi johdon nimittäminen, erottaminen ja valvonta, tilinpäätösten ja talousarvioiden hyväksyminen, yli 0,5 miljoonan euron suuruisten investointien ja kaupalliseen organisaatioon tehtävien muutosten hyväksyminen. Vaikka Sasol väittää, ettei yhdelläkään näistä valtuuksista ollut merkittävää roolia Sasol Wax GmbH:n kaupallisessa käyttäytymisessä, ettei ole olemassa esimerkkiä tilanteesta, jossa hallintoneuvosto olisi käyttänyt minkäänlaista vaikutusvaltaa Sasol Wax GmbH:n toiminnan hallintaan, ja että Sasol Wax GmbH:n hallinnoijilla oli tapana päättää Sasol Wax GmbH:n strategisen kaupallisen käyttäytymisen kannalta olennaisista toimenpiteistä pyytämättä hallintoneuvoston suostumusta, hallintoneuvostolle myönnetty valtuudet osoittavat, että hallintoneuvoston oli tarkoitus toimia strategisessa ja rahoituksellisessa roolissa ja olla vastuussa, joka on erillään yhtiön juoksevien asioiden hoidosta, joka normaalisti on yhtiön hallituksen ja hallinnoijien vastuulla.

(499) Sasol väittää myös, että Sasol Wax International AG:n vaikutusvallan puuttumisen vahvistaa se, että teknisissä kokouksissa läsnä olevat Sasolin edustajat olivat yhä Varan entisiä työntekijöitä ja että niiden liiketoimintayksiköiden, joiden toimintaan tekniset kokoukset vaikuttivat, johtajat eivät olleet missään yhteydessä Sasol Ltd:hen. Mitä tulee niin kutsuttujen Varan entisten työntekijöiden käyttäytymiseen, nämä henkilöt olivat sillä hetkellä, kun he syyllistyivät lainvastaiseen toimintaan, Sasol-konsernin työntekijöitä ja sillä, että he olivat Varan entisiä työntekijöitä tai että heidän välitön työnantajansa oli Sasol Wax International AG:n, Sasol Holding in Germany GmbH:n tai Sasol Ltd:n tytäryhtiö, ei ole merkitystä sikäli kuin on mahdollista osoittaa, että emoyhtiöt käyttivät ratkaisevaa vaikutusvaltaa tähän tytäryhtiöön.”

Yleiset huomautukset

- ¹⁴⁵ Oikeuskäytännöstä seuraa, että edellä 134 kohdassa kuvatun oletettaman, jonka mukaan emoyhtiö vaikuttaa ratkaisevasti tytäryhtiönsä toimintaan, kumoamiseksi kantajien oli toimitettava kaikki sellaiset tiedot, jotka liittyvät Sasol Waxin ja Sasol Wax Internationalin välisiin taloudellisiin, organisatorisiin ja oikeudellisiin yhteyksiin ja joiden ne katsovat voivan osoittaa, etteivät ne muodosta yhtä ainoaa taloudellista yksikköä. Arviointia tehdessään unionin yleisen tuomioistuimen on nimittäin otettava huomioon kaikki toimitetut tiedot, joiden luonne ja merkitys voivat vaihdella kunkin yksittäistapauksen ominaispiirteiden mukaan (edellä 108 kohdassa mainittu asia Akzo Nobel ym. v. komissio, tuomio 12.12.2007, 65 kohta, joka on vahvistettu edellä 30 kohdassa mainitussa asiassa Akzo Nobel ym. v. komissio 10.9.2009 annetulla tuomiolla, ja asia T-39/07, Eni v. komissio, tuomio 13.7.2011, Kok., s. II-4457, 95 kohta).
- ¹⁴⁶ Kyseinen oletama perustuu toteamuksiin, joiden mukaan yhtäältä tytäryhtiön kokonaan omistava yhtiö voi täysin poikkeuksellisia olosuhteita lukuun ottamatta käyttää omistuksensa perusteella ratkaisevaa vaikutusvaltaa kyseisen tytäryhtiönsä käyttäytymiseen ja toisaalta tämän vaikutusvallan tosiasiallisen käyttämisen puuttumista voidaan tavallisesti tehokkaimmin hakea sellaisten yksiköiden piiristä, joihin olettamaa sovelletaan (asia C-521/09 P, Elf Aquitaine v. komissio, tuomio 29.9.2011, Kok., s. I-8947, 60 kohta).
- ¹⁴⁷ Lisäksi tällaisen oletettaman soveltaminen on oikeutettua sen seikan vuoksi, että silloin, kun emoyhtiö on tytäryhtiön ainoa osakas, sillä on käytettävissään kaikki mahdolliset välineet sen varmistamiseksi, että tytäryhtiön kaupallinen käyttäytyminen on linjassa sen oman käyttäytymisen kanssa. Nimenomaan juuri ainoa osakas määrittelee lähtökohtaisesti tytäryhtiön itsenäisyyden laajuuden vahvistamalla sen yhtiöjärjestyksen, valitsee sen johtohenkilöt ja tekee tai hyväksyy tytäryhtiön strategiset liiketoimintaa koskevat päätökset tarvittaessa tytäryhtiön elimissä mukana olevien edustajiensa kautta. Lisäksi emoyhtiön ja sen tytäryhtiön muodostama taloudellinen kokonaisuus on yleensä turvattu vielä

jäsenvaltioiden yhtiöoikeudesta johtuvilla velvollisuuksilla, kuten konsernitilinpäädolla, tytäryhtiön velvollisuudella raportoida määräajoin toimintojaan emoyhtiölle, sekä sillä, että pelkästään emoyhtiön muodostama yhtiökokous hyväksyy tytäryhtiön tilinpäätöksen, mikä merkitsee väistämättä sitä, että emoyhtiö seuraa ainakin pääpiirteissään tytäryhtiön liiketoimintaa.

- 148 Tämän jälkeen on korostettava, että siinä tapauksessa, että yksi ainoa emoyhtiö omistaa tytäryhtiön kokonaan tai lähes kokonaan, on olemassa lähtökohtaisesti yksi ainoa kaupallinen intressi, ja tytäryhtiön elinten jäsenet valitsee ja nimittää ainoa osakas, joka voi antaa niille ohjeita ainakin epävirallisesti ja asettaa niille suorituskriteerejä. Tällaisessa tapauksessa tytäryhtiön ja emoyhtiön johdon välillä on näin ollen väistämättä luottamussuhde, ja kyseiset johtajat toimivat välttämättä edustaen ja edistäen ainoaa olemassa olevaa kaupallista intressiä, toisin sanoen emoyhtiön intressiä (ks. myös edellä 35 kohta). Siten emoyhtiön ja tytäryhtiön markkinakäyttäytymisen yhdenmukaisuus on varmistettu huolimatta tytäryhtiön johtajille myönnetystä itsemääräämisoikeudesta tytäryhtiön operatiivisen johdon osalta, joka kuuluu tämän liiketoimintapolitiikan piiriin suppeassa merkityksessä. Lisäksi yleisesti ottaen ainoa osakas määrittelee yksin ja omien intressiensä mukaan tytäryhtiön päätöksentekotavat ja päättää tytäryhtiön operatiivisen itsemääräämisoikeuden laajuudesta, minkä se voi muuttaa omasta aloitteestaan muuttamalla sääntöjä, joilla säännellään tytäryhtiön toimintaa, tai rakenneuudistusten yhteydessä tai jopa luomalla epävirallisia päätöksentekorakenteita.
- 149 Siten sen oletaman soveltaminen, jonka mukaan emoyhtiö käyttää tosiasiallisesti ratkaisevaa vaikutusvaltaa tytäryhtiönsä kaupalliseen käyttäytymiseen, on oikeutettua siltä osin kuin se kattaa tyyppilliset tilanteet tytäryhtiön ja sen ainoan emoyhtiön välisten suhteiden osalta, kun otetaan huomioon, että se, että yksi ainoa emoyhtiö omistaa tytäryhtiön osakepääoman kokonaan tai lähes kokonaan, merkitsee lähtökohtaisesti näiden markkinakäyttäytymisen yhdenmukaisuutta.
- 150 Yrityksillä, joita asia koskee, on kuitenkin väitetiedoksiannon jälkeen täysi tilaisuus osoittaa, että edellä 147 ja 148 kohdassa kuvatut mekanismit, jotka yleensä johtavat tytäryhtiön kaupallisen käyttäytymisen saattamiseen linjaan emoyhtiön käyttäytymisen kanssa, eivät ole toimineet tavanomaisella tavalla ja konsernin taloudellinen kokonaisuus on siten murrettu.

Sasol Waxin operatiivinen johto

- 151 Kantajat katsovat osoittaneensa, että Sasol-konsernin käytäntönä oli olla puuttumatta tytäryhtiönsä Sasol Waxin itsenäiseen käyttäytymiseen. Ne vetoavat tältä osin ilmoitukseen, jonka Sasol Wax Internationalin johtajat allekirjoittivat 9.4.2001.
- 152 Kantajat katsovat, että ”Sasol Waxin piti huolehtia päivittäiseen operatiiviseen toimintaan liittyvistä aiheista”, kun taas Sasol Wax Internationalin piti kehittää ”visioita, tehtäviä ja strategioita”. Lisäksi Sasol Wax International ei ollut milloinkaan käyttänyt veto-oikeutta Sasol Waxin johtajiin nähden eikä Sasol Wax Internationalin johtajilla ole Sasol-ajanjakson ajalta muistikuvaa mistään Sasol Waxin johtajille annettusta ohjeesta.
- 153 Unionin yleinen tuomioistuin on jo todennut tästä, että se seikka, että tytäryhtiöllä on oma paikallisjohto ja omat varat, ei sellaisenaan ole todiste siitä, että se päättää markkinakäyttäytymisestään emoyhtiöön nähden itsenäisesti. Tehtävien jakaminen tytäryhtiöiden ja niiden emoyhtiöiden välillä ja erityisesti päivittäisten asioiden hoidon uskomisen emoyhtiön kokonaan omistaman tytäryhtiön paikallisjohdolle on sellaisten yritysten normaali käytäntö, jotka ovat kooltaan suuria ja muodostuvat suuresta joukosta saman holdingyhtiön viime kädessä omistamia tytäryhtiöitä. Näin ollen siinä tapauksessa, että emoyhtiö ja holdingyhtiö omistavat kilpailusääntöjen rikkomiseen suoraan osallistuneen tytäryhtiön osakepääoman kokonaan tai lähes kokonaan, tältä osin esitetyillä todisteilla ei voida kumota oletamaa siitä, että ne käyttävät tosiasiallisesti ratkaisevaa vaikutusvaltaa tytäryhtiön käyttäytymiseen (ks. vastaavasti edellä 35 kohdassa mainittu asia Alliance One International v. komissio, tuomion 138 ja 139 kohta).

- 154 Tällaista ratkaisua voidaan perustella myös edellä 35, 147 ja 148 kohdassa esitetyillä näkemyksillä, joista ilmenee, että yhden ainoan emoyhtiön kokonaan tai melkein kokonaan omistaman tytäryhtiön johtajat tavanomaisesti edustavat ja edistävät ainoita kaupallisia intressejä eli yhden ainoan emoyhtiön kaupallisia intressejä. He varmistavat siis itsenäistä toimivaltaansa käyttäessään tytäryhtiön kaupallisen käyttäytymisen yhdenmukaisuuden muun konsernin kaupallisen käyttäytymisen kanssa.
- 155 Tästä seuraa, että on hylättävä kantajien väitteet, jotka koskevat Sasol Waxin operatiivista itsemääräämisoikeutta ja joilla ei voida osoittaa, että kyseisen yrityksen ja kantajien välinen taloudellinen kokonaisuus olisi murrettu.

Strategiset liiketoimintaa koskevat päätökset

- 156 Ensimmäiseksi kantajat toteavat, ettei Sasol Wax International käyttänyt valtaansa nimittää Sasol Waxin johtajat eikä vaihtanut HOS:n aiempaa johtoa. Kantajien mukaan HOS:ltä perityt kolme johtajaa johtivat Sasol Waxia itsenäisenä taloudellisena kokonaisuutena Schumannin perheen perinteen mukaisesti. Niiden mukaan komissio teki oikeudellisen virheen kieltäessään riidanalaisessa päätöksessä tämän seikan merkityksen ja katsoessaan olevan riittävää, että Sasol Wax Internationalilla oli valta nimittää johtajat.
- 157 On todettava, että unionin yleinen tuomioistuin on jo hylännyt tällaisen väitteen edellä 35 mainitussa asiassa Alliance One vastaan komissio antamassaan tuomiossa (137 kohta). Kun otetaan huomioon yhden ainoan osakkaan – nyt käsiteltävässä asiassa Sasol Wax Internationalin – valta valita Sasol Waxin johtajat hankittuaan tämän koko osakepääoman, kyseisten johtajien pysyttäminen tehtävissään ei voi olla tapahtumatta yhden ainoan emoyhtiön päätöksellä ja osoittaa kyseisten johtajien liittymistä tähän. Näin ollen tällä seikalla ei voida kumota olettaa sitä, että emoyhtiö käyttää tosiasiallisesti ratkaisevaa vaikutusvaltaa tytäryhtiönsä käyttäytymiseen.
- 158 Toiseksi kantajat korostavat esittäneensä Sasol Waxin ja Sasol Wax Internationalin hallintoneuvoston kaikkien kokousten pöytäkirjat. Mikään näistä asiakirjoista ei sisällä osoitusta mistään ratkaisevasta vaikutusvallasta, jota välitön ja välillinen emoyhtiö olisivat käyttäneet Sasol Waxiin. Kantajien mukaan Sasol Waxin johtajilla oli tapana olla aloitteellisia tämän strategisen kaupallisen käyttäytymisen suhteen pyytämättä hallintoneuvoston tai osakkaiden suostumusta. Tämä koski ExxonMobilin ja Shellin kanssa tehtyjä pitkäaikaisia hankintasopimuksia, joista neuvottelivat ja päättivät pelkästään Sasol Waxin johtajat, Sasol Waxin hyötykeskusten henkilökunnan sijoittamista sekä kustannusten vähennysohjelmia ja Sasol Waxin logistiikkapalvelujen alihankintaa kolmansilta.
- 159 On todettava, että Sasol Waxin johtajien aloitteet eivät koske tytäryhtiön ja sen emoyhtiön markkinakäyttämisen yhtenäisyyttä koskevan arvioinnin näkökulmasta tärkeimpiä liiketoimintaa koskevia strategisia päätöksiä, kuten päätöksiä, jotka koskevat talousarviota, yrityssuunnitelmaa, suuria investointeja tai korkeimman johdon nimittämistä. Kantajat eivät myöskään kiistä sitä, että hallintoneuvostolla oli toimivalta hyväksyä Sasol Waxin tilinpäätökset.
- 160 Edellä esitetyn perusteella on näin ollen todettava, etteivät kantajien väitteet osoita, että emoyhtiön ja sen kokonaan omistaman – minkä perusteella syntyy olettaa ratkaisevan vaikutusvallan tosiasiallisesta käyttämisestä – tytäryhtiön markkinakäyttämisen yhtenäisyyden takaavat tavanomaiset mekanismit olisi murrettu (ks. edellä 147 ja 148 kohta), joten komissio saattoi pätevästi todeta EY 81 artiklassa tarkoitettua yrityksen käsitettä vastaavan taloudellisen yksikön olemassaoloon.

Olettama, joka ei ole kumottavissa

- 161 Kantajien mukaan tilanteessa, jossa katsottaisiin, että huolimatta kaikista seikoista, joita kantajat ovat esittäneet, ne eivät riitä kumoamaan olettamaa siitä, että emoyhtiö käyttää tosiasiallisesti ratkaisevaa vaikutusvaltaa tytäryhtiönsä käyttäytymiseen, kyse olisi tosiasiallisesti olettamasta, joka ei ole kumottavissa, mikä merkitsisi asetuksen N:o 1/2003 2 artiklan rikkomista, perusteluvollisuuden laiminlyömistä, yksilöllisen vastuun periaatteen loukkaamista ja syyttömyysolettaman loukkaamista.
- 162 Tältä osin on huomattava, että kantajien väitteet, jotka on koottu kyseessä olevan olettaman kumoamiseksi, kuvaavat sellaisen suuren kansainvälisen yrityksen tavanomaista toimintaa, jonka paikallista yksikköä, Sasol Waxia, johtavat johtajat, jotka on pysytetty tehtävissään Sasol Wax Internationalin – emoyhtiön, joka omistaa sen kokonaan ja joka päätti myös antaa vallan liiketoimintapolitiikan määrittämiseen suppeassa mielessä kyseisille johtajille säilyttäen itsellään vallan tehdä strategisia liiketoimintaa koskevia päätöksiä Sasol Waxin hallintoneuvostossa ja yleiskokouksessa – päätöksellä.
- 163 Olettaman siitä, että emoyhtiö käyttää tosiasiallisesti ratkaisevaa vaikutusvaltaa tytäryhtiönsä käyttäytymiseen, kumoaminen ei kuitenkaan riipu todisteiden määrästä tai yksityiskohtaisuudesta siinä tapauksessa, että todisteet osoittavat, että kyse on suurelle monikansalliselle yritykselle tavanomaisesta organisatorisesta tilanteesta, jossa toimivalta operatiiviseen johtamiseen on uskottu sen paikallisten yksiköiden johtajille. Olettaman kumoamiseksi on esitettävä epätavalliset olosuhteet, jotka osoittavat, että siitä huolimatta, että emoyhtiöt omistavat konsernin tytäryhtiöiden koko osakepääoman, konsernin taloudellinen kokonaisuus on murrettu, koska mekanismit, joilla varmistetaan se, että tytäryhtiöiden kaupallinen käyttäytyminen on linjassa emoyhtiöiden kaupallisen käyttäytymisen kanssa, eivät toimineet tavanomaisella tavalla.
- 164 Kantajat eivät ole kuitenkaan nyt käsiteltävässä asiassa esittäneet tällaisia seikkoja.
- 165 On myös muistutettava, että unionin tuomioistuimien ja unionin yleinen tuomioistuin ovat jo todenneet, että olettama siitä, että emoyhtiö käyttää ratkaisevaa vaikutusvaltaa tytäryhtiönsä käyttäytymiseen, on kumottavissa. Oikeuskäytännön mukaan olettama – vaikka sitä olisi vaikea kumota – on hyväksyttävissä rajoissa, kunhan se on oikeassa suhteessa lailliseen tavoitteeseensa nähden, vastakkaisia todisteita on mahdollista esittää ja puolustautumisoikeuksia kunnioitetaan (edellä 146 kohdassa mainittu asia Elf Aquitaine v. komissio, tuomion 62 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen ja asia T-343/06, Shell Petroleum v. komissio, tuomio 27.9.2012, 54 kohta). Näin on sen olettaman osalta, joka koskee sitä, muodostavatko tytäryhtiö ja sen yksi ainoa emoyhtiö taloudellisen kokonaisuuden, kun otetaan huomioon myös edellä 147–150 kohdassa esitetyt toteamukset.
- 166 Näin ollen on hylättävä kantajien väite, jonka mukaan olettama ei ole kumottavissa.

Päätelmä

- 167 Kaiken edellä esitetyn perusteella on todettava, että komissio totesi perustellusti, että Sasol Wax ja Sasol Wax International muodostivat edellä 36 kohdassa mainitussa oikeuskäytännössä tarkoitettun taloudellisen kokonaisuuden ja että tämän kokonaisuuden muodostamien yhtiöiden voitiin katsoa olevan yhteisvastuussa kyseisestä kilpailusääntöjen rikkomisesta.
- 168 Tämän lisäksi on huomautettava, etteivät kantajat esitä mitään täsmällistä väitettä sen olettaman kumoamisesta, jonka mukaan Sasol Holding in Germany käytti tosiasiallisesti ratkaisevaa vaikutusvaltaa Sasol Wax Internationalin kaupalliseen käyttäytymiseen tai Sasol Ltd käytti ratkaisevaa vaikutusvaltaa ensiksi mainittuun.
- 169 Toinen kanneperuste on näin ollen hylättävä kokonaisuudessaan.

Kantajien pyyntö näytön hankkimiseksi

- 170 Kantajat esittävät, että C. D. I:tä ja R. G. S:ää, jotka olivat Sasol Waxin johtajia Sasol-ajanjakson aikana, kuultaisiin todistajana siitä, ettei Sasol Wax International eikä Sasol Ltd kumpikaan antanut ohjeita tytäryhtiölleen ja että Sasol Wax päätti itsenäisesti kaupallisesta käyttäytymisestään.
- 171 Edellä esitetyn analyysin perusteella unionin yleinen tuomioistuin katsoo, etteivät kyseiset todistajanlausunnot voi vaikuttaa kysymykseen siitä, katsotaanko Sasol Wax International, Sasol Holding in Germany ja Sasol Ltd:n olevan vastuussa rikkomisesta, johon Sasol Wax on syyllistynyt. Näin ollen kantajien pyyntö näytön hankkimiseksi on hylättävä.

3. Kolmas kanneperuste, jonka mukaan Vara ei ollut yhteisvastuussa Schümann-ajanjakson ja yhteisyrityksen ajanjakson aikana

- 172 Kantajat väittävät, että Schümann-ajanjakson aikana rikkomiseen välittömästi syyllistynyt yhtiö, HOS, oli Varan ja myöhemmin itse Schümannin määräysvallassa. Samoin yhteisyrityksen ajanjakson aikana Vara käytti vähintään yhteistä määräysvaltaa operatiiviseen yksikköön Schümann Sasoliin. Kantajien mukaan komissio syrji Sasolia Varaan nähden, kun se ei katsonut Varan olevan vastuussa HOS:n ja Schümann Sasolin toiminnasta ja kun se katsoi Sasolin olevan yhteisvastuussa yksinomaan yhteisyrityksen ajanjakson aikana.
- 173 Kantajien mukaan komissio ei selitä mitenkään sitä, miksi se kohteli eri tavoin yhtäältä Sasolia ja toisaalta Varaa tai Schümannia. Kantajat muistuttavat lisäksi edellä 33 kohdassa mainitussa asiassa HFB ym. vastaan komissio annetussa tuomiossa (105 kohta) esitetyistä periaatteista.
- 174 Tämä komission toimintatapa vaarantaa vakavasti muutoksenhakumahdollisuudet, jotka Sasol Ltd:llä, Sasol Holding in Germanyllä ja Sasol Wax Internationalilla on käytettävissään takautumiskanteen nostamiseksi Schümannia tai Varaa vastaan, sillä Sasolin piti osoittaa, että viimeksi mainitut osallistuivat kilpailusääntöjen rikkomiseen. Tämän osoittaminen on kantajien mukaan kuitenkin erityisen vaikeaa, kun otetaan huomioon se, että niiden pitäisi esittää syyt sille, ettei komissio katsonut Varan eikä Schümannin olevan vastuussa. Lisäksi viimeksi mainittujen yhteisvastuullisuuden toteaminen olisi ollut Sasolille tärkeää varsinkin siksi, että erityisesti HOS ja Schümann perustivat kartellin hetkellä, jolloin Sasol ei toiminut lainkaan parafiinivahojen Euroopan markkinoilla.
- 175 Kantajat katsovat, että koska Varan ei katsottu olevan yhteisvastuussa, komissio ei soveltanut asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohdassa tarkoitettua 10 prosentin enimmäismäärää Varan liikevaihtoon nähden.
- 176 Komissio väittää, että koska sen harkinta on tapauskohtaista, sillä on harkintavaltaa päättää, mitä yrityksen yksiköitä se pitää vastuullisina kilpailusääntöjen rikkomisesta, eikä sen tarvitse perustella sitä, ettei se toteuttanut kolmansiin nähden samankaltaisia toimenpiteitä kuin vastuullisina pidettyihin yksiköihin nähden.
- 177 Joka tapauksessa komissio toteaa, että oikeuskäytännön mukaan silloin, kun yritys on omalla käyttäytymisellään rikkonut EY 81 artiklan 1 kohtaa, se ei voi vapautua seuraamuksista sillä perusteella, että toiselle yritykselle ei ole määrätty sakkoa. Vaikka komissio olisi tehnyt virheen, kun se ei katsonut Varan olevan vastuussa rikkomisesta, yhdenvertaisen kohtelun periaatteen kunnioittaminen on sovittava yhteen laillisuusperiaatteen noudattamisen kanssa, ja sen mukaan kukaan ei voi vedota omaksi edukseen toisen hyväksi tehtyyn lainvastaisuuteen.
- 178 Aluksi on todettava, että koska ensimmäinen kanneperuste on hyväksytty, yhdenvertaisen kohtelun periaatteen loukkaamista ei ole tutkittava yhteisyrityksen ajanjakson osalta, koska riidanalainen päätös on kumottu tältä osin.

- 179 Seuraavassa unionin yleinen tuomioistuin tutkii yksinomaan kantajien väitettä, joka koskee syrjintää Varaan ja Schümanniin nähden Schümann-ajanjakson osalta.
- 180 Aluksi on todettava, että komissio myönsi riidanalaisen päätöksen 457 perustelukappaleessa nimenomaisesti, että ”rikkomiseen välittömästi osallistunutta yhtiötä, HOS:ia, valvoi viime kädessä – Schümann henkilökohtaisesti ja että rikkomisesta kyseisellä ajanjaksolla [oli] vastuussa loppujen lopuksi Schümann”. Komissio ei kuitenkaan katsonut HOS:n välittömän emoyhtiön tai Schümannin olevan yhteisvastuussa rikkomisesta, johon HOS syyllistyi.
- 181 Oikeuskäytännön mukaan yhdenvertaisen kohtelun periaate – joka edellyttää, että toisiinsa rinnastettavia tilanteita ei kohdella eri tavalla eikä erilaisia tilanteita kohdella samalla tavalla, ellei tällaista kohtelua voida objektiivisesti perustella – on unionin oikeuden yleinen periaate, joka on vahvistettu Euroopan unionin perusoikeuskirjan 20 ja 21 artiklassa (asia C-494/11 P, Otis Luxembourg ym. v. komissio, määräys 15.6.2012, 53 kohta, ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa; ks. myös vastaavasti asia C-550/07, Akzo Nobel Chemicals ja Akcros Chemicals ym. v. komissio, tuomio 14.9.2010, Kok., s. I 8301, 54 ja 55 kohta).
- 182 Lisäksi on todettava, että edellä 36 kohdassa mainitussa oikeuskäytännössä esitetty mahdollisuus määrätä emoyhtiölle seuraamus tytäryhtiön sääntöjenvastaisesta käyttäytymisestä ei kuitenkaan sinänsä estä sitä, että tytäryhtiölle itselleen määrätään seuraamus. Yritystä – eli taloudellista kokonaisuutta, joka sisältää inhimillisiä, aineellisia ja aineettomia osatekijöitä (asia 19/61, Mannesmann v. korkea viranomainen, tuomio 13.7.1962, Kok., s. 675, 705 ja 706) – johtavat näet sen yhtiöjärjestyksen mukaiset elimet, ja jokainen päätös, jolla sille määrätään sakko, voidaan osoittaa yrityksen yhtiöjärjestyksen mukaiselle johdolle (hallitukselle, johtokunnalle, puheenjohtajalle, johtajalle jne.), vaikka sen omistajat kantaisivat lopulta sakon taloudelliset seuraukset. Tämä sääntö jätettäisiin huomiotta, mikäli komission edellytettäisiin jonkin yrityksen sääntöjenvastaisen käyttäytymisen vuoksi joka kerta selvittävän, kuka on omistaja, joka käyttää ratkaisevaa vaikutusvaltaa yritykseen, jolloin se voisi määrätä seuraamuksia vain tälle omistajalle (ks. vastaavasti yhdistetyt asiat T-236/01, T-239/01, T-244/01-T-246/01, T-251/01 ja T-252/01, Tokai Carbon ym. v. komissio, tuomio 29.4.2004, Kok., s. II-1181, 279–281 kohta). Koska mahdollisuus määrätä emoyhtiölle seuraamuksia tytäryhtiön käyttäytymisestä ei siis vaikuta sen päätöksen laillisuuteen, joka on osoitettu ainoastaan kilpailusääntöjen rikkomiseen osallistuneelle tytäryhtiölle, komissio voi päättää määräävänsä seuraamuksen joko kilpailusääntöjen rikkomiseen osallistuneelle tytäryhtiölle tai emoyhtiölle, jonka määräysvallassa tytäryhtiö oli kyseisen ajanjakson aikana (yhdistetyt asiat T-259/02-T-264/02 ja T-271/02, Zentralbank Österreich ym. v. komissio, tuomio 14.12.2006, Kok., s. II-5169, 331 kohta).
- 183 Komissiolla on tämä valinta-oikeus myös siinä tapauksessa, että kyseessä on taloudellinen seuraanto tytäryhtiön määräysvallassa. Vaikka komissio voi tässä tapauksessa katsoa vanhan emoyhtiön olevan vastuussa tytäryhtiön käyttäytymisestä luovutusta edeltäneen ajanjakson osalta ja uuden emoyhtiön olevan vastuussa tämän jälkeen, se ei ole velvollinen menettelemään näin, ja se voi päättää määräävänsä seuraamuksen vain tytäryhtiölle omasta käyttäytymisestä (ks. edellä 182 kohdassa mainittu asia Raiffeisen Zentralbank Österreich ym. v. komissio, tuomion 332 kohta).
- 184 Nyt käsiteltävässä asiassa kantajat eivät kiistä sitä, että Sasolin katsotaan olevan vastuussa rikkomisesta, johon HOS on syyllistynyt, yhtiöiden välisen oikeudellisen seuraannon perusteella. Tätä voidaan perustella myös oikeuskäytännöllä, jonka mukaan kilpailusääntöjä rikkoneen yksikön oikeudellisesta tai organisatorisesta muuttamisesta ei välttämättä seuraa, että syntyisi uusi yritys, joka vapautuisi edellisen yksikön kilpailunvastaisia menettelytapoja koskevasta vastuusta, mikäli nämä kaksi yksikköä ovat taloudelliselta kannalta samat (ks. yhdistetyt asiat C-125/07 P, C-133/07 P, C-135/07 P ja C-137/07 P, Erste Group Bank ym. v. komissio, tuomio 24.9.2009, Kok., s. I-8681, 79 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

- 185 Kantajat katsovat kuitenkin, että koska komissio katsoi Sasol Wax Internationalin, Sasol Holding in Germanyn ja Sasol Ltd:n yhdessä Sasol Waxin kanssa olevan yhteisvastuussa Sasol-ajanjakson osalta, se ei yhdenvertaisen kohtelun periaatetta loukkaamatta voinut jättää katsomatta HOS:n emoyhtiöiden olevan yhteisvastuussa Schumann-ajanjakson osalta.
- 186 On todettava, että Sasol Wax International, Sasol Holding in Germany ja Sasol Ltd, jotka omistivat rikkomiseen Sasol-ajanjaksolla välittömästi osallistuneen yhtiön kokonaan, olivat Schumann-ajanjakson osalta samassa tilanteessa kuin Vara ja Schumann.
- 187 Näin ollen komissio kohteli kahta toisiinsa rinnastettavaa tilannetta eri tavalla.
- 188 Komission muilla väitteillä ei voida kyseenalaistaa tätä toteamusta.
- 189 Ensimmäiseksi komissio väittää, että asetuksen N:o 1/2003 25 artiklassa säädetty vanhentumissäännöt estivät sitä vahvistamasta Varan ja Schumannin yhteisvastuuta rikkomisesta, johon HOS syyllistyi, koska ne omistivat HOS:n osakepääoman yhdessä vain 30.4.1995 saakka.
- 190 Ilman, että unionin yleistä tuomioistuinta pyydetäisiin määrittämään nyt käsiteltävässä menettelyssä Varan ja Schumannin vastuuta kilpailusääntöjen rikkomisesta, johon Schumann Sasol on syyllistynyt, on tältä osin todettava olevan mahdollista, että komissio olisi tutkinut tällaista vastuuta, jos se ei olisi tehnyt ensimmäisen kanneperusteen tutkinnan yhteydessä paljastettuja arviointivirheitä. Siinä tapauksessa, että komissio olisi katsonut, että Varan ja Schumannin vastuu koski yhteisyrityksen ajanjaksoa, joka kesti 30.6.2002 saakka, yksikään asetuksen N:o 1/2003 25 artiklassa säädetystä vanhentumisajoista ei kuitenkaan olisi päättynyt 17.3.2005, jolloin komissiolle ilmoitettiin kartellista ja HOS:n osallistumisesta.
- 191 Tästä seuraa, että vanhentumista koskevat komission väitteet on hylättävä, koska komissio ei voinut pätevästi vedota – perustellakseen syrjivää kohtelua – yhtäältä Vara ja Schumannin ja toisaalta kantajien tilanteen erilaisuuteen, jota ei mahdollisesti olisi esiintynyt, jos komissio ei olisi tehnyt arviointivirheitä.
- 192 Toiseksi oikeuskäytännöllä, johon komissio vetosi, ei voida korjata edellä 187 kohdassa paljastettua syrjivää kohtelua. Unionin yleinen tuomioistuin vahvisti nimittäin edellä 182 kohdassa mainitussa asiassa Raiffeisen Zentralbank Österreich ym. vastaan komissio antamassaan tuomiossa (331 kohta), että komissio saattoi pätevästi pitää vastuullisena ”joko kilpailusääntöjen rikkomiseen [osallistunutta] [tytäryhtiötä] tai [emoyhtiötä], jonka määräysvallassa tytäryhtiö oli kyseisen ajanjakson aikana”, muttei maininnut, että komissio saattoi pitää yhteisvastuullisena uutta emoyhtiötä tytäryhtiön luovutuksen jälkeisen ajanjakson osalta ja samanaikaisesti vapauttaa yhteisvastuusta aiemman emoyhtiön luovutusta edeltävän ajanjakson osalta. Samoin oikeuskäytännössä hyväksytään komission käytäntö pitää vastuullisena joko pelkästään kartelliin välittömästi osallistuvaa yhtiötä tai sekä aiempaa että uutta emoyhtiötä yhdessä tytäryhtiön kanssa (asia T-40/06, Trioplast Industrier v. komissio, tuomio 13.9.2010, Kok., s. II-4893, 72 kohta ja yhdistetyt asiat T-117/07 ja T-121/07, Areva, tuomio 3.3.2011, Kok., s. II-633, 137 kohta). Sen sijaan komissio ei viittaa yhteenkään oikeustapaukseen, jossa olisi vahvistettu sellainen vastuunjako kuin nyt käsiteltävässä asiassa.
- 193 Näin ollen on tutkittava edellä 187 kohdassa todetun syrjivän kohtelun vaikutuksia.
- 194 Oikeuskäytännön mukaan yhdenvertaisen kohtelun periaatteen noudattaminen on sovittava yhteen laillisuusperiaatteen noudattamisen kanssa, mikä merkitsee sitä, että kukaan ei voi vedota omaksi edukseen toisen hyväksi tehtyyn lainvastaisuuteen. Lainvastaisuus, johon on mahdollisesti syyllistytty suhteessa sellaiseen toiseen yritykseen, joka ei ole asianosaisena unionin yleisen tuomioistuimen käsiteltävänä olevassa asiassa, ei nimittäin voi johtaa siihen, että kyseinen tuomioistuin toteaa syrjinnän ja näin ollen kantajiin nähden tapahtuneen lainvastaisuuden. Tällainen lähestymistapa merkitsisi sellaisen periaatteen vahvistamista, joka koskee ”yhdenvertaista kohtelua silloin kun on kyse

lainvastaisuudesta” ja sellaisen veloitteen asettamista komissiolle esillä olevassa asiassa, jonka mukaan se ei saisi ottaa huomioon todisteita, jotka sillä on hallussaan seuraamuksen määräämiseksi yritykselle, joka on syyllistynyt kilpailusääntöjen rikkomiseen, josta voidaan määrätä seuraamus, pelkästään sen vuoksi, että toinen yritys, joka on mahdollisesti vastaavassa asemassa, on lainvastaisesti välttänyt tällaisen seuraamuksen. Lisäksi silloin kun yritys on käyttäytymisellään rikkonut EY 81 artiklan 1 kohtaa, se ei voi välttyä seuraamuksilta sillä perusteella, että muille taloudellisille toimijoille, joita koskevaa tapausta ei ole – kuten nyt käsiteltävässä asiassa – saatettu unionin tuomioistuinten käsiteltäväksi, ei ole määrätty sakkoa (yhdistetyt asiat C-89/85, C-104/85, C-114/85, C-116/85, C-117/85 ja C-125/85-C-129/85, Ahlström Osakeyhtiö ym. v. komissio, tuomio 31.3.1993, Kok., s. I-1307, Kok. Ep. XIV, s. I-123, 197 kohta ja asia T-77/04, Parker Pen v. komissio, tuomio 16.7.2006, Kok., s. II-549, 77 kohta).

- 195 On kuitenkin todettava, että komissio totesi pätevästi Sasol Waxin olleen vastuussa rikkomisesta, johon oli syyllistynyt HOS, jonka seuraajaksi ensiksi mainittu tuli kartelliin välittömästi osallistuneena yhtiönä (ks. edellä 184 kohta), joten sille voitiin lainmukaisesti määrätä sakkoja ajanjakson 3.9.1992–28.4.2005 osalta.
- 196 Kuten toisen kanneperusteen tutkinnasta ilmenee, komissio ei tehnyt virhettä, kun se katsoi Sasol Wax Internationalin, Sasol Holding in Germanyn ja Sasol Ltd:n olevan vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisesta, johon Sasol Wax syyllistyi välittömästi Sasol-ajanjaksolla. Tämän vuoksi komissio katsoi pätevästi, että ne ovat yhteisvastuussa ajanjaksolla 1.7.2002–28.4.2005, joten tämä kanneperuste on hylättävä tältä osin.
- 197 Riidanalaisen päätöksen muuttaminen on kuitenkin perusteltua edellä 187 kohdassa todetun syrjivän kohtelun vuoksi, koska sen seurauksena Sasol Wax Internationalin, Sasol Holding in Germanyn ja Sasol Ltd:n vastuu kasvoi Schumann-ajanjakson nojalla määrätyn sakon osan suhteen (ks. jäljempänä 452 kohta).
- 198 Lisäksi on korostettava, ettei se, että riidanalaisista päätöistä ei kumottu sen suhteen, ettei Varalle ja herra Schumannille määrätty sakkoja HOS:n toiminnan vuoksi, vaikuta mahdolliseen kantajien oikeuteen nostaa takautumiskanne kansallisessa tuomioistuimessa.

4. Neljäs kanneperuste, jonka mukaan sakon perusmäärä on määritetty virheellisesti

Ensimmäinen osa, jonka mukaan riidanalaisella päätöksellä ei ole pätevää oikeusperustaa

- 199 Ensimmäiseksi kantajat väittävät, ettei asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohta ole pätevä oikeusperusta riidanalaisen päätöksen tekemiselle.
- 200 Kantajien mukaan tämä säännös ei nimittäin täytä ”selkeän ja yksiselitteisen oikeusperustan” vaatimusta, joka koskee komission seuraamusluonteisia päätöksiä erityisesti ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn Roomassa 4.11.1950 allekirjoitetun yleissopimuksen (jäljempänä Euroopan ihmisoikeussopimus) 6 artiklan ja unionin perusoikeuskirjan valossa, sillä tällä säännöksellä annetaan komissiolle vapaus määrätä sakkoja, joiden enimmäismäärä on 10 prosenttia kyseessä olevan yrityksen liikevaihdosta.
- 201 On muistutettava, että unionin yleinen tuomioistuin on jo tutkinut ja hylännyt tällaisia väitteitä.
- 202 Aluksi on todettava, kantajien väitteet, joiden mukaan ”selkeää ja yksiselitteistä oikeusperustaa” ei ole, on ymmärrettävä siten, että niissä vedotaan rikosten ja rangaistusten lakisidonnaisuutta koskevaan periaatteeseen (nullum crimen, nulla poena sine lege), sellaisena kuin se vahvistetaan erityisesti

- unionin perusoikeuskirjan 49 artiklan 1 kohdassa. Tämä periaate edellyttää, että unionin säännöstössä määritellään selvästi rikkomiset ja niistä määrättävät seuraamukset (ks. vastaavasti asia C-352/09 P, ThyssenKrupp Nirosta v. komissio, tuomio 29.3.2011, Kok., s. I-2359, 80 kohta).
- 203 Oikeuskäytännön mukaan tehdessään päätöksiä, joissa määrätään sakkoja lainvastaisiin kartelleihin osallistumisesta, komissiolla ei ole rajoittamatonta harkintavaltaa tällaisen sakon vahvistamisessa, koska sovellettavissa säännöksissä säädetään sakkojen enimmäismäärä kyseessä olevien yritysten liikevaihdon eli objektiivisen kriteerin mukaan. Näin ollen, vaikka kaikkiin kilpailusääntöjen rikkomisiin sovellettavaa ehdotonta enimmäismäärää ei ole olemassa, määrättävissä olevalla sakolla on kuitenkin laskettavissa oleva ja ehdoton enimmäismäärä, joka lasketaan kullekin yritykselle kunkin rikkomistapauksen osalta siten, että yritykselle määrättävissä olevan sakon enimmäismäärä on määriteltävissä ennakolta (asia T-279/02, Degussa v. komissio, tuomio 5.4.2006, Kok., s. II-897, 74–76 kohta; asia T-69/04, Schunk ja Schunk Kohlenstoff-Technik v. komissio, tuomio 8.10.2008, Kok., s. II-2567, 35 ja 36 kohta ja asia T-400/09, Ecka Granulate ja non ferrum Metallpulver v. komissio, tuomio 12.12.2012, 28 kohta, ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa).
- 204 Vaikka on totta, että asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 3 kohdassa mainitut rikkomisen vakavuutta ja kestoja koskevat kriteerit jättävät komissiolle runsaasti harkintavaltaa, on kuitenkin niin, että kyse on kriteereistä, jotka muut lainsäätäjät ovat hyväksyneet samankaltaisten säännösten osalta, ja komissio voi niiden perusteella määrätä seuraamuksia ottaen huomioon kyseessä olevan käyttäytymisen lainvastaisuuden asteen (edellä 203 kohdassa mainittu asia Degussa v. komissio, tuomion 76 kohta; edellä 203 kohdassa mainittu asia Schunk ja Schunk Kohlenstoff-Technik v. komissio, tuomion 37 kohta ja edellä 203 kohdassa mainittu asia Ecka Granulate ja non ferrum Metallpulver v. komissio, tuomion 29 kohta).
- 205 Lisäksi nyt käsiteltävässä asiassa kyseessä olevan kaltaisten sakkojen määrän vahvistamisen yhteydessä komission oli noudatettava yleisiä oikeusperiaatteita ja aivan erityisesti yhdenvertaisen kohtelun periaatetta ja suhteellisuusperiaatetta, sellaisina kuin niitä on kehitelty unionin yleisen tuomioistuimen ja unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä. Komission hallinnolliseen käytäntöön kohdistuu myös unionin tuomioistuinten harjoittama täysi tuomioistuinvalvonta. Näiden tuomioistuinten vakiintunut ja julkaistava oikeuskäytäntö on nimenomaisesti mahdollistanut sellaisten määrittelemättömien käsitteiden täsmentämisen, joita asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 ja 3 kohta saattaa sisältää (edellä 203 kohdassa mainittu asia Degussa v. komissio, tuomion 77 ja 79 kohta; edellä 203 kohdassa mainittu asia Schunk ja Schunk Kohlenstoff-Technik v. komissio, tuomion 41 kohta ja edellä 203 kohdassa mainittu asia Ecka Granulate ja non ferrum Metallpulver v. komissio, tuomion 30 kohta).
- 206 Lisäksi on korostettava, että vaikka kilpailuoikeudella on lähes rikosoikeudellinen luonne, se ei kuitenkaan kuulu rikosoikeuden ”ytimeen”. Rikosoikeuden ”kovan ytimen” ulkopuolella Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa vahvistettujen rikosoikeutta koskevien vaatimusten ei katsota olevan välttämättä aina yhtä tiukasti voimassa (ks. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, asia Jussila v. Suomi, tuomio 23.11.2006, Recueil des arrêts et des décisions 2006-XIV, § 43).
- 207 Tässä yhteydessä on myös huomautettava, että kilpailuoikeuden alalla – toisin kuin rikosoikeudessa – sekä lainvastaisen toiminnan hyödyt että siitä määrättävät seuraamukset ovat puhtaasti rahamääräisiä, samoin kuin kilpailusääntöjen rikkojien – jotka seuraavat toiminnassaan taloudellista logiikkaa – motiivit. Näin ollen se, että toimija voisi ennakoida jonkinlaisella tarkkuudella lainvastaiseen kartelliin osallistumisesta määrättävän sakon määrän, vahingoittaisi huomattavasti unionin kilpailupolitiikan tehokkuutta, sikäli kuin rikkomisiin syyllistyvät yritykset voisivat verrata suoraan lainvastaisen toimintansa kustannuksia ja etuja sekä ottaa huomioon paljastumisen mahdollisuuden ja näin yrittää taata kyseisen toiminnan kannattavuuden (ks. vastaavasti edellä 203 kohdassa mainittu asia Degussa v. komissio, tuomion 83 kohta; edellä 203 kohdassa mainittu asia Schunk ja Schunk Kohlenstoff-Technik v. komissio, tuomion 45 kohta ja edellä 203 kohdassa mainittu asia Ecka Granulate ja non ferrum Metallpulver v. komissio, tuomion 32 kohta).

- 208 Edellä esitetyn perusteella on katsottava, että asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohta on keino, jonka avulla komissio voi panna täytäntöön unionin kilpailupolitiikkaa tarvittavan tehokkaasti, ja samalla riittävän selkeä ja yksiselitteinen oikeusperusta päätöksille, joissa määrätään sakkoja kartellien osallistujille. Näin ollen kantajien tältä osin esittämä väite on hylättävä.
- 209 Toiseksi kantajat katsovat, että komissio loukkasi taannehtivuuskiellon periaatetta, kun se sovelsi riidanalaisessa päätöksessä vuoden 2006 suuntaviivoja, vaikka kyseessä oleva kilpailusääntöjen rikkominen oli päättynyt huhtikuussa 2005.
- 210 Unionin tuomioistuin on jo todennut ettei se, että komissio oli aikaisemmin soveltanut tietynlaisia sakkoja tietynlaisiin rikkomuksiin, voi merkitä sitä, etteikö se voisi nostaa tätä sakkojen tasoa asetuksessa N:o 1/2003 ilmoitetuissa rajoissa, jos tämä on tarpeen unionin kilpailupolitiikan toteuttamiseksi. Unionin kilpailusääntöjen tehokas soveltaminen edellyttää päinvastoin sitä, että komissio voi milloin tahansa mukauttaa sakkojen tasoa tämän politiikan tarpeita vastaavaksi (yhdistetyt asiat 100/80-103/80, *Musique Diffusion française ym. v. komissio*, tuomio 7.6.1983, Kok., s. 1825, Kok. Ep. VII, s. 133, 109 kohta; asia C-196/99 P, *Aristrain v. komissio*, tuomio 2.10.2003, Kok., s. I-11005, 81 kohta ja edellä 44 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat *Dansk Rørindustri ym. v. komissio*, tuomion 169 kohta).
- 211 EY 81 artiklan 1 kohdassa ja EY 82 artiklassa komissiolle myönnettyyn valvontatehtävään kuuluu yksittäisten kilpailusääntöjen rikkomisten tutkiminen ja seuraamusten määrääminen niistä, mutta siihen kuuluu myös velvollisuus harjoittaa sellaista yleistä politiikkaa, jolla pyritään kilpailuasioden osalta noudattamaan perustamissopimuksessa vahvistettuja periaatteita ja ohjaamaan yritysten käyttäytymistä näiden periaatteiden mukaisesti (ks. edellä 210 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat *Musique Diffusion française ym. v. komissio*, tuomion 105 kohta ja edellä 44 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat *Dansk Rørindustri ym. v. komissio*, tuomion 170 kohta).
- 212 Tämän vuoksi yritysten on otettava huomioon se mahdollisuus, että komissio päättää minä hetkenä hyvänsä korottaa sakkojen tasoa aiemmin soveltamastaan tasosta. Tämä ei päde ainoastaan silloin, kun komissio korottaa sakkojen tasoa määrätessään sakkoja yksittäistapauksissa, vaan myös silloin, kun tämä korotus toteutetaan soveltamalla yksittäistapauksiin suuntaviivojen kaltaisia yleisesti sovellettavia käytäntöjä (edellä 44 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat *Dansk Rørindustri ym. v. komissio*, tuomion 229 ja 230 kohta).
- 213 Näin ollen vuoden 1998 suuntaviivojen korvaaminen vuoden 2006 suuntaviivoihin sisältyvällä sakkojen uudella laskentatavalla, jos oletetaan, että sillä korotettiin määrättävien sakkojen tasoa, oli kohtuullisesti kartelliin osallistuneiden yritysten ennakoitavissa kartellin toteuttamishetkellä. Lisäksi on muistutettava, että edellä 206 kohdassa mainitun oikeuskäytännön mukaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa vahvistettujen rikosoikeutta koskevien vaatimusten ei katsota olevan välttämättä aina yhtä tiukasti voimassa kilpailuoikeuden alalla. Tämän oikeuskäytännön ulottuvuutta on laajennettava analogisesti koskemaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 7 artiklaa. Missään tapauksessa uusien suuntaviivojen antamisella ei ole muutettu asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohdassa, joka on ainoa sovellettavissa oleva lainsäädäntökehys, säädettyä sakkojen enimmäismäärää. Näin ollen kun komissio on soveltanut riidanalaisessa päätöksessä vuoden 2006 suuntaviivoja kilpailusääntöjen rikkomisiin, jotka on toteutettu ennen kuin suuntaviivat oli annettu, se ei ole loukannut taannehtivuuskiellon periaatetta (ks. vastaavasti edellä 44 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat *Dansk Rørindustri ym. v. komissio*, tuomion 231 ja 232 kohta).
- 214 Lopuksi on todettava, että vaikka komissiolla on velvollisuus soveltaa suuntaviivoja, jotka olivat voimassa ajanjaksolla, jolloin rikkominen on toteutettu ja joka kesti nyt käsiteltävässä asiassa 13 vuotta, tällainen rajoitus tekisi tyhjäksi sen edellä 210 kohdassa mainitussa oikeuskäytännössä vahvistetun oikeuden, joka sillä on mukauttaa sakon laskentamenetelmiä sen velvollisuutensa valossa, joka koskee unionin kilpailusääntöjen tehokasta soveltamista.

- 215 Tästä seuraa, että on hylättävä myös kantajien toinen väite ja tämän seurauksena neljännen kanneperusteen ensimmäinen osa kokonaisuudessaan.

Toinen osa, jonka mukaan mikrovahojen myynti on virheellisesti sisällytetty Sasolin myynnin arvoon

- 216 Vuoden 2006 suuntaviivojen mukaan määrittääkseen sakon perusmäärän komissio käyttää sellaisten rikkomiseen suoraan tai epäsuorasti liittyvien tavaroiden tai palveluiden myyntiarvoa, jotka yritys on myynyt Euroopan talousalueella (ETA) sijaitsevalla asian kannalta merkityksellisellä maantieteellisellä alueella. Tähän kohtaan liittyvän alakohdan mukaan epäsuora myynti otetaan huomioon esimerkiksi sellaisten tiettyä hyödykettä koskevien horisontaalisten hintasopimusten osalta, joiden mukaiseen hintaan perustuu myös ylemmän ja alemman laatuluokan hyödykkeiden hinta.
- 217 Kantajat katsovat, ettei kartelli koskenut mikrovahoja, joten komissio sisällytti virheellisesti mikrovahoja koskevan liikevaihdon sakkoja laskettaessa huomioon otetun myynnin arvoon.

Todisteiden arviointiperiaatteet

- 218 Oikeuskäytännön mukaan komission on esitettävä näyttö niistä kilpailusääntöjen rikkomisista, jotka se on katsonut tapahtuneiksi, ja hankittava oikeudellisesti riittävät todisteet kilpailusääntöjen rikkomisen muodostavista seikoista (ks. asia C-185/95 P, Baustahlgewebe v. komissio, tuomio 17.12.1998, Kok., s. I 8417, 58 kohta ja edellä 76 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat Dresdner Bank ym. v. komissio, tuomion 59 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 219 TuomioistuINVALVONNAN laajuuden osalta vakiintuneessa oikeuskäytännössä todetaan, että kun unionin yleinen tuomioistuin käsittelee kumoamiskannetta, joka koskee EY 81 artiklan 1 kohdan nojalla tehtyä päätöstä, sen on yleisesti ottaen tutkittava kaikilta osin, täytyvätkö EY 81 artiklan 1 kohdan soveltamisedellytykset (ks. asia T-41/96, Bayer v. komissio, tuomio 26.10.2000, Kok., s. II-3383, 62 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 220 Jos asiaa käsittelevä tuomioistuin on epätietoinen, sen on ratkaistava asia sen yrityksen hyväksi, jolle rikkomisen toteamista koskeva päätös on osoitettu. Tuomioistuin ei voi todeta, että komissio on oikeudellisesti riittävällä tavalla näyttänyt kyseessä olevan kilpailusääntöjen rikkomisen tapahtuneen, jos se ei ole saavuttanut täyttä varmuutta tämän kysymyksen osalta, ja näin erityisesti silloin, kun kyse on sakkopäätökseen kohdistuvasta kumoamiskanteesta (edellä 76 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat Dresdner Bank ym. v. komissio, tuomion 60 kohta ja asia T-112/07, Hitachi ym. v. komissio, tuomio 12.7.2011, Kok., s. II-3871, 58 kohta).
- 221 Viimeksi mainitussa tilanteessa on nimittäin otettava huomioon syyttömyysolettaman periaate, sellaisena kuin se ilmenee erityisesti Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 2 kappaleesta, sillä se on yksi perusoikeuksista, jotka ovat Euroopan unionin oikeuden yleisiä periaatteita. Kun otetaan huomioon kyseisten rikkomusten luonne sekä niihin liittyvien seuraamusten luonne ja ankaruus, syyttömyysolettaman periaatetta sovelletaan erityisesti yrityksiä koskevien kilpailusääntöjen rikkomista koskeviin menettelyihin, jotka voivat johtaa sakkojen tai uhkasakkojen määräämiseen (ks. edellä 220 kohdassa mainittu asia Hitachi ym. v. komissio, tuomion 59 kohta; ks. vastaavasti edellä 76 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat Dresdner Bank ym. v. komissio, tuomion 61 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 222 Komission on siis esitettävä täsmälliset ja yhtäpitävät todisteet näyttääkseen kilpailusääntöjen rikkomisen. On kuitenkin korostettava, että kaikkien komission toimittamien todisteiden ei tarvitse välttämättä täyttää näitä edellytyksiä kaikkien rikkomisen osatekijöiden osalta. Riittää, että välillisten todisteiden joukko, johon komissio vetoaa, kokonaisvaltaisesti tarkasteltuna täyttää tämän edellytyksen (edellä 76 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat Dresdner Bank ym. v. komissio, tuomion 62 ja 63 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

- 223 Seikkoja, jotka komissio esittää riidanalaisessa päätöksessä todistaakseen, että jokin yritys on rikkonut EY 81 artiklan 1 kohtaa, on tarkasteltava kokonaisuutena eikä erikseen (ks. asia T-53/03, BPB v. komissio, tuomio 8.7.2008, Kok., s. II-1333, 185 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 224 On myös todettava, että käytännössä komission on usein osoitettava rikkomisen olemassaolo tämän tehtävän kannalta epäedullisissa olosuhteissa, koska useita vuosia on voinut kulua rikkomisen muodostavien tosiseikkojen tapahtumisesta ja koska useat tutkimuksen kohteena olevat yritykset eivät ole toimineet aktiivisesti yhteistyössä komission kanssa. Vaikka komission on osoitettava, että hintojen vahvistamista koskeva lainvastainen sopimus on tehty, olisi liiallista edellyttää sen lisäksi, että komission olisi esitettävä todisteet tämän tavoitteen saavuttamisen erityisestä mekanismista. Kilpailusääntöjen rikkomiseen syyllistyneen yrityksen olisi nimittäin liian helppoa välttyä seuraamukselta, jos se voisi vedota lainvastaisen sopimuksen toiminnasta annettujen tietojen epämääräisyyteen tilanteessa, jossa sopimuksen olemassaolo ja sen kilpailunvastainen tarkoitus on kuitenkin näytetty riittävällä tavalla toteen. Yritykset voivat tällaisessa tilanteessa puolustautua tehokkaasti, jos niillä on mahdollisuus ilmoittaa kantansa kaikista komission niitä vastaan esittämistä todisteista (yhdistetyt asiat T-67/00, T-68/00, T-71/00 ja T-78/00, JFE Engineering ym. v. komissio, tuomio 8.7.2004, Kok., s. II-2501, 203 kohta).
- 225 Todisteista, joihin voidaan vedota EY 81 artiklan rikkomisen näyttämiseksi toteen, on nimittäin todettava, että unionin oikeudessa vallitseva periaate on vapaan todistusharkinnan periaate (asia T-50/00, Dalmine v. komissio, 8.7.2004, Kok., s. II-2395, 72 kohta ja edellä 220 kohdassa mainittu asia Hitachi ym. v. komissio, tuomion 64 kohta).
- 226 Kun on kyse erilaisen näytön merkityksestä todisteena, ainoa merkityksellinen arviointiperuste esitettyjen todisteiden harkinnassa on niiden uskottavuus (edellä 225 kohdassa mainittu asia Dalmine v. komissio, tuomion 72 kohta).
- 227 Todistelua koskevien yleisten sääntöjen mukaan asiakirjan uskottavuus ja siksi sen todistusarvo riippuu sen alkuperästä, laatimisolosuhteista, vastaanottajasta ja sisällöstä (yhdistetyt asiat T-25/95, T-26/95, T-30/95-T-32/95, T-34/95-T-39/95, T-42/95-T-46/95, T-48/95, T-50/95-T-65/95, T-68/95-T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 ja T-104/95, Cimenteries CBR ym. v. komissio, tuomio 15.3.2000, Kok., s. II-491, 1053 ja 1838 kohta ja edellä 220 kohdassa mainittu asia Hitachi ym. v. komissio, tuomion 70 kohta).
- 228 Jos komissio tukeutuu yksinomaan kyseessä olevien yritysten menettelyyn markkinoilla todetakseen rikkomisen olemassaolon, viimeksi mainittujen tarvitsee vain osoittaa sellaisten olosuhteiden olemassaolo, jotka valaisevat komission toteamia tosiseikkoja eri tavalla ja joiden perusteella komission esittämä tosiseikkojen selitys, jonka perusteella se totesi unionin kilpailusääntöjä rikotun, voidaan korvata toisella uskottavalla selityksellä (ks. vastaavasti edellä 224 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat JFE Engineering ym. v. komissio, tuomion 186 kohta).
- 229 Sitä vastoin silloin, kun komissio tukeutuu asiakirjatodisteisiin, kyseessä olevien yritysten tehtävänä ei ole kuitenkaan pelkästään esittää vaihtoehtoista uskottavaa selitystä komission teorialle, vaan niiden on myös vedottava siihen, että riidanalaisessa päätöksessä mainitut todisteet olivat riittämättömiä rikkomisen olemassaolon toteennäyttämiseksi (edellä 224 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat JFE Engineering ym. v. komissio, tuomion 187 kohta). Tällainen todistusharkinta ei loukkaa syyttömyysolettaman periaatetta (ks. vastaavasti asia C-235/92 P, Montecatini v. komissio, tuomio 8.7.1999, Kok., s. I-4539, 181 kohta).
- 230 Koska kilpailunvastaisia sopimuksia koskeva kielto on yleisesti tunnettu, komission ei voida edellyttää esittävän asiakirjoja, jotka osoittavat nimenomaisesti kyseessä olevien toimijoiden välisen yhteydenpidon. Niitä vaillinaisia ja hajanaisia asiakirjoja, jotka komissiolla on mahdollisesti käytettävissään, on kaikissa tapauksissa voitava täydentää päättelyllä, jonka avulla voidaan muodostaa kuva asiassa merkityksellisistä seikoista. Kilpailunvastaisen menettelytavan tai sopimuksen olemassaolo

- voidaan siis päätellä tietyistä yhteensattumista ja välillisistä todisteista, jotka yhdessä tarkasteltuina voivat muun johdonmukaisen selityksen puuttuessa olla osoitus kilpailusääntöjen rikkomisesta (yhdistetyt asiat C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ja C-219/00 P, Aalborg Portland ym. v. komissio, tuomio 7.1.2004, Kok., s. I-123, 55–57 kohta; ks. myös edellä 76 kohdassa mainittu asia Dresdner Bank ym. v. komissio, tuomion 64 ja 65 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 231 Asiakirjatodisteiden todistusarvoa arvioitaessa on pidettävä erittäin tärkeänä sitä, että asiakirja on laadittu välittömästi tosiseikkojen tapahtumisen yhteydessä (asia T-157/94, Ensidesa v. komissio, tuomio 11.3.1999, Kok., s. II-707, 312 kohta ja yhdistetyt asiat T-5/00 ja T-6/00, Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied ja Technische Unie v. komissio, tuomio 16.12.2003, Kok., s. II-5761, 181 kohta) tai että sen on laatinut näitä tosiseikkoja välittömästi todistamassa ollut henkilö (edellä 224 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat JFE Engineering ym. v. komissio, tuomion 207 kohta).
- 232 Asiakirjan päiväyksen tai allekirjoituksen puute tai se seikka, että se on kirjoitettu epäselvästi, ei poista tältä asiakirjalta kaikkea todistusvoimaa, kun sen alkuperä, todennäköinen päiväys ja sen sisältö voidaan määrittellä riittävän varmasti (yhdistetyt asiat T-217/03 ja T-245/03, FNCBV v. komissio, tuomio 13.12.2006, Kok., s. II-4987, 124 kohta; ks. vastaavasti myös asia T-11/89, Shell v. komissio, tuomio 10.3.1992, Kok., s. II-757, 86 kohta).
- 233 Vapaan todistusharkinnan periaatteesta seuraa, että vaikka asiakirjatodisteiden puuttuminen voi osoittautua merkitykselliseksi komission esittämien välillisten todisteiden joukon kokonaisarvioinnin yhteydessä sinänsä, siitä ei seuraa, että asianomainen yritys voisi saattaa kyseenalaiseksi komission väitteet esittämällä vaihtoehtoisen selityksen tosiseikoista. Tilanne on tällainen ainoastaan silloin, kun komission esittämien todisteiden perusteella ei voida todeta rikkomisen olemassaoloa yksiselitteisesti ja ilman tulkinnan tarvetta (edellä 220 kohdassa mainittu asia Hitachi ym. v. komissio, tuomion 65 kohta; ks. vastaavasti asia T-36/05, Coats Holdings ja Coats v. komissio, tuomio 12.9.2007, 74 kohta, ei julkaistu oikeustapauskoelmassa).
- 234 Oikeuskäytännön mukaan missään unionin oikeuden säännöksessä tai millään unionin oikeuden yleisellä periaatteella ei kielletä komissiota tukeutumasta yhtä yritystä vastaan niiden yritysten lausuntoihin, joiden väitetään osallistuneen kartelliin. Muutoin komissiolle kuuluva todistustaakka EY 81 artiklan vastaisista menettelyistä olisi mahdoton täyttää, mikä ei sopisi yhteen sille uskotun näiden määräysten moitteetonta soveltamista koskevan valvontatehtävän kanssa (edellä 224 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat JFE Engineering ym. v. komissio, tuomion 192 kohta ja edellä 220 kohdassa mainittu asia Hitachi ym. v. komissio, tuomion 67 kohta).
- 235 Sellaisia lausuntoja puolestaan voidaan lisäksi pitää erityisen todistusvoimaisina, jotka ensinnäkin ovat luotettavia, toiseksi on tehty yrityksen nimissä, kolmanneksi on antanut henkilö, jonka ammatillinen velvollisuus on toimia kyseisen yrityksen intressissä, neljänneksi ovat lausunnon antajan intressien vastaisia, viidenneksi antaa henkilö, joka on havainnut välittömästi lausunnoissa mainitut seikat, ja kuudenneksi on toimitettu kirjallisesti ja annettu tarkoituksellisesti ja tarkan harkinnan jälkeen (ks. vastaavasti edellä 220 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat JFE Engineering ym. v. komissio, tuomion 71 kohta; ks. vastaavasti myös edellä 224 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat JFE Engineering ym. v. komissio, tuomion 205–210 kohta).
- 236 Kartelliin osalliseksi katsotun yrityksen lausuntoa, jonka totuudenmukaisuuden on riitauttanut useampi muu kartelliin osalliseksi katsottu yritys, ei kuitenkaan voida pitää riittävänä näyttönä viimeksi mainittujen yritysten toteuttamasta kilpailusääntöjen rikkomisesta, jos sen tukena ei ole muita todisteita, mutta vaatimukset muista todisteista voivat olla alhaisempia kyseisten lausuntojen luotettavuuden vuoksi (edellä 224 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat JFE Engineering ym. v. komissio, tuomion 219 ja 220 kohta ja edellä 220 kohdassa mainittu asia Hitachi ym. v. komissio, tuomion 68 kohta).

- 237 Lisäksi on otettava huomioon, että vaikka lainvastaisen kartellin pääosallistujien vapaaehtoisesti esittämiin todisteisiin on yleensä asianmukaista suhtautua tietyllä tavalla epäluuloisesti, kun otetaan huomioon se mahdollisuus, että kyseisillä osallistujilla on taipumus vähätellä sen osuuden merkitystä, joka niillä on kilpailusääntöjen rikkomiseen, ja suurennella toisten osuutta, se, että pyydetään vuoden 2002 yhteistyötiedonannon soveltamista sakon poistamiseksi tai sen määrän alentamiseksi, ei välttämättä kannusta esittämään kartellin muihin osanottajiin nähden vääristeltyjä todisteita. Jokainen yritys johtaa komissiota harhaan voisi näet kyseenalaistaa pyynnön esittäjän yhteistyön vilpittömyyden ja kattavuuden ja näin ollen vaarantaa tämän mahdollisuuden hyötyä täysimääräisesti yhteistyötä koskevasta vuoden 2002 tiedonannosta (edellä 220 kohdassa mainittu asia Hitachi ym. v. komissio, tuomion 72 kohta; ks. vastaavasti edellä 194 kohdassa mainittu asia Peróxidos Orgánicos v. komissio, tuomion 70 kohta).
- 238 Erityisesti on katsottava sen, että henkilö myöntää rikkoneensa kilpailusääntöjä ja myöntää näin ollen sellaisten tosiseikkojen olemassaolon, jotka ylittävät ne tosiseikat, joiden olemassaolo voitiin johtaa suoraan kyseisistä asiakirjoista, merkitsevän lähtökohtaisesti – päinvastaista osoittavien erityisten olosuhteiden puuttuessa – sitä, että kyseinen henkilö on päättänyt kertoa totuuden. Lisäksi lausunnon antajan intressien vastaisia lausuntoja on lähtökohtaisesti pidettävä erityisen uskottavina todisteina (edellä 224 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat JFE Engineering ym. v. komissio, tuomion 211 ja 212 kohta; yhdistetyt asiat T-109/02, T-118/02, T-122/02, T-125/02, T-126/02, T-128/02, T-129/02, T-132/02 ja T-136/02, Bolloré v. komissio, tuomio 26.4.2007, Kok., s. II-947, 166 kohta ja asia T-54/03, Lafarge v. komissio, tuomio 8.7.2008, 59 kohta, ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa).
- 239 Edellä mainittu oikeuskäytäntö on sovellettavissa analogisesti ETA-sopimuksen 53 artiklaan.

Riidanalainen päätös ja kartellin osallistujien ilmoitukset

- 240 Aluksi on muistutettava, että riidanalaisen päätöksen 11 perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:
- ”(11) Useimmissa teknisissä kokouksissa keskustelut hinnoista koskivat yleensä parafiinivahoja ja harvoin ainoastaan parafiinivahojen eri lajeja (kuten puhtaita parafiinivahoja, puolipuhaita parafiinivahoja, vahasekoituksia/erikoisvahoja, kovia parafiinivahoja tai vedyllä kovetettuja vahoja). Kaikille yrityksille oli lisäksi selvää, että kaikenlaisten vahojen hinnat nousisivat samalla summalla tai samalla prosenttiosuudella.”
- 241 Shellin 26.4.2005 päivätyssä ilmoituksessa, johon komissio viittaa riidanalaisen päätöksen 111 perustelukappaleessa, todetaan, että hintojen vahvistamiskäytännön koskivat kaikenlaisia parafiinivahoja. Shell nimittäin totesi, että teknisissä kokouksissa osallistujat ymmärsivät, että kaikenlaisten parafiinivahojen hinnat nousisivat samalla summalla tai samalla prosenttiosuudella.
- 242 Lisäksi Shell vahvisti 21.3.2007 antamassaan suullisessa ilmoituksessa, että parafiinivahojen eri lajit (esimerkiksi puhtaat parafiinivahat, puolipuhait parafiinivahat, kovat parafiinivahat ja vahasekoitukset/erikoisvahat) mainittiin ainoastaan harvoin. Osallistuvat olivat samaa mieltä siitä, että kaikenlaisten parafiinivahojen hinnat nousisivat samalla summalla tai samalla prosenttiosuudella.
- 243 Tämän jälkeen Total ilmoitti, että hinnankorotukset koskivat pääasiassa normaalilaatuisia parafiineja, joita käytettiin pääasiallisesti kynttilälalalla ja jotka olivat ainoita, jotka kiinnostivat varsinaisesti Sasolia ja muita saksalaisia tuottajia (DEA ja Hansen & Rosenthal). Koska kynttilät ovat yksi parafiinin pääasiallisista käyttötarkoituksista Euroopassa, hinnan muuttuminen näillä markkinoilla aiheutti hintojen muuttumisen muissa käyttötarkoituksissa.
- 244 Myös Sasol vahvisti tämän käytännön ja totesi, että teknisissä kokouksissa tehdyissä sopimuksissa vahvistettiin jossain määrin suuntaus muiden tuotesegmenttien osalta, koska osallistujat pyrkivät usein soveltamaan sovittuja hinnankorotuksia osapuulleen vastaavia korotuksia myös muihin tuoteryhmiin.

245 Näin ollen osallistujien samansuuntaiset ilmoitukset tukevat riidanalaisen päätöksen 111 perustelukappaleen sisältöä ja vahvistavat sen.

Väite, jonka mukaan mikrovahojen hinnoista ei sovittu

246 Kantajat eivät kiistä sitä, että mikrovahvat mainittiin silloin tällöin teknisissä kokouksissa. Hallinnollisen menettelyn aikana kootuista kartelliin osallistuneiden yritysten ilmoituksista ilmenee kuitenkin kantajien mukaan, että ns. Blauer Salon -kokousten keskiössä olivat puhtaat parafiinivahat ja puolipuhtaat parafiinivahat. Rikkomisajanjaksolla ei myöskään pidetty yhtään kokousta, jonka aikana osallistujat olisivat sopineet mikrovahojen hinnoista tai jakaneet asiakkaita näiden tuotteiden osalta. Kantajien mukaan Shellin ilmoitukset vahvistavat tämän.

247 Ensimmäiseksi on huomautettava, että Shellin 14.6.2006 antamassa ilmoituksessa, johon kantajat viittaavat, pelkästään kuvataan mikrovahojen ominaisuuksia ja esitetään täsmennyksiä niiden raaka-aineista. Se ei koske sitä, liittyikö näihin tuotteisiin lainvastaisia käytäntöjä vai ei.

248 Toiseksi on huomautettava, että parafiinivahoja koskeva rikkominen, josta kantajien katsotaan olevan vastuussa, muodostui sopimuksista tai yhdenmukaistetuista menettelytavoista, jotka koskivat hintojen vahvistamista ja parafiinivahoja koskevien kaupallisesti arkaluontoisten tietojen vaihtamista ja paljastamista (rikkomisen pääasiallinen osa) ja asiakkaiden tai markkinoiden jakamista (rikkomisen toinen osa).

249 Kantajat eivät kiistä sitä, että rikkomisen pääasiallinen osa on monitahoinen eli koostuu hintasopimuksista, yhdenmukaistetuista menettelytavoista ja arkaluontoisten tietojen vaihtamisesta.

250 EY 81 artiklan 1 kohdassa määrätään, että ”yhteismarkkinoille soveltumattomia ja kiellettyjä ovat sellaiset yritysten väliset sopimukset, yritysten yhteenliittymien päätökset sekä yritysten yhdenmukaistetut menettelytavat, jotka ovat omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan ja joiden tarkoituksena on estää, rajoittaa tai vääristää kilpailua yhteismarkkinoilla tai joista seuraa, että kilpailu estyy, rajoittuu tai vääristyy yhteismarkkinoilla”.

251 Jotta voidaan katsoa, että kyseessä on EY 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu sopimus, riittää, että kyseessä olevat yritykset ovat ilmaisseet yhteisen tahtonsa käyttäytyä markkinoilla tietyllä tavalla (asia T-7/89, Hercules Chemicals v. komissio, tuomio 17.12.1991, Kok., s. II-1711, Kok. Ep. XI, s. II-79, 256 kohta ja edellä 33 kohdassa mainittu asia HFB ym. v. komissio, tuomion 199 kohta). Voidaan katsoa, että EY 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu sopimus on tehty, kun sopimuspuolet ovat päässeet yhteisymmärrykseen kilpailun rajoittamista koskevasta periaatteesta, vaikka suunnitellun rajoittamisen yksittäisistä toteuttamistavoista vielä neuvoteltaisiin (asia T-240/07, Heineken Nederland ja Heineken v. komissio, tuomio 16.6.2011, Kok., s. II-3355 45 kohta; ks. vastaavasti edellä 33 kohdassa mainittu asia HFB ym. v. komissio, tuomion 151–157 ja 206 kohta).

252 Yhdenmukaistetulla menettelytavalla tarkoitetaan sellaista yritysten välisen yhteensovittamisen muotoa, jolla korvataan tietoisesti kilpailun riskit yritysten välisellä käytännön yhteistyöllä ilman, että asiasta olisi tehty varsinaista sopimusta (asia C-49/92 P, komissio v. Anic Partecipazioni, tuomio 8.7.1999, Kok., s. I-4125, 115 kohta ja asia C-199/92 P, Hüls v. komissio, tuomio 8.7.1999, Kok., s. I-4287, 158 kohta).

253 Tältä osin EY 81 artiklan 1 kohta on esteenä kaikelle sellaiselle taloudellisten toimijoiden väliselle suoralle tai välilliselle yhteydenpidolle, joka voi joko vaikuttaa jonkin tosiasiallisen tai mahdollisen kilpailijan markkinakäyttäytymiseen tai paljastaa tällaiselle kilpailijalle sen, kuinka on itse päätetty käyttäytyä tai aiotaan käyttäytyä markkinoilla, kun yhteydenpidon tarkoituksena on rajoittaa kilpailua

tai siitä seuraa, että kilpailu rajoittuu (edellä 251 kohdassa mainittu asia Heineken Nederland ja Heineken v. komissio, tuomion 47 kohta; ks. vastaavasti edellä 33 kohdassa mainittu asia komissio v. Anic Partecipazioni, tuomion 116 ja 117 kohta).

- 254 Sisällyttääkseen mikrovahojen myynnistä saadun liikevaihdon osallistujien myynnin arvoon komission ei näin ollen tarvinnut osoittaa, että niiden hintoja koskevat sopimukset oli tehty teknisissä kokouksissa. Tästä seuraa, että kantajien väitteet, joiden mukaan mikrovahojen hinnan vahvistamisesta ja asiakkaiden jakamisesta ei näiden tuotteiden osalta ole sovittu, on hylättävä vaikutuksettomina.

Mikrovahoja koskevat asiakirjatodisteet

- 255 On tutkittava mikrovahoja koskevat asiakirjatodisteet, jotka on esitetty riidanalaisessa päätöksessä sekä asiakirjoissa, joihin kyseisessä päätöksessä viitataan ja jotka on toimitettu kantajille hallinnollisen menettelyn aikana.

- 256 Ensinnäkin MOL:n muistiinpanoissa, jotka koskevat 24.6.1994 Budapestissä (Unkari) pidettyä teknistä kokousta ja joihin komissio viittaa riidanalaisen päätöksen 132 perustelukappaleen kohdalla olevissa alaviitteissä, todetaan otsikon ”Repsol” alla seuraavaa:

”myynti: 60 000 t [20 000 t tuontia]

Cepsa/Elf 15-2000 t sis. 3 000 t mikro

ERT pelkästään raakaparafiini 15 000 to”

- 257 Nämä toteamukset, joita ei esitetty riidanalaisessa päätöksessä mutta jotka toimitettiin kantajille hallinnollisen menettelyn aikana, osoittavat, että osallistujat ilmoittivat eri asiakkaille myytyjen tai myytävien parafiinivahojen – mikrovahat mukaan lukien – tonnimäärät markkinoiden ja asiakkaiden jakamiseksi.

- 258 Toiseksi riidanalaisen päätöksen 145 perustelukappaleessa mainituissa MOL:n muistiinpanoissa, jotka koskevat 30. ja 31.10.1997 Hampurissa pidettyä teknistä kokousta, todetaan seuraavaa:

”Puute 50/52 mikro -> Repsol Mobil Agip

--

mikrovaha – Ranskan hinta 1500–1600 korotus 10 %”

- 259 Kolmanneksi MOL:n muistiinpanoissa, jotka koskevat 5. ja 6.5.1998 Budapestissä pidettyä teknistä kokousta ja joihin komissio viittaa riidanalaisen päätöksen 147 perustelukappaleen kohdalla olevassa alaviitteessä, todetaan seuraavaa:

”Total – [lukukelvoton] 5 500–6 500 mikro [viskositeetti] 14–15 [;] Cepsa 4900 emu [lukukelvoton] + 4 % Total/E”

- 260 Kun otetaan huomioon myös muut komission riidanalaisen päätöksen 147 perustelukappaleessa mainitsemat todisteet, nämä eri maininnat osoittavat, että osallistujat ilmoittivat eri asiakkaille myytyjen tai myytävien parafiinivahojen – mikrovahat mukaan lukien – tonnimäärät markkinoiden ja asiakkaiden jakamiseksi.

- 261 Neljänneksi MOL:n muistiinpanot, jotka koskevat 13. ja 14.4.1999 Münchenissä (Saksa) pidettyä kokousta ja joihin viitataan riidanalaisen päätöksen 153 perustelukappaleessa, sisältävät taulukon, jonka yhden kokonaisen sarakkeen otsikkona on ”Mikro”. Muita sarakkeita, joissa muunlaiset parafiinivahat luokitellaan niiden sulamispisteen mukaan, koskevat tiedot eivät jätä epäilystä siitä, että kyse on mikrovahoista.
- 262 Viidenneksi riidanalaisen päätöksen 163 perustelukappaleessa mainitussa Sasolin pöytäkirjassa, joka koskee 26. ja 27.6.2001 Pariisissa (Ranska) pidettyä ns. Blauer Salon -kokousta, todetaan seuraavaa:
- ”heinäkuussa: kumotaan erityisasiakkaiden (ne, jotka eivät osta tai jotka ovat ostaneet hyvin vähän viime vuonna/talousarviossa) hinnat mahdollisimman pian, esimerkiksi 30 päivässä. Tavoite: vahvistaa viitearvo!
- elokuun loppu: kumotaan kaikki hinnat 30/9.01
- 1/10.01 + 7,- euroa
- Puu/emulsiot + kumi/renkaat = myöhemmin
- Jos asiakkaat kysyvät vuoden toisen puoliskon hintasuuntausta:
- Suuntaus on ylöspäin, koska kaikki talousarvion luvut, esim. raakaöljy 25,- \$/ Dollarin vaihtokurssi 2 DM huomattavasti ylitetty. Lisäksi mikrovahat + n. 30 %/korkeampilaatuiset parafiinit erittäin harvinaisia ja kalliita.”
- 263 Nämä toteamukset osoittavat yhtäältä, että kartellin osallistujat katsoivat, että kaikenlaisten parafiinivahojen hinnankorotukset liittyivät toisiinsa, ja toisaalta, että ne laativat myös perusteluja näille korotuksille asiakkaisiin nähden.
- 264 Kuudenneksi riidanalaisen päätöksen 174 perustelukappaleessa mainitussa Totalin tiloista löydettyissä käsinkirjoitetuissa muistiinpanoissa, jotka koskevat 11. ja 12.5.2004 pidettyä kokousta, mainitaan ”1.7. – [– –] + Mikrovaha: 25 -> 50 \$/T”. Näin ollen kyseessä on suora viittaus mikrovahojen hintaa koskevaan keskusteluun tai jopa sopimukseen.
- 265 Kuten edellä 222 kohdassa muistutetaan, kaikkien komission toimittamien todisteiden ei tarvitse välttämättä täyttää näitä edellytyksiä kaikkien rikkomisen osatekijöiden osalta. Riittää, että välillisten todisteiden joukko, johon unionin toimielin vetoaa, kokonaisuutena tarkasteltuna täyttää tämän edellytyksen.
- 266 Lisäksi edellä 230 kohdassa mainitun oikeuskäytännön mukaan komission ei voida edellyttää esittävän asiakirjoja, jotka osoittavat nimenomaisesti kyseessä olevien toimijoiden välisen yhteydenpidon. Niitä vaillinaisia ja hajanaisia asiakirjoja, jotka komissiolla on mahdollisesti käytettävissään, on kaikissa tapauksissa voitava täydentää päättelyllä, jonka avulla voidaan muodostaa kuva asiassa merkityksellisistä seikoista.
- 267 Lisäksi MOL:n muistiinpanot on laatinut kokousten aikana niihin osallistunut henkilö ja niiden sisältö on johdonmukainen ja suhteellisen yksityiskohtainen. Näin ollen näiden muistiinpanojen todistusarvo on erittäin korkea. Sasolin ns. Blauer Salon -kokouksia koskevat pöytäkirjat ovat asiakirjoja, jotka ajoittuvat tosiseikkojen tapahtuma-aikaan ja jotka on laadittu in tempore non suspecto, toisin sanoen vähän kunkin teknisen kokouksen jälkeen. Vaikka ne laatinut henkilö ei ollut läsnä teknisissä kokouksissa, hän on nojautunut osanottajalta saatuihin tietoihin. Näin ollen näiden pöytäkirjojen todistusarvo on korkea.

268 Kun otetaan huomioon kaikki komission keräämät todisteet, on todettava, että teknisissä kokouksissa keskusteltiin mikrovahojen hinnoista, tuotantomääristä ja muista niitä koskevista kaupallisesti arkaluonteisista tiedoista sekä asiakkaille myytyjen tai myytävien mikrovahojen määristä.

Kantajien muut väitteet

269 Kantajat katsovat, että mikrovahojen, jotka ovat vuoden 2006 suuntaviivojen 13 kohdassa tarkoitettuja ”ylemmän ja alemman laatuluokan hyödykkeitä”, hinta ei perustu puhtaiden ja puolipuhattaiden parafiinivahojen (joita kyseessä olevat sopimukset koskivat) hintoihin, joten puhtaiden ja puolipuhattaiden parafiinivahojen hintoja koskevat sopimukset eivät voineet vaikuttaa mikrovahojen hintoihin. Mikrovahoja (toisin kuin vahasekoituksia tai erikoisvahoja) ei nimittäin valmisteta puhtaista ja puolipuhattaista parafiinivahojista. Ne eivät edes sisällä samoja raaka-aineita kuin puhtaat ja puolipuhattaat parafiinivahat. Vaikka viimeksi mainitut valmistetaan kevyestä raaka-öljystä, mikrovahat valmistetaan korkean viskositeetin omaavasta voiteluöljyjakeesta. Mikrovahojen raaka-aine ja itse mikrovahat eroavat selvästi raakaparafiinista ja puhtaista ja puolipuhattaista parafiinivahojista. Kaikki nämä seikat saatettiin komission tietoon yksityiskohtaisesti Sasolin sakoista vapauttamista koskevan hakemuksen 2–4 sivulla.

270 Lopuksi kantajat viittaavat niiden vastauksessa väitetiedoksiintoon esitettyyn taulukkoon. Siitä ilmenee, että puolipuhattaiden parafiinivahojen hinnat ovat kehittyneen hyvin samankaltaisesti kuin puhtaiden parafiinivahojen hinnat, kun taas mikrovahojen hinnat ovat olleet ”epäsäännöllisempiä”. Mikrovahojen hinnat eivät kantajien mukaan siis riipu puhtaiden ja puolipuhattaiden parafiinivahojen markkinoista, joten komissiolla ei ollut oikeutta ottaa huomioon Sasolin mikrovahojen myyntiä sakon perusmäärää laskiessaan.

271 Mikrovahojen erilaisista ominaisuuksista muihin parafiinivahoihin nähden on todettava, että oikeuskäytännön mukaan se, että kartellin kohteena olevat tuotteet mahdollisesti kuuluvat eri tuotemarkkinoille, ei vaikuta riidanalaisen päätöksen laillisuuteen, kun komissiolla on aineellisia todisteita siitä, että kilpailunvastainen toiminta koski suoraan tai välillisesti kaikkia päätöksen kohteena olevia tuotteita (ks. vastaavasti yhdistetyt asiat T-71/03, T-74/03, T-87/03 ja T-91/03, Tokai Carbon ym. v. komissio, tuomio 15.6.2005, 90 kohta, ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa; jäljempänä Tokai II -tuomio).

272 Kun otetaan huomioon välitön näyttö keskusteluista, jotka liittyvät hintoihin, mikrovahoja koskeviin arkaluonteisiin kaupallisiin tietoihin sekä markkinoiden jakamiseen mikrovahojen osalta (ks. 255 kohta ja sitä seuraavat kohdat), on katsottava, etteivät nämä kantajien väitteet voi vaarantaa komission sellaisen lähestymistavan pätevyyttä, jossa mikrovahojen myynnistä aiheutuva liikevaihto otetaan huomioon sakon perusmäärää laskettaessa.

273 Kantajat väittävät lopuksi, että ne kykenevät tuottamaan parafiinivahoja raakaparafiinista mutteivät kykene tuottamaan mikrovahoja korkean viskositeetin voiteluöljyjakeista. Näin ollen Sasol on itse mikrovahojen ostaja eikä sillä tämän vuoksi ollut mitään intressiä nostaa niiden hintoja.

274 Tämä väite ei voi menestyä.

275 Aluksi on todettava asiakirja-aineistosta ilmenevän, että raakaparafiinin keinotekoisien korkeita hintoja ei sovellettu tämän tuotteen hankintoihin kartellin osallistujien kesken. Lisäksi kantajat toimittivat vastauksessaan unionin yleisen tuomioistuimen kirjalliseen kysymykseen yksityiskohtaisia tietoja vuosina 2002–2005 toteutettujen mikrovahojen ostojensa ja myyntinsä määristä sekä euroissa että tonneista ilmaistuna. Tästä ilmenee, että niiden jälleenmyyntihinta oli keskimäärin 63,7 prosenttia korkeampi kuin hinta, jolla ne ostivat mikrovahoja. Näin ollen on järkevää olettaa, että kartellista johtuvia keinotekoisia hintoja ei sovellettu mikrovahojen hankintoihin kartellin osallistujien kesken, samoin kuin raakaparafiinin tapauksessa. Vaikka Sasol ei itse tuottanut mikrovahoja, se saattoi siis

hyötyä täysimääräisesti kartellin vaikutuksista mikrovahojen hintaan, koska se saattoi hankkia niitä kartelliin osallistuvilta tuottajilta tai muista lähteistä kilpailukykyiseen hintaan ja myydä ne kartellista johtuvilla keinotekoisilla hinnoilla.

- 276 Edellä esitettyjen huomautusten perusteella on näin ollen todettava, ettei komissio tehnyt virhettä, kun se sisällytti myynnin arvoon mikrovahojen myynnin.
- 277 Tästä seuraa, että neljännen kanneperusteen toinen osa on hylättävä.

Kolmas osa, jonka mukaan sakon perusmäärän laskennassa raakaparafiinien osalta on tehty virheitä

- 278 Kantajat väittävät, että komissio yksilöi riidanalaisessa päätöksessä ainoastaan yhden teknisen kokouksen, jonka aikana keskusteltiin raakaparafiinin myynnistä loppuasiakkaille, eikä se edes vahvistanut Sasolin osallistuneen kyseiseen kokoukseen. Näin ollen sen rikkomisen, joka koskee raakaparafiinin myyntiä loppuasiakkaille Saksan markkinoilla, vakavuudella ei voida perustella sovellettua 15 prosentin määrää myynnin arvosta. Kantajat katsovat, että komissio teki myös virheen, kun se oletti rikkomisen kestäneen kuusi vuotta ja kuusi kuukautta.

Kantajien osallistuminen rikkomisen raakaparafiinia koskevaan osaan 30.10.1997 ja 12.5.2004 välisenä aikana

- 279 Komissio totesi riidanalaisen päätöksen 288 perustelukappaleessa seuraavaa:

”Sekä Sasol että Shell myöntävät nimenomaisesti, että raakaparafiinin hinnat ovat olleet keskustelujen aiheena kilpailijoiden välillä varsinkin 1990-luvun lopulta lähtien, ja ne ovat esittäneet yksityiskohtia tietyistä kyseessä olevista yhteydenpidoista (ks. myös 112 perustelukappale). Kokouksessa, joka pidettiin 30. ja 31.10.1997 (ks. 145 perustelukappale), raakaparafiinia koskevat keskustelut ovat koonneet yhteen ainakin ENI:n, H&R/Tudapetrolin, MOL:n, Repsolin, Sasolin, Dean (vuoden 2002 jälkeen Shell) ja Totalin, jotka ovat – – sopineet hintojen korottamisesta. Se, että Shell ja Total olivat edustettuina ainakin yhdessä erityisesti raakaparafiinille omistetussa kokouksessa 8. ja 9.3.1999, on näytetty toteen (ks. 152 perustelukappale). Sasol ja ExxonMobil eivät kiellä väitetiedoksiintoon antamassaan vastauksessa olleensa läsnä kyseisessä kokouksessa, ja niiden läsnäolo näyttää todellakin todennäköiseltä siihen Shellin sisäiseen sähköpostiviestiin merkityn käsikirjoitetun huomautuksen perusteella, joka on lähetetty seuraavana päivänä ja jossa on viitattu ”kaikkiin tuottajiin”. Sasol, Shell ja Total ovat myös olleet edustettuina 11. ja 12.5.2004 pidetyssä teknisessä kokouksessa (ks. 174 perustelukappale), jonka aikana tehtiin sopimus raakaparafiinin hinnasta. Komissio huomauttaa lisäksi, että raakaparafiinin hinta on ollut keskustelujen aiheena tietyissä teknisissä kokouksissa, joissa ExxonMobil, Sasol, Shell ja Total ovat olleet läsnä. ExxonMobil on myöntänyt osallistuneensa näihin keskusteluihin vuosien 1993 ja 1996 välisenä aikana. ExxonMobil on myös myöntänyt, että ExxonMobilin edustaja [T. H.] osallistui raakaparafiinia koskeviin keskusteluihin Euroopan saksankielisen osan lastulevyjen tuottajien lukuun vuosina 1999–2001, ja vahvistaa yleisesti, että keskusteluja käytiin loppuasiakkaille myytävää raakaparafiinia koskevien kartellijärjestelyjen yhteydessä. Total kertoo myös, että raakaparafiinin hinnan korottamisesta käytiin keskusteluja. Shell ja ExxonMobil vahvistavat myös, että raakaparafiiniin liittyviä kokouksia pidettiin teknisten kokousten ulkopuolella. Vaikka ENI, H&R/Tudapetrol, MOL ja Repsol olivat myös edustettuina joissakin näistä kokouksista, komissio katsoo, että käytettävissä olevat todisteet eivät ole riittäviä sen toteamiseksi, että nämä yritykset olisivat vastuussa raakaparafiiniin liittyvästä rikkomisesta. Lisäksi, vaikka tietyt todisteet näyttävät liittyvän muihin ajanjaksoihin ja markkinoihin, komissio katsoo, että käytettävissä olevien todisteiden perusteella voidaan ainoastaan päätyä siihen, että rikkominen koskee loppuasiakkaille Saksan markkinoilla vuosina 1997–2004 myytyä raakaparafiinia.”

280 Lisäksi komissio totesi riidanalaisen päätöksen 112 perustelukappaleessa seuraavaa:

”Raakaparafiinia koskevaa kysymystä on käsitelty tiettyjen teknisten kokousten aikana [alaviite: riidanalaisen päätöksen 144, 145, 152, 157, 174 ja 175 perustelukappale]. Lisäksi sopimuksia, jotka koskivat loppuasiakkaille Saksan markkinoilla myytävää raakaparafiinia, on tehty ainakin kerran teknisten kokousten ulkopuolella, kun Shellin, Sasolin, ExxonMobilin ja Totalin sekä mahdollisesti muiden edustajat kokoontuivat yhteen ja syvensivät raakaparafiinia koskevaa keskustelua, toisin sanoen vahvistivat hinnat ja vaihtoivat kaupallisesti arkaluontoisia tietoja. On esimerkiksi todistettu, että tällainen kokous pidettiin 8. ja 9.3.1999 Düsseldorfissa. Henkilöt, jotka edustivat yrityksiä raakaparafiinille omistetussa erityiskokouksessa, olivat suurimmassa osassa yrityksiä samat kuin teknisiin kokouksiin osallistuvat henkilöt, Totalia lukuun ottamatta.”

281 On todettava, että riidanalaisen päätöksen 144, 145, 152, 157, 174 ja 175 perustelukappaleet koskevat vastaavasti 19. ja 20.6.1997, 30. ja 31.10.1997, 8. ja 9.3.1999, 3. ja 4.2.2000, 11. ja 12.5.2004 sekä 3. ja 4.8.2004 pidettyjä kokouksia.

282 Komissio perusteli päätöstään todeta raakaparafiinia koskevien kilpailunvastaisten menettelytapojen olemassaolo ainoastaan loppuasiakkaille Saksassa tapahtuneiden myyntien osalta seuraavasti:

”_ _

(289)Komissio katsoo lisäksi, että nämä keskustelut olivat liittyneet yksinomaan raakaparafiiniin, jota myivät lastulevyjen tuottajien kaltaisiin loppuasiakkaisiin eikä esimerkiksi parafiinivahoihin sidoksissa olevat yritykset. Vaikka yritysten lausunnoissa ei useimmiten osoiteta mitään eroa raakaparafiinin eri käyttötarkoitusten välillä, 152 perustelukappaleessa tarkoitettussa sähköpostiviestissä [joka koskee 8. ja 9.3.1999 Düsseldorfissa pidettyä kokousta] mainitaan yksinomaan lastulevyjen tuottajille myytävä raakaparafiini. Näin ollen komissio katsoo, että on olemassa epäily siitä, onko raakaparafiinin myynti muille asiakkaille kuin loppuasiakkaille ollut rikkomisen kohteena, ja rajoittaa päätelmänsä loppuasiakkaille myytyyn raakaparafiiniin. Shell ja ExxonMobil vahvistavat nämä huomiot.

(290)Käytettävissä olevat todisteet antavat aiheen ymmärtää, että satunnaiset raakaparafiinia koskevat keskustelut koskivat pääsääntöisesti Saksan markkinoita. ExxonMobil, Sasol, Shell ja Total myyvät kaikki raakaparafiinia Saksan markkinoilla ja kokoukset, joissa raakaparafiini oli keskustelujen aiheena, pidettiin Saksassa. Komissio katsoo, ettei ole riittävästi tietoja, joiden perusteella voitaisiin päätellä, että raakaparafiiniin sovellettavat järjestelyt koskivat myös muiden maiden loppuasiakkaille myytävä raakaparafiinia.

(291)Komissio katsoo, että siltä osin kuin kilpailusääntöjen rikkominen koskee loppuasiakkaille Saksan markkinoilla myytävä raakaparafiiniä, se alkoi 30. ja 31.10.1997 pidetyn kokouksen aikana ja päättyi 11. ja 12.5.2004 pidetyn kokouksen aikana.

(292)Komissio katsoo näin ollen, että loppuasiakkaille Saksan markkinoilla myytävää raakaparafiinia koskevat keskustelut johtivat [EY] 81 artiklassa ja ETA-sopimuksen 53 artiklassa tarkoitettuihin sopimuksiin ja/tai yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin. Tämä päätelmä perustuu Shellin ja Sasolin itsenäisiin ja yhtäpitäviin lausuntoihin, joita ExxonMobilin ja Totalin lausunnot tukevat. Kirjalliset todisteet vahvistavat tämän päätelmän.”

- 283 Ensinnäkin 30. ja 31.10.1997 pidetyn kokouksen osalta, jossa Sasol oli läsnä, komissio tukeutuu riidanalaisen päätöksen 145 perustelukappaleessa MOL:n muistiinpanoihin, jotka sisältävät maininnan ”slack wax: DM 550 -> 600”. Nämä muistiinpanot sisältävät myös parafiinivahojen hintojen korotuksia koskevia yksityiskohtaisia merkintöjä, joissa täsmennetään korotusten määrät ja suunnitellut toteuttamispäivät kunkin kartellin jäsenenä olevan tuottajan osalta.
- 284 Komissio päätteli tästä, että ”koska rivi ’Hinnankorotukset tammikuussa’ [koski] tulevaisuutta, nämä muistiinpanot [vahvistivat], että osallistuvat yritykset o[livat] sopineet strategiasta hintojen yhdenmukaistamiseksi ja korottamiseksi” ja että ”muistiinpanot [koskivat] sekä parafiinivahoja että raakaparafiinia”.
- 285 Kantajat väittävät, että muistiinpanot koskevat kartellin jäsenille parafiinivahojen tuotantoa varten toimitettavaa raakaparafiinia.
- 286 Tältä osin on todettava, että kartellin osallistujien ilmoitusten mukaan raakaparafiinin hintoja, siltä osin kuin kyse on raakaparafiinin toimituksista osallistujien kesken, ei määritetty teknisissä kokouksissa vaan yritysten kahdenvälisissä neuvotteluissa. Näin ollen tämä väite on hylättävä.
- 287 Tämän jälkeen kantajat huomauttavat, ettei MOL toimittanut raakaparafiinia saksalaisille asiakkaille, joten muistiinpanot eivät koske rikkomisen raakaparafiiniin liittyvää osaa. Näistä merkinnöistä ei niiden mukaan myöskään voida päätellä, että hinnoista olisi sovittu.
- 288 On todettava, ettei näillä väitteillä ole merkitystä, kun otetaan huomioon, että hinnan vahvistamista sovelletaan yleensä kaikkiin asiakkaisiin, mukaan lukien saksalaiset loppuasiakkaat. Komissio on sitä paitsi riidanalaisen päätöksen 289–292 perustelukappaleessa, jotka on esitetty edellä 320 kohdassa, selittänyt syyt, joiden vuoksi se oli päättänyt rajoittaa raakaparafiinia koskevien kilpailunvastaisten menettelytapojen ulottuvuuden saksalaisille loppuasiakkaille tapahtuviin myynteihin. Kantajat eivät ole esittäneet kyseisiä riidanalaisen päätöksen kohtia koskevia väitteitä.
- 289 Komissio katsoi lisäksi kantajien olevan vastuussa monitahoisesta rikkomisesta, joka muodostuu ”sopimuksista ja/tai yhdenmukaistetuista menettelytavoista”, joten sen osoittamista, että tietyistä hinnoista on sovittu, ei edellytetä.
- 290 Kantajat väittävät lopuksi, ettei tähän tekniseen kokoukseen liittyvän ns. Blauer Salon -kokouksen pöytäkirjassa mainita raakaparafiinia koskevia keskusteluja.
- 291 Tältä osin on riittävää muistuttaa, että edellä 230 kohdassa mainitun oikeuskäytännön mukaan vaillinaisia ja hajanaisia komission hallussa mahdollisesti olevia todisteita on joka tapauksessa voitava täydentää päättelyillä, joiden avulla voidaan muodostaa kuva merkityksellisistä olosuhteista, ja arviointi koskee kaikkia saatavilla olevia todisteita. Näin ollen ei ole kohtuullista vaatia, että komission pitäisi osoittaa kukin rikkomisen yksityiskohta useilla yhtäpitävillä asiakirjatodisteilla.
- 292 Tämän perusteella on todettava komission katsoneen perustellusti, että tähän tekniseen kokoukseen liittyvät MOL:n muistiinpanot kuuluivat erityisesti osallistujien ilmoitusten valossa niiden todisteiden kokonaisuuteen, jotka osoittavat saksalaisille loppuasiakkaille myytyä raakaparafiinia koskevien ”sopimusten ja/tai yhdenmukaistettujen menettelytapojen” olemassaolon.
- 293 Toiseksi riidanalaisen päätöksen 152 perustelukappaleessa mainitun 8. ja 9.3.1999 pidetyn kokouksen osalta komissio totesi seuraavaa:
- ”Shell toimittaa käsinkirjoitetut muistiinpanot, jotka on Shellin mukaan laatinut [S. R.] tämän kokouksen valmistelemiseksi. Tämä selittää Shellin mukaan muistiinpanojen viimeisen rivin, jossa mainitaan ’8/9.3.99 PM – lastulevyt’. Shell ilmoittaa, että PM tarkoittaa ’paraffin Mafia’ [(parafiinimafia)], mitä nimitystä Shell käytti yrityksistä, jotka osallistuivat yleensä teknisiin kokouksiin.

Muistiinpanot sisältävät kokouksen päivämäärän, minkä vuoksi Shellin kokouksen valmistelumuistiinpanoja koskeva selitys on uskottava ja muiden todisteiden kanssa johdonmukainen. [S. R.]:n muistiinpanot osoittavat, että hän odotti sitä, että eri yrityksiä edustavat henkilöt vaihtavat tietoja raakaparafiinin toimittamisesta tietyille suurille asiakkaille. Tätä kokousta seuraavana päivänä [S. R.] lähetti sähköpostiviestin esimiehelleen [S. T.:lle] ilmoittaen, että [eräällä osallistujista] oli aikomus korottaa lastulevyalalla käytettävän raakaparafiinin hintaa 8–10 prosentilla 1.6.1999 alkaen. Tätä sähköpostiviestiä koskevissa käsinkirjoitetuissa muistiinpanoissa todettiin, että 'kaikki tuottajat näkevät, että on tarpeen korottaa (hintoja)'. Tämä osoittaa, että yhtiöitä kokouksessa edustaneet henkilöt olivat sopineet raakaparafiinin hintojen korottamisesta lastulevyteollisuudessa ja että [eräs osallistujista] aikoi panna tämän sopimuksen täytäntöön vuoden 1999 kesäkuusta alkaen. Viittaus 'kaikkiin tuottajiin' osoittaa myös, että muiden yritysten – pois lukien Total ja Shell – on pitänyt osallistua kokoukseen."

- 294 Riidanalaisen päätöksen 151 perustelukappaleen mukaan Sasol ei sulje pois sitä mahdollisuutta, että se osallistui kokoukseen.
- 295 Riidanalaisen päätöksen 152 perustelukappaleen mukaan ExxonMobil ei kiellä osallistuneensa ja myöntää, että sen edustaja osallistui Sasolin, Shell/Dean ja Totalin kanssa joihinkin monenvälisiin keskusteluihin, jotka koskivat erityisesti Euroopan saksankielisen osan lastulevyjen tuottajille tarkoitettua raakaparafiinia, "ehkä vuosina 1999–2001".
- 296 Unionin yleinen tuomioistuin toteaa, että riidanalaisen päätöksen 151 ja 152 perustelukappaleessa mainitut ExxonMobilin ja Shellin ilmoitukset sekä Shellin muistiinpanot kuuluvat todisteiden kokonaisuuteen, joista unionin yleinen tuomioistuin voi päätellä, että Sasol osallistui ajanjaksolla 1999–2001 ainakin yhteen kokoukseen, joka koski saksalaisille loppuasiakkaille tarkoitettun raakaparafiinin hintojen vahvistamiseen liittyviä "sopimuksia ja/tai yhdenmukaistettuja menettelytapoja".
- 297 Kolmanneksi 17. ja 18.12.2002 pidetyn teknisen kokouksen, jossa Sasol oli läsnä, osalta komissio tutki Totalin muistiinpanoja ja päätyi toteamaan riidanalaisen päätöksen 168 perustelukappaleessa seuraavaa:

"On myös kokouksen aikana jaettu taulukko, jonka otsikkona on 'Euroopan markkinat'. Totalin tiloista löydetty jäljennös sisältää käsinkirjoitettuja merkintöjä, jotka osoittavat, että luvuista on keskusteltu kokouksen aikana. Nämä muistiinpanot sisältävät myös muita käsinkirjoitettuja kommentteja, joissa todetaan muun muassa seuraavaa: 'Petrogal maaliskuussa ennallaan. Raakaparafiini alle 500 euroa. MOL heinäkuussa 3 viikkoa ennallaan.' Tämä osoittaa, että raakaparafiinin hinnasta on keskusteltu tämän kokouksen aikana."

- 298 On huomautettava, etteivät kantajat esitä mitään väitettä riidanalaisen päätöksen kyseisistä osista.
- 299 Näin ollen kyseinen Totalin tiloista löydetty taulukko on osa sellaisten todisteiden kokonaisuutta, jotka osoittavat saksalaisille loppuasiakkaille tarkoitettun raakaparafiinin hintojen vahvistamiseen liittyvien "sopimusten ja/tai yhdenmukaistettujen menettelytapojen" olemassaolon.
- 300 Neljänneksi 11. ja 12.5.2004 pidetyn kokouksen, jossa Sasol oli läsnä, osalta komissio mainitsee riidanalaisen päätöksen 174 perustelukappaleessa Totalin toimitiloista löydetyt käsinkirjoitetut muistiinpanot, jotka sisälsivät seuraavat maininnat:

"-> Sasol 40 €/50 \$. – Heinäkuun loppu.

-> Ke: 38-28.

-> 1.7.

+ FRP: 70 -> 6 000 €/T

+ Lämpökynttilä: 50 -> 500 €/T

+ Mikrovaha: 25 -> 50 \$/T

--

-> 40 €/T raakaparafiini.”

- 301 Riidanalaisen päätöksen 174 perustelukappaleen mukaan ”viimeinen rivi osoittaa, että hinnankorotuksesta sovittiin myös raakaparafiinin osalta” ja ”muistiinpanojen yleisestä asiayhteydestä ilmenee, että hintaa edeltävä nuoli osoittaa tulevaisuutta varten sovitun strategian olemassaolon, toisin sanoen sen, että hinnankorotusta suunnitellaan”.
- 302 Kantajien mukaan mikään ei osoita, että tämä kohta koskisi tosiasiallisesti saksalaisille loppuasiakkaille myytyä raakaparafiinia koskevaa sopimusta. Niiden mukaan yksikään 11. ja 12.5.2004 pidettyyn kokoukseen osallistuneista yrityksistä ei ole maininnut tällaisen sopimuksen tekemistä. Lisäksi koska ExxonMobil, joka on yksi suurimmista raakaparafiinin myyjistä loppuasiakkaille, ei lukeudu päätöksen 174 perustelukappaleessa lueteltuihin osallistujayrityksiin, on kantajien mukaan hyvin epätodennäköistä, että kysymystä loppuasiakkaille myydystä raakaparafiinista olisi käsitelty tämän kokouksen aikana.
- 303 Nämä väitteet on hylättävä edellä 289 ja 291 kohdassa jo esitettyjen toteamusten perusteella ja on katsottava, että kyseiset muistiinpanot kuuluvat niiden todisteiden kokonaisuuteen, jotka osoittavat saksalaisille loppuasiakkaille myytyä raakaparafiinia koskevien ”sopimusten ja/tai yhdenmukaistettujen menettelytapojen” olemassaolon.
- 304 Tiivistetysti on todettava, että komissio on koonnut sellaisen asiakirjatodisteiden kokonaisuuden, joka osoittaa saksalaisille loppuasiakkaille myytyä raakaparafiinia koskevien ”sopimusten ja/tai yhdenmukaistettujen menettelytapojen” olemassaolon.
- 305 Kantajat väittävät kuitenkin, etteivät nämä todisteet osoita Sasolin kanssa tehtyjä sopimuksia.
- 306 Siltä osin kuin on kyse kilpailua rajoittavista sopimuksista, jotka ovat kilpailevien yritysten välisten kokousten aiheena, kuten käsiteltävässä asiassa, unionin tuomioistuin on jo todennut, että kysymyksessä on EY 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu rikkominen, kun kokousten tarkoituksena on rajoittaa, estää tai vääristää kilpailua ja kun niissä näin pyritään keinotekoisesti järjestämään markkinoiden toimintaa. Tällaisessa tapauksessa riittää, että komissio osoittaa asianomaisen yrityksen osallistuneen kokouksiin, joiden aikana on tehty kilpailunvastaaisia sopimuksia, jotta kyseisen yrityksen osallistuminen yhteistoimintajärjestelyyn voidaan osoittaa. Jos osallistuminen tällaisiin kokouksiin on näytetty toteen, kyseisen yrityksen on esitettävä selvitystä siitä, että sen osallistumisella kyseisiin kokouksiin ei ollut kilpailunvastaista tarkoitusta, osoittamalla ilmoittaneensa kilpailijoilleen, että sillä oli näihin kokouksiin osallistuessaan kilpailijoihin nähden eri näkemys (edellä 230 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat Aalborg Portland ym. v. komissio, tuomion 81 kohta sekä yhdistetyt asiat C-403/04 P ja C-405/04 P, Sumimoto Metal Industries ja Nippon Steel v. komissio, tuomio 25.1.2007, Kok., s. I-729, 47 kohta).
- 307 Tämän säännön taustalla on se perustelu, että koska yritys on osallistunut kyseiseen kokoukseen sanoutumatta julkisesti irti sen sisällöstä, se on antanut toisille osallistujille sen vaikutelman, että se hyväksyi sen tuloksen ja noudattaisi sitä (edellä 230 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat Aalborg Portland ym. v. komissio, tuomion 82 kohta sekä edellä 306 kohdassa mainittu asia Sumimoto Metal Industries ja Nippon Steel v. komissio, tuomion 48 kohta).

- 308 Näin ollen se, että kantajat ovat osallistuneet kilpailua rajoittaviin kokouksiin eivätkä ole sanoutuneet irti kilpailunvastaisesta sisällöstä, oikeuttaa sen, että komissio katsoo niiden olevan vastuussa tästä kilpailunvastaisesta sisällöstä ilman, että sen tarvitsisi osoittaa nimenomaisesti, että ne ovat tehneet sopimuksia näiden kokousten aikana. Näin ollen kantajien tältä osin esittämällä väitteellä ei ole merkitystä.
- 309 Lopuksi kantajat väittävät, ettei väitetiedoksiannossa viitattu 30. ja 31.10.1997 sekä 11. ja 12.5.2004 pidettyihin teknisiin kokouksiin ”raakaparafiinia koskevana kokouksina”.
- 310 Tämä väite ei voi menestyä. Rikkomisen raakaparafiinia koskevaa osaa koskevat todisteet esitettiin jo väitetiedoksiannossa. Samoin kyseisessä tiedonannossa ilmoitettiin selvästi, että kantajien katsottiin olevan vastuussa rikkomisen raakaparafiinia koskevasta osasta.
- 311 Lisäksi on todettava, etteivät kantajat kiistä komission toteamusta, jonka mukaan parafiinivahoja koskevat käytännöt ja raakaparafiinia koskevat käytännöt muodostavat yhden ainoan, yhtenä kokonaisuutena pidettävän ja jatkettun kilpailusääntöjen rikkomisen. Näin ollen raakaparafiinia koskeviin menettelytapoihin liittyviä todisteita on arvioitava yhteydessä kaikkiin komission keräämiin todisteisiin, jotka liittyvät yhtenä kokonaisuutena pidettävään rikkomiseen. Nämä todisteet osoittavat, että raakaparafiiniin liittyviin menettelytapoihin osallistuneiden yritysten välillä oli jatkuvaa yhteydenpitoa.
- 312 Kaiken edellä esitetyn perusteella on vahvistettava riidanalaisessa päätöksessä esitetty toteamus, jonka mukaan kantajat osallistuivat riidanalaisessa päätöksessä tarkoitetun monitahoisin, yhtenä kokonaisuutena pidettävän ja jatkettun kilpailusääntöjen rikkomisen raakaparafiineja koskevaan osaan ajanjaksolla 30.10.1997–12.5.2004.
- 313 Tästä seuraa, ettei komissio tehnyt virhettä, kun se otti kantajille määrätyn sakon perusmäärää laskiessaan huomioon raakaparafiinin myynnin arvon ja sovelsi kyseessä olevaa kestoa vastaavaa kerrointa.

Raakaparafiinin myynnistä saatuun liikevaihtoon sovelletun 15 prosentin kertoimen kohtuuttomuus

- 314 Kantajat arvostelevat komissiota suhteellisuusperiaatteen loukkaamisesta, siltä osin kuin se laski sakon määrän käyttäen 15 prosentin kerrointa Sasolin raakaparafiinin myyntiin loppuasiakkaille Saksassa.
- 315 Oikeuskäytännön mukaan suhteellisuusperiaate edellyttää, että unionin toimielinten säädöksillä, päätöksillä ja muilla toimenpiteillä ei saa ylittää niitä rajoja, jotka johtuvat siitä, mikä on tarpeellista niillä lainmukaisesti tavoiteltujen päämäärien toteuttamiseksi ja tähän soveltuva, eli silloin, kun on mahdollista valita usean tarkoituksenmukaisen toimenpiteen välillä, on valittava vähiten rajoittava, eivätkä toimenpiteistä aiheutuvat haitat saa olla liian suuria tavoiteltuihin päämääriin nähden (asia C-331/88, Fedesa ym., tuomio 13.11.1990, Kok., s. I-4023, 13 kohta; asia C-180/96, Yhdistynyt kuningaskunta v. komissio, tuomio 5.5.1998, Kok., s. I-2265, 96 kohta; asia T-30/05, Prym ja Prym Consumer v. komissio, tuomio 12.9.2007, 223 kohta, ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa).
- 316 Menettelyissä, jotka komissio on pannut vireille määrätäkseen seuraamuksen kilpailusääntöjen rikkomisista, kyseisen periaatteen soveltaminen merkitsee sitä, että sakot eivät saa olla kohtuuttomia tavoiteltuihin päämääriin nähden eli kyseisten sääntöjen noudattamiseen nähden ja että yritykselle kilpailua koskevan rikkomisen perusteella määrätyn sakon määrän on oltava oikeassa suhteessa rikkomiseen nähden, kun tätä arvioidaan kokonaisuutena ottamalla huomioon muun muassa rikkomisen vakavuus ja sen kesto (ks. vastaavasti edellä 315 kohdassa mainittu asia Prym ja Prym Consumer v. komissio, tuomion 223 ja 224 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Suhteellisuusperiaate edellyttää tässä yhteydessä erityisesti, että komission on vahvistettava sakon määrä suhteessa rikkomisen vakavuuden arvioimiseksi huomioon otettuihin seikkoihin ja että sen on tältä osin

sovellettava näitä seikkoja johdonmukaisesti ja objektiivisesti perustellulla tavalla (asia T-43/02, Jungbunzlauer v. komissio, tuomio 27.9.2006, Kok., s. II-3435, 226–228 kohta ja asia T-446/05, Amann & Söhne ja Cousin Filterie v. komissio, tuomio 28.4.2010, Kok., s. II-1255, 171 kohta).

- 317 Ensimmäiseksi on todettava, että kilpailusääntöjen rikkomisen raakaparafiinia koskeva osa muodostui erityisesti kilpailijoiden välistä hintojen vahvistamista koskevasta salaisesta yhteistyöstä ja kuului siis vapaalle kilpailulle vahingollisimpien rikkomisten ryhmään.
- 318 Näin ollen unionin yleinen tuomioistuin katsoo, että 15 prosentin kertoimen soveltaminen raakaparafiinin myynnin arvoon sakon määrän laskemiseksi on oikeassa suhteessa rikkomisen tämän osan vakavuuteen.
- 319 Toiseksi on korostettava, että komissio otti huomioon merkitykselliset seikat johdonmukaisesti ja objektiivisesti perustellulla tavalla. Rikkomisen raakaparafiinia koskevaan osaan sovelletaan nimittäin vuoden 2006 suuntaviivojen 23 kohtaa, jossa esitetään rikkomisten vakavimmat muodot, joiden osalta ”asteikon yläpäähän sijoittuvan” kertoimen – eli 15–30 prosenttia myynnin arvosta – soveltaminen on yleensä perusteltua. Kun komissio vahvisti kertoimeksi 15 prosenttia raakaparafiinin myynnin arvosta, se noudatti täysimääräisesti kyseisiä suuntaviivoja, sillä se käytti alinta vuoden 2006 suuntaviivoissa luodun yleisen säännön mukaan sovellettavaa kerrointa hinnoista sopimisesta tehtyihin horisontaalisiin sopimuksiin tai yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin.
- 320 Kolmanneksi kantajat katsovat kuitenkin, että kyseinen kerroin ei ole oikeasuhteinen, kun otetaan huomioon kokousten ja osallistujien vähäinen määrä, kilpailusääntöjen rikkomisen raakaparafiinia koskevan osan rajoitettu laajuus sekä osallistujien suhteellisen pieni markkinaosuus.
- 321 Niiden kokousten, joiden aikana on käsitelty raakaparafiineja, väitteen mukaan vähäisestä määrästä on todettava, että – kuten edellä 283–310 kohdassa esitetystä analyysistä ilmenee – kyse on huomattavasti useammasta tapauksesta kuin kahdesta, minkä määrän kokouksia kantajat ovat myöntäneet. Lisäksi komissio vahvisti oikeudellisesti riittävällä tavalla, että kantajat osallistuivat riidanalaisessa päätöksessä tarkoitetun monitahaisen, yhtenä kokonaisuutena pidettävän ja jatkettun rikkomisen raakaparafiineja koskevaan osaan ajanjaksolla 30.10.1997–12.5.2004 (ks. edellä 312 kohta). Näin ollen väite raakaparafiineja koskevien kokousten rajoitetusta määrästä on hylättävä.
- 322 Kilpailusääntöjen rikkomisen raakaparafiinia koskevan osan rajoitetusta laajuudesta, sikäli kuin se koskee ainoastaan myyntiä saksalaisille loppukäyttäjille ja Sasolin väitteen mukaan rajoitettua markkinaosuutta, on todettava, että nämä tekijät on jo otettu huomioon laskettaessa sakon perusmäärää. Pelkästään Sasolin liikevaihto (joka heijastaa sen täsmällistä markkinaosuutta), joka on saatu myynnistä kyseiselle asiakasryhmälle (joka heijastaa rikkomisen raakaparafiinia koskevan osan rajoitettua laajuutta), on nimittäin otettu huomioon laskettaessa myynnin arvoa, johon on tämän jälkeen sovellettu 15 prosentin kerrointa rikkomisen vakavuuden perusteella.
- 323 Nämä kantajien väitteet on näin ollen hylättävä.
- 324 Neljänneksi kantajat vetoavat siihen, etteivät ne tuota raakaparafiinia.
- 325 Tältä osin on muistutettava, että raakaparafiinin keinotekoisien korkeita hintoja ei sovellettu tämän tuotteen hankintoihin kartellin osallistujien kesken. Näin ollen huolimatta siitä, ettei Sasol itse tuottanut raakaparafiinia, se saattoi hyötyä rikkomisen raakaparafiinia koskevasta osasta, koska se saattoi hankkia sitä kilpailukykyiseen hintaan ja myydä sen edelleen saksalaisille loppuasiakkaille kartellista johtuvilla keinotekoisien korkeilla hinnoilla.
- 326 Tämän vuoksi myös nyt esillä oleva väite on hylättävä.

327 Näin ollen komissio ei ole loukannut suhteellisuusperiaatetta, kun se käytti korotuskertoimena 15 prosentin määrää myynnin arvosta rikkomisen raakaparafiinia koskevan osan vakavuuden perusteella.

328 Edellä esitetyn perusteella on hylättävä tämä väite ja näin ollen neljännen kanneperusteen kolmas osa.

Neljäs osa, joka koskee sitä, ettei sakon perusmäärää määritetty eri tavoin sen perusteella, että eri yhtiöt osallistuivat kartelliin eri ajanjaksoina

329 Kantajat väittävät, että komission päätöskäytännön mukaan on niin, että kun eri adressaateille määrätään sakkoja eri rikkomisajanjaksojen osalta, komission on vahvistettava määrättävän sakon perusmäärä jakamalla kyseisen myynnin mukaan lasketun perusmäärän osa eri ajanjaksojen määrällä.

330 Nyt käsiteltävässä asiassa komissio sovelsi kuitenkin rikkomisen keston perusteella yhtäältä kerrointa 13 Sasol Waxiin koko rikkomisajanjakson osalta ja toisaalta kerrointa 10 niiden ajanjaksojen osalta, joiden aikana kaikkien kantajien on katsottu olevan yhteisvastuussa, ottaen huomioon saman myynnin määrän näiden eri ajanjaksojen osalta.

331 Kantajien mukaan komissio menetteli näin selittämättä, miksi unionin kilpailusääntöjen hyvä soveltaminen edellytti erityisen ankaraa seuraamusta yhtiöiden eteläafrikkalaiselle ryhmälle sellaisten rikkomisajanjaksojen osalta, joiden aikana kyseinen ryhmä ei lainkaan toiminut Euroopassa, kuten Schumann-ajanjaksolla, tai oli läsnä ainoastaan yhteisyrityksen välityksellä, kuten yhteisyrityksen ajanjaksolla, kun taas komissio ei nähnyt perusteita määrätä seuraamuksia Varalle, HOS:n aiemmalle emoyhtiölle, joka omistaa kolmanneksen Schumann Sasolin pääomasta.

332 Kantajat katsovat, että toimiessaan näin komissio loukkasi liiallisten sakkojen kiellon periaatetta ja periaatetta, jonka mukaan rangaistukset ja seuraamukset on määrättävä yksilökohtaisesti.

333 Aluksi on muistutettava, että vuoden 2006 suuntaviivojen 6 kohdan mukaan rikkomiseen liittyvien tavaroiden ja palveluiden myyntiarvon sekä rikkomisen keston katsotaan yhdessä muodostavan asianmukaisen vertailuarvon rikkomisen taloudellisen merkityksen ja kunkin rikkomiseen osallistuneen yrityksen suhteellisen osuuden selvittämiseksi. Lisäksi kyseisten suuntaviivojen 13 kohdan mukaan määrittääkseen sakon perusmäärän komissio käyttää sellaisten rikkomiseen suoraan tai epäsuorasti liittyvien tavaroiden tai palveluiden myyntiarvoa, jotka yritys on myynyt Euroopan talousalueen alueella sijaitsevalla asian kannalta merkityksellisellä maantieteellisellä alueella.

334 Oikeuskäytännön mukaan silloin kun määrättävien sakkojen suhteuttamiseksi toisiinsa on käytettävä perusteena useiden samaan kilpailusääntöjen rikkomiseen osallistuneiden yritysten liikevaihtoa, huomioon otettava ajanjakso on rajattava siten, että saadut luvut ovat mahdollisimman vertailukelpoisia. Tästä seuraa, ettei tietty yritys voi vaatia, että komissio käyttää sen kohdalla perusteena muuta kuin yleisesti huomioon otettua ajanjaksoa, ainoastaan sillä edellytyksellä, että kyseinen yritys näyttää toteen, että sen viimeksi mainittuna ajanjaksona toteutunut liikevaihto ei erityisesti tähän yritykseen liittyvistä syistä osoita sen todellista kokoa ja taloudellista valtaa eikä sen kilpailusääntöjen rikkomisen laajuutta, johon tämä yritys on syyllistynyt (asia T-319/94, Fiskeby Board v. komissio, tuomio 14.5.1998, Kok., s. II-1331, 42 kohta ja asia T-175/05, Akzo Nobel ym. v. komissio, tuomio 30.9.2009, 142 kohta, ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa).

335 Riidanalaisen päätöksen 634 perustelukappaleessa komissio totesi myöntävänsä, että vuosi 2004 oli unionin laajentumisen vuoksi poikkeuksellinen vuosi, ja katsovansa, että oli asianmukaista olla käyttämättä vuoden 2004 aikana toteutetun myynnin arvoa sakon määrän yksinomaisena laskentapohjana ja käyttää yksikön viimeisten kolmen rikkomiseen osallistumisvuoden myynnin arvoa.

- 336 Näin ollen rikkomisen pääasiallisen osan ja rikkomisen toisen osan suhteen komissio käytti Sasolin vuosina 2002–2004 toteuttaman parafiinivahojen myynnin arvon keskiarvoa. Siten se päätyi lukuun 167 326 016 euroa. Raakaparafiinia koskevan rikkomisen kolmannen osan suhteen se käytti Sasolin vuosina 2001–2003 toteuttaman myynnin arvon keskiarvoa. Se päätyi siis raakaparafiinin osalta lukuun 5 404 922 euroa.
- 337 Ensimmäiseksi on tutkittava kantajien väitteet Sasol Waxin tilanteen näkökulmasta.
- 338 Kantajat väittävät, että sakon osa, jonka osalta Sasol Waxin katsotaan olevan yksin vastuussa, on 67,5 miljoonaa euroa, joka vastaa noin 22 prosenttia sen vuoden 2007 liikevaihdosta. Näin suuri sakko on omiaan tuhoamaan Sasol Waxin taloudellisen substanssin, ellei Sasol-konserni ota vapaaehtoisesti sakkoa vastuulleen ilman mitään syyllisyyttä ja vastuuta Schumann-ajanjakson osalta.
- 339 Koska tämä väite koskee sakon enimmäismäärää, sitä käsitellään kuudetta kanneperustetta koskevan analyysin yhteydessä.
- 340 Muutoin on huomautettava, etteivät kantajat esitä mitään perustelua, joka osoittaisi, ettei Sasol Waxille määrätyn sakon perusmäärän laskennan perustana ollut myynnin määrä heijastanut asianmukaisesti niiden toteuttaman rikkomisen taloudellista merkitystä eikä sen suhteellista osuutta kartellissa vuoden 2006 suuntaviivoissa ja edellä 334 mainitussa oikeuskäytännössä tarkoitettulla tavalla.
- 341 Kantajat eivät myöskään kiistä, että Sasol Wax on vastuussa HOS:n ja Schumann Sasolin kilpailusääntöjen rikkomista merkitsevältä toiminnasta siltä osin kuin se oli kartelliin välittömästi osallistuneiden aiempien yhtiöiden oikeudellisen seuraannon saaja.
- 342 Tähän on lisättävä, että oikeuskäytännön mukaan asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohdan nojalla määrättävien sakkojen määrän laskemisen yhteydessä yritysten erilainen kohtelu on olennainen osa komissiolle tämän säännöksen perusteella kuuluvan toimivallan käyttöä. Komissio voi nimittäin harkintavaltansa rajoissa vahvistaa seuraamuksen tapauskohtaisesti kyseessä olevien yritysten menettelyn ja ominaispiirteiden perusteella taatakseen kussakin yksittäistapauksessa unionin kilpailusääntöjen täyden tehokkuuden (ks. asia C-76/06 P, Britannia Alloys & Chemicals v. komissio, tuomio 7.6.2007, Kok., s. I-4405, 44 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Kantajat eivät sen sijaan vetoa yhteenkään oikeussääntöön, joka velvoittaisi komission ottamaan myynnin arvon huomioon tapauskohtaisesti konsernin sisällä.
- 343 Näin ollen on katsottava, etteivät kantajat ole osoittaneet, että komissio olisi tehnyt mitään virhettä, kun se käytti Sasolin vuosina 2002–2004 toteuttaman myynnin arvon keskiarvoa laskeakseen kullekin sen muodostavalle yhtiölle määrättävän sakon perusmäärän koko sen ajanjakson osalta, jolla se osallistui rikkomisen parafiinivahojen koskeviin osiin, eli ajanjaksolla 3.9.1992–28.4.2005.
- 344 Samoilla perusteilla on todettava, etteivät kantajat ole myöskään osoittaneet, että komissio olisi tehnyt mitään virhettä, kun se käytti Sasolin vuosina 2001–2003 toteuttaman myynnin arvon keskiarvoa laskeakseen kullekin sen muodostavalle yhtiölle määrättävän sakon perusmäärän koko sen ajanjakson osalta, jolla se osallistui rikkomisen raakavahaa koskeviin osiin, eli ajanjaksolla 30.10.1997–12.5.2004.
- 345 Sasol-konsernin tarpeesta ottaa taloudellisesta näkökulmasta vastuulleen Sasol Waxille määrätyn sakon osa, joka ylittää 10 prosenttia sen liikevaihdosta, unionin yleinen tuomioistuin katsoo, ettei tämä kysymys liity sakon perusmäärän laskentaan vaan pikemminkin kuudennen kanneperusteen puitteissa toteutettavaan tutkintaan.
- 346 Näin ollen kantajien väitteet on hylättävä, sanotun vaikuttamatta kuudennen kanneperusteen tutkinnan tulokseen.

- 347 Toiseksi on todettava, että se, että Schumann Sasol Internationalin katsotaan olevan vastuussa Schumann Sasolin toiminnasta yhteisyrityksen ajanjaksolla, on vahvistettava soveltamalla olettaa, jonka mukaan emoyhtiö käyttää tosiasiallisesti ratkaisevaa vaikutusvaltaa kokonaan omistamansa tytäryhtiön käyttäytymiseen ja jota kantajat eivät ole kumonnet.
- 348 Kantajat eivät myöskään kiistä sitä, että Schumann Sasol Internationalin vastuun katsotaan siirtyvän Sasol Wax Internationalille näiden oikeushenkilöiden välisen oikeudellisen seuraannon perusteella.
- 349 Näin ollen on katsottava, etteivät kantajat ole osoittaneet, että komissio olisi käyttänyt virheellisesti samaa myynnin arvoa Sasol Waxin ja sen ainoan emoyhtiön Sasol Wax Internationalin osalta.
- 350 Kolmanneksi on muistutettava, että ensimmäinen kanneperuste hyväksyttiin ja riidanalainen päätös kumottiin siltä osin kuin siinä katsotaan Sasol Holding in Germanyn ja Sasol Ltd:n olevan vastuussa Schumann Sasolin toiminnasta yhteisyrityksen ajanjaksolla (ks. edellä 127 kohta). Näin ollen kysymys väitetystä lainvastaisuudesta kyseisille yrityksille yhteisyrityksen ajanjakson osalta määrätyn sakon määrän laskennassa käytetyn myynnin arvon vuoksi ei ole enää ajankohtainen.
- 351 Muutoin Sasol-ajanjakson osalta, jonka aikana Sasol Waxin koko pääoma oli Sasol Holding in Germanyn ja Sasol Ltd:n hallussa, yksikään oikeussäntö ei estänyt komissiota käyttämästä samaa myynnin arvoa rikkomiseen välittömästi osallistuneelle tytäryhtiölle ja sen emoyhtiöille määrätyn sakon määrän laskemiseksi.
- 352 Kaiken edellä esitetyn perusteella unionin yleinen tuomioistuin katsoo, ettei komissio myynnin määrän vahvistamisen yhteydessä loukannut liiallisten sakkojen kiellon periaatetta ja periaatetta, jonka mukaan rangaistukset ja seuraamukset on määrättävä yksilökohtaisesti. Näin ollen on hylättävä neljännen kanneperusteen neljäs osa ja tämän seurauksena neljäs kanneperuste kokonaisuudessaan, sanotun vaikuttamatta ensimmäisen ja kuudennen kanneperusteen hyväksymisen seurauksiin.

5. Viides kanneperuste, joka koskee Sasolin johtajan roolin virheellistä vahvistamista

- 353 Kantajat väittävät, että komissio teki oikeudellisen virheen ja arvioi todisteita virheellisesti, kun se totesi, että Sasolille määrättävän sakon parafiinivahoja koskevaa osaa oli korotettava 50 prosentilla (eli 210 miljoonalla eurolla) sillä perusteella, että Sasolilla oli kartellissa johtajan rooli parafiinivahojen alalla.

Riidanalainen päätös

- 354 Komissio esittää toteamuksensa Sasolin johtajan roolista riidanalaisen päätöksen 681–686 perustelukappaleessa:

” _ _

(681) Sakkojen laskennasta annettujen vuoden 2006 suuntaviivojen 28 [kohdassa] todetaan, että 'sakon perusmäärää voidaan korottaa, kun komissio havaitsee esimerkiksi seuraavia raskauttavia seikkoja: – – Yritys on toiminut rikkomisen johtajana tai alkuunpanijana.' Komissio totesi väitetiedoksiannossa, että se 'kiinnittäisi myös erityistä huomiota Sasolin mahdolliseen johtajan rooliin, kuten edellä kuvatuista tosiseikoista ilmenee'. Vastauksessaan väitetiedoksiantoon Sasol kiistää toimineensa tällaisessa rikkomisen johtajan roolissa. Sasol väittää olleensa johtajan roolissa ainoastaan teknisten kokousten teknisen osan suhteen sen ylivoimaisen toiminnan tuntemisen osalta; lisäksi Sasol, joka on riippuvainen hankinnoista kilpailijoiltaan, ei kyennyt johtamaan kartellia, vaikka se myöntää aloittaneensa keskusteluja hinnoista; vaikka HOS – jonka liikevaihto on vähäinen verrattuna kilpailijoihinsa – on voinut olla johtajan roolissa, sen

vaikutusvalta väheni ajan myötä. Sasol väittää, että käytettävissä olevat todisteet eivät heijasta sen johtajan roolia. Sasol vaikuttaa antavan ymmärtää, että Total ja ExxonMobil olivat johtajan roolissa tiettyjen ajanjaksojen ja/tai rikkomisen tiettyjen näkökohtien osalta.

- (682) Sasolin väitteitä ei voida hyväksyä. Päätöksen 4 luvussa mainitut todisteet osoittavat seuraavaa:
- 1) Sasol kutsui koolle lähes kaikki tekniset kokoukset lähettämällä kokouskutsuja ja ehdottaen esityslistoja ja järjesti lukuisia kokouksia varaten hotellihuoneet, varaten kokoushuoneet ja järjestämällä päivälliset;
 - 2) Sasol toimi teknisten kokousten puheenjohtajana ja alusti ja järjesti hintakeskusteluja;
 - 3) Sasol loi ainakin satunnaisesti kahdenvälisiä kontakteja teknisten kokousten jälkeen;
 - 4) Sasol edusti ainakin yhden kerran yhtä muista kyseessä olevista yrityksistä (ks. 129 perustelukappale),
- (683) Väitettä, jonka mukaan Sasol yksinomaan kutsui koolle ja järjesti osan teknisistä kokouksista sekä toimi niiden puheenjohtajana, ei voida hyväksyä. Mikään ei osoita, että Sasol olisi hylännyt johtajan roolinsa, kun teknisten kokousten keskustelut väistyivät kilpailua rajoittavien kysymysten tieltä, jotka olivat näiden teknisten kokousten olennainen osa, ja Sasol itsekin myöntää alustaneensa keskusteluja hinnoista. Yhdetkään tapahtuma-aikaisista muistiinpanoista eivät osoita rakenteen muuttumista kokousten kahden osan välillä. Komissio katsoo joka tapauksessa, että kokousten molemmat osat liittyivät läheisesti toisiinsa eikä niitä ole mahdollista erottaa selvästi toisistaan. Teknisten kokousten muut osallistujat ovat ymmärtäneet Sasolin toimivan kartellin johtajan roolissa. Tämä ilmenee erityisesti ExxonMobilin edustajan sähköpostista (ks. 600 perustelukappale), jonka tämä lähetti lopettaakseen osallistumisensa kartelliin. Mikään ei osoita, että Sasol olisi yrittänyt kiistää muiden osallistujien käsitystä sen kartellin johtajan asemasta. Se, että Sasol saattoi olla riippuvainen muista yhtiöistä hankintojen osalta, ei sulje pois sitä, että se olisi ollut johtajan roolissa kartellissa. Kun otetaan huomioon Sasolin johtajan asema parafiinivahojen markkinoilla, riippuvuus hankintojen osalta on ainoastaan yksi näkökulma tilanteesta, ja muita näkökulmia ovat se, että Sasol kykeni jossain määrin vaikuttamaan parafiinivahojen markkinoihin, ja se, että se oli vaikutusvaltainen ostaja. Vaikka Sasol ja sen edeltäjät saattavat vaikuttaa vähäisiltä muihin tämän päätöksen adressaatteihin verrattuna maailmanlaajuisen liikevaihdon perusteella, ei pidä unohtaa, että kyseessä on myynnin arvon perusteella merkittävin toimija parafiinivahojen markkinoilla. Myöskään se, että kyseinen yritys oli taloudellisesti riippumaton kilpailijoistaan, tai se, että se kykeni painostamaan niitä, ei ole ennakoedellytys johtajan roolin toteutamiselle. Oikeuskäytännössä ei edellytetä johtajan toteutukseksi, että tämä sanelee muiden käyttäytymisen. Komissio ei tämän vuoksi katso, että tämä johtajan rooli voisi olla poissuljettu Sasolin mainitsemien ilmoitusten otteiden perusteella.
- (684) Koska Sasolin johtajan roolia ei ole voitu vahvistaa raakaparafiinin osalta, komissio toteaa, että raskauttavaa seikkaa, joka liittyy johtajan rooliin, voidaan soveltaa ainoastaan muihin rikkomiseen liittyviin tuotteisiin.
- (685) Sikäli kuin Sasol esittää, että muut yritykset ovat toimineet johtajan roolissa tiettyjen ajanjaksojen tai rikkomisen tiettyjen näkökohtien osalta, komissio huomauttaa, että näiden väitteiden tueksi ei ole esitetty todisteita eikä niitä näin ollen voida ottaa huomioon.
- (686) Edellä esitetyn perusteella Sasolin sakan perusmäärää on korotettava 50 prosentilla sen perusmäärän osalta, joka perustuu Sasolin puhtaiden parafiinivahojen, puolipuhaiden parafiinivahojen, vahasekoitusten, erikoisvahojen, vedyllä kovettettujen vahojen ja kovien parafiinivahojen myyntiin.”

Oikeuskäytäntökehys

- 355 Hyvin vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan silloin kun useat yritykset ovat rikkoneet kilpailusääntöjä, sakkojen määrää määritettäessä on selvitettävä kunkin rooli kilpailusääntöjen rikkomisessa niiden rikkomiseen osallistumisen keston aikana (ks. vastaavasti edellä 252 kohdassa mainittu asia komissio v. Anic Participazioni, tuomion 150 kohta). Tästä seuraa etenkin, että se, että yksi tai useampi yritys on toiminut ”kartellin johtajana”, on otettava huomioon sakkojen määrää laskettaessa, koska yrityksillä, jotka ovat olleet tällaisessa asemassa, on tästä syystä oltava erityinen vastuu muihin yrityksiin verrattuna (ks. vastaavasti asia C-298/98 P, Finnboard v. komissio, tuomio 16.11.2000, Kok., s. I-10157, 45 kohta).
- 356 Näiden periaatteiden mukaisesti vuoden 2006 suuntaviivojen 28 kohdassa otsikolla ”Raskauttavat olosuhteet” vahvistetaan luettelo, joka ei ole tyhjentävä, olosuhteista, joiden perusteella sakon perusmäärää voidaan korottaa, ja näihin kuuluu muun muassa rikkomisten johtajan rooli (ks. analogisesti asia T-15/02, BASF v. komissio, tuomio 15.3.2006, Kok., s. II-497, 280–282 kohta ja asia T-343/06, Shell Petroleum ym. v. komissio, tuomio 27.9.2012, 197 kohta).
- 357 Jotta yritystä voidaan pitää johtajana, sen on pitänyt toimia huomattavana alulle panevana voimana kartellissa tai sen on ollut kannettava erityistä ja konkreettista vastuuta sen toiminnasta. Tätä olosuhdetta on arvioitava kokonaisvaltaisesti tapauksen asiayhteyteen nähden. Tämä voidaan päätellä muun muassa siitä, että yritys spontaaneilla aloitteilla antaa alkusysäyksen kartellille, tai kaikista niistä seikoista, jotka paljastavat sen, että yritys on omistautunut kartellin vakauden ja onnistumisen varmistamiseen (edellä 356 kohdassa mainittu asia BASF v. komissio, tuomion 299, 300, 351, 370–375 ja 427 kohta ja edellä 356 kohdassa mainittu asia Shell Petroleum ym. v. komissio, tuomion 198 kohta).
- 358 Näin on silloin, kun yritys on osallistunut kartellin kokouksiin toisen yrityksen, joka ei osallistunut niihin, nimissä ja ilmoittanut näiden kokousten tuloksista tälle. Samoin on silloin, kun on osoittautunut, että kyseisellä yrityksellä on ollut keskeinen rooli kartellin käytännön toiminnassa siten, että se on esimerkiksi järjestänyt useita kokouksia, kerääntynyt ja jakanut tietoja kartellin sisällä ja useimmiten esittänyt kartellin toimintaan liittyviä ehdotuksia (edellä 356 kohdassa mainittu asia BASF v. komissio, tuomion 404, 439 ja 461 kohta ja edellä 356 kohdassa mainittu asia Shell Petroleum ym. v. komissio, tuomion 199 kohta). Tällaisen keskeisen roolin osoittamiseksi merkityksellisiä ovat myös kokousten puheenjohtajuus sekä aloitteiden tekeminen kartellin luomiseksi tai saadakseen uuden osallistujan liittymään siihen (ks. vastaavasti asia T-29/05, Deltafina v. komissio, tuomio 8.9.2010, Kok., s. II-4077, 333 ja 335 kohta).
- 359 Se seikka, että jokin yritys painostaa kartellin muiden jäsenten käyttäytymistä tai jopa sanelee sen, ei sitä vastoin ole välttämätön edellytys sille, että tätä yritystä voitaisiin pitää kartellin johtajana. Yrityksen asema markkinoilla tai sen voimavarat eivät nekään voi olla indisioita sen toiminnasta rikkomisen johtajana, vaikka ne liittyisivätkin siihen yhteyteen, jossa näitä indisioita on arvioitava (asia T-357/06, Koninklijke Wegenbouw Stevin v. komissio, tuomio 27.9.2012, 286 kohta ja edellä 356 kohdassa mainittu asia Shell Petroleum ym. v. komissio, tuomion 201 kohta; ks. myös vastaavasti edellä 356 kohdassa mainittu asia BASF v. komissio, tuomion 299 ja 374 kohta).
- 360 Lisäksi oikeuskäytännön mukaan kun otetaan huomioon huomattavat seuraukset kartellin johtajalle määrättävän sakon määrän suhteen, komission tehtävänä on esittää väitetiedoksiannossa sellaiset tekijät, joita se pitää merkityksellisinä sen kannalta, että yritys, joka saatetaan luokitella kartellin johtajaksi, kykenee vastaamaan tällaiseen väitteeseen. Kun otetaan kuitenkin huomioon se, että tällainen tiedoksianto on vain yksi vaihe lopullisen päätöksen tekemisessä eikä se ole näin ollen komission lopullinen kannanotto, ei voida vaatia, että komissio luokittelee jo kyseisessä vaiheessa oikeudellisesti ne tiedot, joihin se tukeutuu lopullisessa päätöksessään luokitellakseen tietyn yrityksen kartellin johtajaksi (asia C-511/06 P, Archer Daniels Midland v. komissio, tuomio 9.7.2009, Kok., s. I-5843, 70 ja 71 kohta).

361 Lopuksi on korostettava, että unionin yleinen tuomioistuin voi kuitenkin ottaa huomioon käyttäessään täyttä harkintavaltaansa asiakirjojen ja ilmoitusten osat, joita komissio ei mahdollisesti maininnut nimenomaisesti riidanalaisessa päätöksessä eikä väitetiedoksiannossa, kunhan kantajat ovat voineet tutustua kyseisiin asiakirjoihin ja ilmoituksiin hallinnollisen menettelyn aikana väitetiedoksiannon lähettämisen jälkeen (asia C-297/98 P, SCA Holding v. komissio, tuomio 16.11.2000, Kok., s. I-10101, 55 kohta; ks. vastaavasti edellä 356 kohdassa mainittu asia BASF v. komissio, tuomion 354 kohta ja edellä 356 kohdassa mainittu asia Shell Petroleum ym. v. komissio, tuomion 176 kohta).

Perusteluvollisuuden noudattaminen Sasolin johtajan roolia koskevan toteamuksen suhteen

362 Kantajat katsovat, ettei komissio ole perustellut riittävästi toteamustaan, jonka mukaan Sasol toimi kartellin johtajan roolissa.

363 Tältä osin on todettava, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan yksittäistapausta koskevan päätöksen perusteluista on selkeästi ja yksiselitteisesti ilmettävä riidanalaisen toimenpiteen tehneen toimielimen päättely siten, että niille, joita toimenpide koskee, selviävät sen syyt ja että toimivaltainen tuomioistuin voi tutkia toimenpiteen laillisuuden. Perusteluvollisuuden noudattamista on arvioitava asiaan liittyvien olosuhteiden perusteella. Perusteluissa ei tarvitse esittää kaikkia asiaan liittyviä tosiseikkoja ja oikeudellisia seikkoja, koska sitä, ovatko päätöksen perustelut EY 253 artiklan mukaisia, tutkitaan paitsi päätöksen sanamuodon myös asiayhteyden ja kaikkien asiaa koskevien oikeussääntöjen mukaan (asia C-367/95 P, komissio v. Sytraval ja Brink's France, tuomio 2.4.1998, Kok., s. I-1719, 63 kohta).

364 Nyt käsiteltävässä asiassa on todettava, että komissio mainitsi riidanalaisen päätöksen 681–686 perustelukappaleessa riittävän täsmällisesti ne seikat, joihin se tukeutui luonnehtiessaan Sasolia parafiinivahojia koskevan kilpailusääntöjen rikkomisen osan johtajaksi. Komission nimittäin esitti tosiseikat, joita se piti tältä osin merkityksellisinä ja täsmensi, mihin asiakirjoihin se tukeutuu näiden tosiseikkoja koskevien toteamusten tueksi.

365 Perustelujen puutteellisuutta koskeva väite on siis hylättävä perusteettomana.

Komission Sasolin johtajan roolia koskevan toteamuksen tueksi esittämien seikkojen aineellinen arviointi

366 Aluksi kantajat katsovat, että riidanalaisessa päätöksessä esitetyillä seikoilla ei voida tukea päätelmää, jonka mukaan Sasol oli kartellin johtaja, minkä vuoksi komissio teki tältä osin arviointivirheen ja oikeudellisen virheen.

367 Ensimmäiseksi on tutkittava riidanalaisen päätöksen 682 perustelukappaleessa esitetyt seikat, joiden mukaan Sasol kutsui koolle lähes kaikki tekniset kokoukset, lähetti kokouskutsuja ja ehdotti esityslistoja kyseisten kokousten osalta, järjesti lukuisia kokouksia varaten hotellihuoneet, vuokraten kokoushuoneet ja järjestäen päivälliset ja joiden mukaan se toimi näiden kokousten puheenjohtajana ja alusti ja järjesti hintakeskusteluja.

368 Kantajat eivät kiistä edellä mainittujen seikkojen paikkansapitävyyttä.

369 Ne väittävät kuitenkin, ettei Sasol vahvistanut esityslistaa kartellin keskustelun suhteen vaan yksinomaan kokousten teknisen ja laillisen osan suhteen. Sasol ei myöskään vahvistanut yksipuolisesti ns. Blauer Salon -kokousten päivämääriä ja paikkoja, vaan osallistajat päättivät niistä yhdessä.

370 Sasol ei myöskään järjestänyt eikä ohjannut millään tavalla keskustelua kartellin osallistujien hinnoista. Toimittuaan kokouksen teknisen osan puheenjohtajana Sasol yleensä saattoi alkuun keskustelun hinnoista, mutta hintojen vahvistamisesta keskusteltiin tämän jälkeen avoimesti ja tätä koskevat

päätökset tekivät kaikki osallistujat yhdessä ilmaistuaan kantansa vuoron perään. Kantajien mukaan mikään ei osoita, että Sasol olisi painostanut jotain muuta osallistujaa, jotta keskusteluissa päädyttäisiin tiettyyn lopputulokseen.

- 371 Unionin yleinen tuomioistuin katsoo, että kantajien esittämät väitteet eivät voi heikentää sen seikan merkitystä, että Sasol kutsui koolle lähes kaikki tekniset kokoukset, lähetti kokouskutsut osallistujille, varasi hotellihuoneita, vuokrasi kokoushuoneita ja järjesti päivälliset. Nämä seikat osoittavat, että Sasol oli käytännöllisesti katsoen kilpailua rajoittavien kokousten järjestäjä.
- 372 Lisäksi sillä, että Sasol lähetti kokouskutsut, on käytännön järjestelyjä pidemmälle menevä erityinen merkitys, kun otetaan huomioon se, että kun tietyt kartellin osallistujat eivät osallistuneet yhteen tai useampaan peräkkäiseen tekniseen kokoukseen eivätkä näin saaneet paikan päällä tietoonsa seuraavan teknisen kokouksen paikkaa ja päivämäärää, ne saattoivat osallistua myöhempisiin kokouksiin Sasolin kutsun perusteella.
- 373 Samoin se, että Sasol vahvisti esityslistan ainakin kokousten teknisen ja laillisen osan suhteen, on sellainen osoitus tietyistä korkeammasta asemasta teknisten kokousten osallistujien joukossa, joka voi vahvistaa Sasolin vaikutusvaltaa, joka sillä jo on Euroopan talousalueen suurimpana parafiinivahojen tuottajana, jonka markkinaosuus vuonna 2004 oli 22,4 prosenttia.
- 374 Merkitystä on myös sillä, että Sasol saattoi yleensä alkuun keskustelun hinnoista, sillä näin ollen Sasol oli yleensä se, joka sai teknisluonteiset lailliset keskustelut vaihtumaan kilpailua rajoittaviksi keskusteluiksi. Vaikka Sasolin laatimassa esityslistassa ei mainita kilpailua rajoittavia keskusteluja, mikä on luonnollista kartellien lainvastaisen luonteen vuoksi, Sasol oli yleensä se, joka määrittä kilpailua rajoittavien keskustelujen paikan käsiteltyjen aiheiden joukossa. Lisäksi asiakirja-aineistosta ilmenee, että Sasol ilmoitti yleensä ensimmäisenä parafiinivahojen tavoitehinnan tai korotuksen määrän sekä päivämäärän, jolloin uusia hintoja alettiin soveltaa asiakkaisiin nähden.
- 375 Lisäksi on muistutettava, että edellä 359 kohdassa mainitun oikeuskäytännön mukaan se seikka, että jokin yritys painostaa kartellin muiden jäsenten käyttäytymistä tai jopa sanelee sen, ei ole välttämätön edellytys sille, että tätä yritystä voitaisiin pitää kartellin johtajana. Näin ollen kantajat eivät voi tehokkaasti vedota siihen, ettei Sasol painostanut muita osallistujia teknisissä kokouksissa.
- 376 Toiseksi kantajat eivät kiistä sitä, että Sasol edusti ainakin yhden kerran yhtä muista kyseessä olevista yrityksistä, nimittäin Wintershallia. Sasol ilmoitti kartellin muille osallistujille, joiden edustajat eivät voineet osallistua kokoukseen, kokousten tuloksista, kuten riidanalaisen päätöksen 103 perustelukappaleessa ja riidanalaisen päätöksen liitteen 185 kohdassa osoitetaan MOL:n, Enin ja Repsolin osalta.
- 377 Kolmanneksi komissio toteaa myös riidanalaisen päätöksen 683 perustelukappaleessa, että teknisten kokousten muut osallistujat ovat ymmärtäneet Sasolin toimivan kartellin johtajan roolissa. Tämä ilmenee erityisesti ExxonMobilin edustajan sähköpostiviestistä, jonka tämä lähetti lopettaakseen osallistumisensa kartelliin.
- 378 Kantajat katsovat, että komission kokoamat todisteet eivät tue sen toteamusta, jonka mukaan muut osallistujat ovat ymmärtäneet Sasolin olevan kartellin johtaja. ExxonMobilin sähköpostiviesti oli lähetetty Sasolille pelkästään siksi, että Sasol oli lähettänyt edeltävän sähköpostiviestin, joka sisälsi ehdotetun kokouksen esityslistan.

379 ExxonMobilin sähköpostia tutkittiin riidanalaisen päätöksen 600 perustelukappaleessa. Komissio totesi seuraavaa:

”ExxonMobil ilmoittaa, että viimeinen kokous, johon yksi sen edustajista osallistui, on Münchenissä 27. ja 28.2. pidetty tekninen kokous. Vastauksena Sasolia edustavan [M:n] 15.1.2004 lähettämään kokouskutsuun – – ExxonMobilia edustava [Hu] vastaa muun muassa seuraavaa: ’Esityslistalla olevilla asioilla vaikuttaa olevan merkitystä yrityksemme kannalta. Meistä vaikuttaa kuitenkin siltä, että tämä kilpailijoiden ryhmä kokoontuu ilman ammattijärjestön tukea eikä sillä näin ollen ole rakennetta eikä perussääntöä. Tämä tilanne häiritsee meitä ja haluaisimme ehdottaa, että nämä kokoukset järjestetään EWF:n alaisuudessa joko teknisen komitean puitteissa tai erillisenä alakomiteana. Lakisääteisen ammattijärjestön tuen puuttuessa ExxonMobil ei osallistu tähän kokoukseen.”

380 Tämän sähköpostiviestin asiayhteyden perusteella unionin yleinen tuomioistuim toteaa, että maininta siitä, että kilpailijat kokoontuvat ”ilman ammattijärjestön tukea”, osoittaa, että ExxonMobil halusi lopettaa osallistumisensa kartelliin, kuten komissio lisäksi totesi perustellusti. Selväsanaisempi viesti ei olisi ollut järkevä, kun otetaan huomioon kartellien lainvastainen luonne ja kilpailua rajoittavien toimenpiteiden nimenomaisesta mainitsemisesta sähköpostiviestissä johtuva sakon vaara.

381 Se, että sähköpostiviesti oli osoitettu pelkästään Sasolille eikä kaikille osallistujille, osoittaa ilman järkevää epäilyä, että ExxonMobil piti Sasolia kartellin johtajana.

382 Shellin ja Sasolin ilmoitukset, joihin riidanalaisen päätöksen 107 perustelukappaleessa viitataan, sisältävät yhdensuuntaisia toteamuksia siltä osin kuin molemmat yritykset vahvistivat, että Sasolin edustaja yleensä järjesti kokoukset ja toimi niiden puheenjohtajana.

383 Näin ollen kantajien esittämät väitteet on hylättävä tältä osin ja on vahvistettava komission toteamus, jonka mukaan muut osallistujat ymmärsivät Sasolin olevan kartellin johtaja.

384 Edellä esitetyn perusteella on todettava, että komissio esitti yhtäpitävien todisteiden kokonaisuuden, jolla oikeuskäytäntökehyksen valossa voidaan perustella toteamus, jonka mukaan Sasol oli kartellin merkittävä kantava voima ja sillä oli erityinen ja konkreettinen vastuu sen toiminnasta, joten komissio totesi pätevästi, että Sasol oli parafiinivahjoja koskevan kartellin osien johtaja.

385 Kantajien muilla väitteillä ei voida kyseenalaistaa tämän toteamuksen pätevyyttä.

386 Ensimmäiseksi kantajat väittävät, että ainoa ero Sasolin ja muiden osallistujien välillä on se, että Sasol järjesti kokoukset ja toimi niiden puheenjohtajana, saattoi useammin alkuun keskustelut hinnoista ja sovittujen hinnankorotusten täytäntöönpanon sekä pani yleensä ensimmäisenä täytäntöön kaikkien osallistujien kesken sovitut hinnat.

387 Aluksi on todettava, ettei riidanalainen päätös perustu yksinomaan näihin toteamuksiin, kuten edellä esitetystä tarkastelusta ilmenee.

388 Kuten komissio huomauttaa perustellusti, yhtäkään muuta yritystä ei koske yhtä moni seikka, joka vahvistaa sen johtajan roolin. Riidanalaisen päätöksen liitteestä nimittäin ilmenee, että kaikkiaan 51 kokouksesta muiden osallistujien järjestämistä kokouksista on olemassa nimenomaisia todisteita ainoastaan viiden kokouksen osalta, joista yhden järjesti MOL, kolme järjesti Total ja yhden järjesti Shell, kun taas Sasolin voidaan sähköpostitse lähetettyjen kutsujen ja esityslistojen perusteella katsoa olevan vastuussa 11 kokouksen alkuun saattamisesta ja järjestämisestä.

389 Näin ollen tämä väite on hylättävä.

- 390 Toiseksi kantajat väittävät, ettei Sasol kyennyt johtamaan kartellia, sillä se oli riippuvainen muista, vertikaalisesti integroituneista kartelliin osallistujista, joilta se hankki raakaparafiinia, joka on parafiinivahojen raaka-aine.
- 391 Tämä väite ei voi menestyä. Sasolin markkinaosuus parafiinivahojen markkinoilla Euroopan talousalueella oli 22,4 prosenttia vuonna 2004, joten Sasol oli – kuten kantajat myöntävät – suurin parafiinivahojen toimittaja ja ”markkinajohtaja”. Lisäksi se oli merkittävä raakaparafiinin ostaja; esimerkiksi omien sanojensa mukaan suurin Shellin ja ExxonMobilin tuottaman raakaparafiinin ostaja. Sillä oli siis ostovoimansa vuoksi vahva neuvotteluasema raakaparafiinin tuottajiin nähden. Lisäksi sen, etteivät vertikaalisesti integroituneet tuottajat painostaneet lainkaan Sasolia raakaparafiinin hinnan suhteen, osoittaa riittävällä tavalla se, että jopa sen toteuttama raakaparafiinin myynti saksalaisille loppuasiakkaille oli voitollista taloudellista toimintaa. Tästä ilmenee, ettei se, että Sasol ei ollut vertikaalisesti integroitunut, vaikuttanut Sasolin kaupalliseen painoarvoon kartellin osallistujien joukossa.
- 392 Kolmanneksi kantajat katsovat, ettei komissio voinut pätevästi todeta samanaikaisesti, että raakaparafiinia ja parafiinivahoja koskevat kilpailunvastaiset sopimukset ja menettelytavat muodostivat yhtenä kokonaisuutena pidettävän jatkettun rikkomisen ja että Sasolin johtajan roolia ei voitu osoittaa raakaparafiinin osalta. Koska kartellia ei ole mahdollista johtaa vain osittain, komissio teki kantajien mukaan tältä osin arviointivirheen.
- 393 Kuten komissio toteaa perustellusti, käsitteet ”yhtenä kokonaisuutena pidettävä jatkettu rikkominen” ”rikkomisen johtaja” eivät vastaa samoja edellytyksiä. Käsite ”yhtenä kokonaisuutena pidettävä jatkettu rikkominen” perustuu ajatukseen yhdestä ainoasta kilpailunvastaisesta tavoitteesta, kun taas käsite ”rikkomisen johtaja” perustuu siihen, että yksi yritys on kartellin merkittävä kantava voima.
- 394 Näin ollen missään oikeussäännössä ei aseteta komissiolle velvollisuutta osoittaa, että Sasolin johtajan rooli ulottui kaikkiin rikkomisen osiin. Päinvastoin se, ettei komissio katsonut Sasolin olevan johtajan roolissa raakaparafiinia koskevan osan suhteen huolimatta Sasolin järjestäjän roolista teknisten kokousten osalta, joiden aikana keskusteltiin myös raakaparafiinista, heijastaa komission tasapuolista lähestymistapaa.
- 395 Edellä esitetyn perusteella on todettava, että komissio esitti useita yhtäpitäviä todisteita, joiden perusteella – kun niitä tarkastellaan yhdessä – voidaan todeta, että Sasol oli kartellin merkittävä kantava voima.
- 396 Näin ollen komissio ei tehnyt arviointivirhettä eikä oikeudellista virhettä, kun se totesi johdonmukaisten ja yhtäpitävien välillisten todisteiden joukon perusteella, että kantaja oli kartellin johtajan roolissa parafiinivahojen alalla.
- 397 Näin ollen tämä väite on hylättävä.

Väite, jonka mukaan sakon perusmäärän korottaminen 50 prosentilla johtajan roolin vuoksi on liiallista, kohtuutonta ja syrjivää

- 398 Kantajat arvioivat, että sakon perusmäärän korottaminen 210 miljoonaan euroon on perusteettoman liiallista ja kohtuutonta. Tämän vuoksi ne vaativat unionin yleistä tuomioistuinta kumoamaan sakon korottamisen 50 prosentilla tai ainakin alentamaan huomattavasti korotuskerrointa, jotta se heijastaa asianmukaisesti ja oikeasuhteisesti sen rikkomisen vakavuutta, johon Sasol on syyllistynyt, niiden rikkomisten vakavuuteen nähden, johon muut kartellin osallistajat ovat syyllistyneet.

- 399 Ensinnäkin komissio päätteli kantajien mukaan Sasolin väitetyn johtajan roolin yksinomaan sellaisista olosuhteista, jotka lievemmin koskevat myös kartellin muita osallistujia, joten Sasolin ja muiden osallistujien panokset eivät kantajien mukaan eroa laadullisesti toisistaan. Näin ollen komissio loukkasi yhdenvertaisen kohtelun periaatetta, koska se väitti ainoastaan Sasolin eikä kartellin muiden osallistujien syyllistyneen tähän.
- 400 On korostettava, että kuten edellä 367–396 kohdassa esitetystä analyysistä seuraa, komissio osoitti, että Sasol oli – kun otetaan huomioon sen kartellin johtajan rooli – eri tilanteessa kuin muut osallistujat. Tähän toteamukseen voitiin päätyä sekä määrällisten että laadullisten seikkojen perusteella, koska tietyistä käyttäytymistavoista, jotka osoittavat johtajan roolin, voidaan pätevästi moittia ainoastaan Sasolia. Komissio voi joka tapauksessa pätevästi eriyttää eri osallistujille määrättävän sakon perusmäärän ottaen huomioon yhden ainoan kartellin osallistujan järjestelytoiminnan erityisen intensiteetin.
- 401 Tämän vuoksi on todettava, kun otetaan huomioon Sasolin erityinen tilanne muiden osallistujien tilanteeseen nähden edellä 181 kohdassa mainitun oikeuskäytännön valossa, että komissio ei ole loukannut yhdenvertaisen kohtelun periaatetta.
- 402 Toiseksi kantajat väittävät, että rikkominen, johon Sasol syyllistyi, ei ole niin paljon vakavampi kuin rikkominen, johon muut osallistujat syyllistyivät, että sakon korottaminen 50 prosentilla olisi perusteltua. Sasolin taloudellinen kapasiteetti on kantajien mukaan lisäksi huomattavasti heikompi kuin kartellin muiden jäsenten taloudellinen kapasiteetti, joten sakon perusmäärä vaikuttaa siihen jo selvästi ankarammin kuin kaikkiin muihin kartellin osallistujiin.
- 403 Sakon perusmäärä lisättyä 50 prosentin korotuskertoimella vastaa 125:tä prosenttia Sasol Waxin Euroopan talousalueella toteuttamasta vuotuisesta parafiinivahojen myynnistä. Tämä vastaa kantajien mukaan myös 75:tä prosenttia kaikille muille kartellin osallistujille määrättyjen sakkojen yhteenlasketusta perusmäärästä, vaikka Sasol Waxin markkinaosuus on noin 25–30 prosenttia.
- 404 Oikeuskäytännön mukaan tarve varmistaa sakon riittävän ehkäisevä vaikutus edellyttää, että sakon määrää mukautetaan sen huomioon ottamiseksi, minkälaista vaikutusta tavoitellaan siihen yritykseen nähden, jolle sakko määrätään, jotta sakko ei ole merkityksetön tai päinvastoin liiallinen muun muassa kyseisen yrityksen taloudelliseen kykyyn nähden, niiden vaatimusten mukaisesti, jotka perustuvat yhtäältä tarpeeseen varmistaa sakon tehokkuus ja toisaalta suhteellisuusperiaatteen noudattamiseen (edellä 203 kohdassa mainittu asia Degussa v. komissio, tuomion 283 kohta ja asia T-410/03, Hoechst v. komissio, tuomio 18.6.2008, Kok., s. II-881, 379 kohta).
- 405 Edellä 316 kohdassa mainitun oikeuskäytännön mukaan suhteellisuusperiaatteen soveltaminen merkitsee sitä, että sakot eivät saa olla suhteettomia tavoiteltuihin päämääriin nähden eli unionin kilpailusääntöjen noudattamiseen nähden ja että yritykselle kilpailua koskevan rikkomisen perusteella määrätyn sakon määrän on oltava oikeassa suhteessa rikkomiseen nähden, kun tätä arvioidaan kokonaisuutena ottamalla huomioon muun muassa rikkomisen vakavuus ja kesto. Suhteellisuusperiaate merkitsee erityisesti sitä, että komission on vahvistettava sakko suhteessa rikkomisen vakavuuden arvioimiseksi huomioon otettuihin seikkoihin ja että sen on tässä tapauksessa sovellettava näitä seikkoja johdonmukaisesti ja objektiivisesti perustellulla tavalla.
- 406 Nyt käsiteltävässä asiassa on todettava sen, että sakon perusmäärä vastaa 125:tä prosenttia Sasol Waxin ETA:ssa toteuttamasta vuotuisesta parafiinivahojen myynnistä, johtuvan pääasiallisesti yksinkertaisesti siitä, että se osallistui kartelliin kolmentoista vuoden ajan ja että osallistumisen kesto on myynnin arvoon sovellettava kerroin.

- 407 Samoin se, että korotus johtajan roolin vuoksi vastaa 75:tä prosenttia kaikille muille kartellin osallistujille määrättyjen sakkojen yhteenlasketusta perusmäärästä, selittyy sillä, että Sasolin, joka on parafiinivahojen markkinajohtaja, jolla on 22,4 prosentin markkinaosuus, myynnin arvo on paljon suurempi kuin muiden osallistujien myynnin arvo.
- 408 Yksikään kantajien toteuttamista vertailuista ei näin ollen kuulu sen oikeasuhteisuutta koskevan analyysin alaan, joka koskee perusmäärän korottamista 50 prosentilla kartellin johtajan roolin vuoksi.
- 409 Sen sijaan unionin yleinen tuomioistuin on jo vahvistanut nyt käsiteltävän asian olosuhteita vastaavissa olosuhteissa täyttää harkintavaltaa käyttäessään, että sakon perusmäärän korottaminen 50 prosentilla heijasti asianmukaisesti rikkomisen lisähaittaa, joka johtui kartellin johtajan roolista (edellä 359 kohdassa mainittu asia Koninklijke Wegenbouw Stevin v. komissio, tuomion 302 kohta).
- 410 Lisäksi on todettava, ettei sakon perusmäärän korottaminen koske rikkomisesta vastuussa olevaksi katsotun yrityksen taloudellista kapasiteettia. Tähän käytettävä laskennan osatekijä on se, että sakon kokonaismäärä voi olla enintään 10 prosenttia yrityksen vuotuisesta liikevaihdosta. Näin ollen kantajien tältä osin esittämät väitteet ovat tehottomia.
- 411 Tämän vuoksi ja kun otetaan huomioon nyt käsiteltävän asian olosuhteet ja komission kokoamat todisteet, jotka osoittavat Sasolin olleen kartellin johtajan roolissa, on todettava, ettei komissio ole loukannut suhteellisuusperiaatetta eikä ole korottanut liiallisesti sakon perusmäärää, kun se korotti tätä perusmäärää 50 prosentilla tämän johtajan roolin vuoksi.
- 412 Tämän vuoksi on hylättävä väitteet, joiden mukaan yhdenvertaisen kohtelun periaatetta ja suhteellisuusperiaatetta on loukattu.
- 413 Edellä esitetyn perusteella viides kanneperuste on hylättävä kokonaisuudessaan.

6. Seitsemäs kanneperuste, joka koskee sitä, ettei Sasolille myönnetty täyttä immuniteettia sakon tiettyjen osien suhteen

- 414 Kantajat väittävät, että komissio teki oikeudellisen virheen ja rikkoi vuoden 2002 yhteistyötiedonannon 23 kohtaa, kun se tukeutui Sasolille määrättävän sakon osalta useisiin seikkoihin, joista tämä ilmoitti vapaaehtoisesti, joista komissio ei ollut tietoinen ennen Sasolin ilmoituksia ja jotka vaikuttivat merkittävästi ja välittömästi rikkomisen vakavuuteen ja kestoan.
- 415 Riidanalaisen päätöksen 741 perustelukappaleessa komissio totesi, että Sasolin tarkastusten jälkeen huhtikuussa ja toukokuussa 2005 lähettämällään kahdella ilmoituksella ja niiden liitteillä toimittamilla todisteilla oli vuoden 2002 yhteistyötiedonannossa tarkoitettua merkittävää lisäarvoa, koska ne vahvistivat komission kykyä todistaa kartelliin liittyvät tosiseikat.
- 416 Lisäksi riidanalaisen päätöksen 743 perustelukappaleessa komissio toteaa, että ensimmäiset todisteet, joilla on välitön vaikutus kartellin keston määrittämiseen, eli MOL:n muistiinpanot ja Sasolin laatimat ns. Blauer Salon -kokousten pöytäkirjat, eivät olleet Sasolin toimittamia, vaan ne löydettiin tarkastusten aikana ja ne sisältyivät Shellin immuniteettihakemukseen.
- 417 Riidanalaisen päätöksen 749 perustelukappaleen mukaan komissio sovelsi tällä perusteella Sasolille määrättävän sakon määrään 50 prosentin alennusta eli suurinta mahdollista alennuskerrointa, joka voidaan myöntää vuoden 2002 yhteistyötiedonannon nojalla yritykselle, joka ei ole ensimmäisenä kartellin olemassaolon paljastava yritys, joka nyt käsiteltävässä asiassa on Shell.

Ensimmäinen osa, joka koskee ennen vuotta 2000 pidettyjä teknisiä kokouksia

- 418 Kantajat väittävät, että varhaisin Shellin sakkoimmunitaettihakemuksessaan mainitsema kokous on Budapestissa 3. ja 4.2.2000 pidetty kokous. Kantajien mukaan Shellin ilmoitus ei sisältänyt mitään konkreettista todistetta ennen tätä päivämäärää pidetyistä kokouksista. Komission piti kantajien mukaan siis tukeutua Sasolin ilmoituksiin osoittaakseen tiettyjen kokousten pitämisen erityisesti vuosien 1995 ja 2000 välisenä aikana.
- 419 Kantajat katsovat, että tarkastuksissa löydetty MOL:n muistiinpanot ja ns. Blauer Salon -kokousten pöytäkirjat, jotka ovat siis ennen Sasolin vapaaehtoisia ilmoituksia esitettyjä todisteita, eivät kattaneet kaikkia komission päätöksessä mainittuja kokouksia ja että näissä muistiinpanoissa ilmoitetut tiedot eivät suurimmalta osin olleen riittävän nimenomaisia osoittaakseen rikkomisen keston. Lisäksi kantajat viittaavat seitsemään vuosien 1996 ja 2001 välisenä aikana pidettyyn tekniseen kokoukseen, joita koskevat olennaiset tiedot, kuten päivämäärät, paikat, osallistujat ja kilpailunvastaiset sisällöt, komissio pystyi vahvistamaan riittävällä varmuudella ainoastaan Sasolin immunitaettihakemusten ansiosta.
- 420 Näin ollen kantajat katsovat, että komissio saattoi osoittaa oikeudellisesti riittävällä tavalla rikkomisen olemassaolon vuosien 1992 ja 1999 välisenä aikana Sasolin toimittamien tietojen perusteella. Ne vaativat tämän vuoksi unionin yleistä tuomioistuinta muuttamaan riidanalaista päätöstä ja myöntämään niille täyden sakkoimmunitaetin rikkomisen siihen osaan nähden, joka koskee vuosien 1992 ja 1999 välistä ajanjaksoa.
- 421 On todettava, etteivät riidanalaisen päätöksen sisältö eivätkä siinä mainitut asiakirjat tue kantajien väitteitä.
- 422 Ensinnäkin vuonna 1992 pidetyn ensimmäisen kokouksen ja 27.1.1995 pidetyn kahdeksannen kokouksen välisen ajanjakson osalta komissiolla oli hallussaan kartellia koskevia tietoja, jotka olivat peräisin muista lähteistä kuin Sasolin immunitaettihakemuksesta, eli tarkastuksissa löydetystä MOL:n muistiinpanoista ja Sasolin laatimista ns. Blauer Salon -kokousten pöytäkirjoista. Kyse on teknisistä kokouksista, jotka pidettiin 3. ja 4.9.1992 (riidanalaisen päätöksen 126 perustelukappale), 26.3.1993 (riidanalaisen päätöksen 129 perustelukappale), 2.6.1993 (riidanalaisen päätöksen 130 perustelukappale), 25.10.1993 (riidanalaisen päätöksen 131 perustelukappale), 24.6.1994 (riidanalaisen päätöksen 132 perustelukappale), 30.9.1994 (riidanalaisen päätöksen 133 perustelukappale) ja 27.1.1995 (riidanalaisen päätöksen 134 perustelukappale). Riidanalaisessa päätöksessä mainittujen, näihin kokouksiin liittyvien MOL:n muistiinpanojen ja ”Blauer Salon” -kokousten pöytäkirjojen perusteella komissio saattoi vahvistaa osallistujien henkilöllisyyden, kokousten päivämäärän ja paikan sekä suurimmalta osin jopa keskustelujen sisällön ja kilpailunvastaisuuden.
- 423 Yhdeksannen kokouksen, joka pidettiin 16. ja 17.3.1995, ja 22. kokouksen, joka pidettiin 27. ja 28.10.1999, välisen ajanjakson osalta Sasolin ilmoituksilla saatettiin komission tietoon ainoastaan kolme kokousta, jotka pidettiin 12. ja 13.1.1999 (riidanalaisen päätöksen 150 perustelukappale), 2. ja 3.3.1999 (riidanalaisen päätöksen 151 perustelukappale) ja 23. ja 24.9.1999 (riidanalaisen päätöksen 155 perustelukappale). Sen sijaan tarkastuksissa löydettyjen MOL:n muistiinpanojen avulla komissio saattoi osoittaa neljän kokouksen pitämisen 22. ja 23.6.1995 (riidanalaisen päätöksen 136 perustelukappale), 14. ja 15.5.1996 (riidanalaisen päätöksen 140 perustelukappale), 12. ja 13.2.1998 (riidanalaisen päätöksen 146 perustelukappale) ja 8. ja 9.7.1999 (riidanalaisen päätöksen 154 perustelukappale). Lisäksi komissio saattoi tarkastuksissa kerättyjen todisteiden perusteella rekonstruoida näistä kokouksista kahden sisällön.
- 424 Tästä seuraa, että komissio saattoi niiden todisteiden perusteella, jotka sillä oli hallussaan ennen Sasolin ilmoitusten jättämistä, osoittaa rikkomisen olemassaolon 3.2.2000 edeltäneellä ajanjaksolla. Näin ollen kantajien väitteet eivät pidä paikkaansa.

- 425 Toiseksi kantajat eivät voi vedota myöskään MOL:n muistiinpanojen ja ns. Blauer Salon -kokousten pöytäkirjojen sisältämien tietojen vaillinaisuuteen.
- 426 On todettava, että MOL:n muistiinpanot ovat käsinkirjoitettuja muistiinpanoja, jotka on laatinut kokousten aikana niihin osallistunut henkilö ja niiden sisältö on johdonmukainen ja suhteellisen yksityiskohtainen. Näin ollen näiden muistiinpanojen todistusarvo on erittäin korkea. Sasolin laatimat ns. Blauer Salon -kokouksia koskevat pöytäkirjat ovat asiakirjoja, jotka ajoittuvat tosiseikkojen tapahtuma-aikaan ja jotka on laadittu in tempore non suspecto, toisin sanoen vähän kunkin teknisen kokouksen jälkeen. Näin ollen näiden pöytäkirjojen todistusarvo on korkea.
- 427 Lisäksi edellä 230 kohdassa mainitun oikeuskäytännön mukaan, kun otetaan huomioon kartellien lainvastainen luonne, komission ei voida edellyttää esittävän asiakirjoja, jotka osoittavat nimenomaisesti kyseessä olevien toimijoiden välisen yhteydenpidon. Niitä vaillinaisia ja hajanaisia asiakirjoja, jotka komissiolla on mahdollisesti käytettävissään, on kaikissa tapauksissa voitava täydentää päättelyllä, jonka avulla voidaan muodostaa kuva asiassa merkityksellisistä seikoista. Kilpailunvastaisen menettelytavan tai sopimuksen olemassaolo voidaan siis päätellä tietyistä yhteensattumista ja välillisistä todisteista, jotka yhdessä tarkasteltuina voivat muun johdonmukaisen selityksen puuttuessa olla osoitus kilpailusääntöjen rikkomisesta.
- 428 Edellä mainitut muistiinpanot ja pöytäkirjat muodostavat sellaisen todisteiden kokonaisuuden, jonka perusteella komissio saattoi pätevästi todeta, että kartelli toimi jo vuosien 1992 ja 1999 välisenä aikana.
- 429 On totta, että Sasolin kaksi ilmoitusta helpottivat komission työtä, koska niissä esitettiin lisätodisteita ja muiden saatavilla olevien todisteiden tulkintaan liittyviä selvennyksiä. Tämä panos heijastuu kuitenkin asianmukaisesti 50 prosentin suuruudessa sakon alennuskertoimessa, joka Sasolille myönnettiin sen tekemän yhteistyön perusteella.
- 430 Seitsemännen kanneperusteen ensimmäinen osa on näin ollen hylättävä.

Toinen osa, joka koskee markkinoiden ja asiakkaiden jakamista

- 431 On muistutettava, että riidanalaisen päätöksen 653 perustelukappaleessa todetaan, että koska on osoitettu, että ExxonMobil, MOL, Repsol, RWE, Sasol, Shell ja Total olivat myös osallistuneet asiakkaiden tai markkinoiden jakamiseen, joka muodostaa rikkomisen toisen osan, näiden osalta huomioon otetuksi suhdeluvuksi myynnin arvosta vahvistettiin 18 prosenttia 17 prosentin sijasta, jota sovellettiin yrityksiin, jotka osallistuivat ainoastaan rikkomisen ensimmäiseen osaan.
- 432 Kantajat toteavat, että Shellin tämän osalta ennen niiden ilmoituksia toimittamat tiedot ovat riidanalaisen päätöksen 741 perustelukappaleen mukaan osoittautuneet vaillinaisiksi. Samoin ne väittävät, että yksityiskohtaiset todisteet asiakkaiden tai markkinoiden jakamisesta ilmenevät Sasolin 30.4. ja 12.5.2005 antamista ilmoituksista.
- 433 Tältä osin on riittävää todeta, että seikat, jotka osoittavat selvästi asiakkaiden jakamisen teknisten kokousten aikana, sisältyivät MOL:n muistiinpanoihin, joita lainattiin riidanalaisen päätöksen 145 ja 147 perustelukappaleessa, Sasolin pöytäkirjaan, jota lainattiin riidanalaisen päätöksen 168 perustelukappaleessa, ja Totalin muistiinpanoihin, joka mainittiin saman päätöksen 170 perustelukappaleessa. Nämä todisteet oli saatu tarkastusten aikana eli ennen Sasolin ilmoitusten jättämistä.
- 434 Näin ollen kantajien väitteet eivät pidä paikkaansa.
- 435 Kyseisten muistiinpanojen sisältämien tietojen vaillinaisuuden osalta on riittävää viitata edellä 426 ja 427 kohdassa esitettyihin toteamuksiin.

436 Edellä esitetyn perusteella on hylättävä toinen osa ja tämän seurauksena seitsemäs kanneperuste kokonaisuudessaan.

Täyden harkintavallan käyttäminen ja sakon lopullisen määrän määrittäminen

437 On muistutettava, että komission tekemien päätösten laillisuusvalvontaa täydentää täysi harkintavalta, joka on myönnetty unionin tuomioistuimille asetuksen N:o 1/2003 31 artiklassa EY 229 artiklan ja sittemmin SEUT 261 artiklan mukaisesti. Tämän harkintavallan nojalla unionin yleinen tuomioistuin voi täten paitsi pelkästään tutkia seuraamuksen laillisuuden myös korvata komission arvioinnin omallaan ja siten poistaa määrätyn sakon tai uhkasakon taikka alentaa tai korottaa sen määrää. Perussopimuksissa määrätty valvonta merkitsee siis unionin perusoikeuskirjan 47 artiklaan sisältyvän tehokkaan oikeussuojan periaatteen mukaisesti sitä, että unionin tuomioistuimet harjoittavat sekä oikeudellisiin seikkoihin että tosiseikkoihin kohdistuvaa valvontaa ja että niillä on toimivalta arvioida todisteita, kumota riidanalainen päätös tai muuttaa sakkojen määrää (ks. vastaavasti asia C-3/06 P, Groupe Danone v. komissio, tuomio 8.2.2007, Kok., s. I-1331, 60–62 kohta ja asia T-368/00, General Motors Nederland ja Opel Nederland v. komissio, tuomio 21.10.2003, Kok., s. II-4491, 181 kohta).

438 Näin ollen unionin yleisen tuomioistuimen on täyttä harkintavaltaa käyttäen arvioitava ratkaisunsa antamishetkellä, heijastaako kantajalle määrätyn sakon määrä oikealla tavalla kyseessä olevan rikkomisen vakavuutta ja kestoja siten, että kyseiset sakot ovat oikeassa suhteessa asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 3 kohdassa säädettyihin kriteereihin nähden (ks. vastaavasti asia T-156/94, Aristrain v. komissio, tuomio 11.3.1999, Kok., s. II 645, 584–586 kohta ja asia T-220/00, Cheil Jedang v. komissio, tuomio 9.7.2003, 93 kohta).

439 On kuitenkin korostettava, ettei täyden harkintavallan käyttö vastaa viran puolesta suoritettavaa valvontaa, ja muistutettava, että menettely unionin tuomioistuimissa on kontradiktorista (asia C-386/10 P, Chalkor v. komissio, tuomio 8.12.2011, Kok., s. I-13085, 64 kohta).

1. Kuudennen kanneperusteen ensimmäinen osa, joka koskee sitä, että Schümann-ajanjakson osalta ei käytetty erillistä enimmäismäärää

440 Kantajat muistuttavat, että Sasol Ltd:n, Sasol Holding in Germanyn ja Sasol Wax Internationalin ei ole katsottu olevan vastuussa Schümann-ajanjaksoon liittyvästä sakon osasta (eli 67,5 miljoonasta eurosta), joka vastaa 22 prosenttia Sasol Waxin – joka on ainoa Schümann-ajanjakson osalta rikkomisesta vastaava yhtiö HOS:n oikeudellisen seuraannon saajana – liikevaihdosta. Komissio jätti kuitenkin kantajien mukaan virheellisesti vahvistamatta ja soveltamatta asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohdassa säädettyä 10 prosentin enimmäismäärää Schümann-ajanjakson osalta.

441 Sasol Waxille Schümann-ajanjakson osalta määrätty sakko on kantajien mukaan liiallinen ja omiaan tuhoamaan sen substanssin, ellei Sasol Ltd ota vapaaehtoisesti sakkoa vastuulleen, minkä vuoksi se kantaisi välillisesti Schümann-ajanjaksoon liittyvää vastuuta.

442 Näin ollen komissio rikkoi kantajien mukaan asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohtaa ja loukkasi periaatetta, jonka mukaan rangaistukset ja seuraamukset on määrättävä yksilökohtaisesti. Tämän vuoksi kantajat vaativat unionin yleistä tuomioistuinta kumoamaan riidanalaisen päätöksen siltä osin kuin siinä määrätään Sasol Waxille sakko, joka ylittää enimmäismäärän, joka on 10 prosenttia Schümannin ja hänen hallinnassaan olevan yhtiöryhmän vuonna 2007 toteuttamasta liikevaihdosta. Istunnossa kantajat vaativat vaihtoehtoisesti sakon tämän osan alentamista siten, että sen enimmäismäärä on 10 prosenttia Sasol Waxin liikevaihdosta.

- 443 Komissio katsoo, että asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohdassa säädettyä 10 prosentin enimmäismäärää laskiessaan sen on otettava huomioon taloudellinen kokonaisuus, sellaisena kuin se on olemassa riidanalaisen päätöksen tekohetkellä, kuten oikeuskäytännöstä ilmenee. Lisäksi komissio toteaa, ettei riidanalaista päätöstä ole osoitettu Schumannille eikä Varalle eikä se voi – jo pelkästään tämän vuoksi – soveltaa 10 prosentin enimmäismäärää niiden liikevaihtoon.
- 444 Oikeuskäytännön mukaan 10 prosentin enimmäismäärä koskee asianomaisen yrityksen kokonaisliikevaihtoa siltä osin kuin vain kyseinen liikevaihto on osoitus kyseisen yrityksen merkityksestä ja vaikutusvallasta markkinoilla (ks. edellä 227 kohdassa mainittu asia Cimenteries CBR ym. v. komissio, tuomion 5022 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Lisäksi 10 prosentin enimmäismäärällä pyritään muun muassa suojelemaan yrityksiä liian suurelta sakolta, joka voisi tuhota niiden taloudellisen substanssin (ks. edellä 271 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat Tokai II, tuomion 389 kohta ja asia T-138/07, Schindler Holding ym. v. komissio, tuomio 13.7.2011, Kok., s. II-4819, 193 kohta).
- 445 Tämän vuoksi tavoite, johon 10 prosentin enimmäismäärän käyttöön ottamisella pyritään, voidaan saavuttaa ainoastaan, jos kyseistä enimmäismäärää sovelletaan aluksi kuhunkin sakon määräämisestä tehdyn päätöksen erilliseen adressaattiin. Vasta jos tämän jälkeen ilmenee, että useat adressaatit muodostavat siitä rikkomisesta, josta seuraamus määrätään, vastuussa olevan taloudellisen yksikön merkityksessä ”yrityksen” ja näin on vielä kyseisen päätöksen tekemispäivän jälkeen, enimmäismäärä voidaan laskea kyseisen yrityksen kokonaisliikevaihdon perusteella, mikä tarkoittaa kaikkia sen muodostavia osia yhteenlaskettuna. Jos tämä taloudellinen kokonaisuus on sen sijaan sittemmin murrettu, kullakin päätöksen adressaatilla on oikeus siihen, että kyseiseen adressaattiin sovelletaan itsenäisesti tätä enimmäismäärää (edellä 271 kohdassa mainitut yhdistetyt asiat Tokai Carbon ym. v. komissio, tuomion 390 kohta; asia T-26/06, Trioplast Wittenheim v. komissio, tuomio 13.9.2010, 113 kohta, ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa ja asia T-54/06, Kendrion v. komissio, tuomio 16.11.2011, 92 kohta, ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa).
- 446 Ensinnäkin nyt käsiteltävässä asiassa on kiistatonta, että rikkomisen Schumann-ajanjakson aikana HOS, josta on tullut Sasol Wax, ei muodostanut taloudellista yksikköä Sasol Ltd:n, Sasol Holding in Germanyn ja Sasol Wax Internationalin kanssa. Riidanalaisen päätöksen tekohetkellä Sasol Wax muodosti kuitenkin taloudellisen kokonaisuuden muiden kantajien kanssa.
- 447 Toiseksi on huomautettava, että tuomiot, jotka komissio mainitsee kirjelmässään (edellä 33 kohdassa mainittu asia HFB ym. v. komissio, tuomion 528 kohta; asia T-52/03, Knauf Gips v. komissio, tuomio 8.7.2008, 353 kohta, ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa ja edellä 271 kohdassa mainittu asia Tokai II, tuomion 389 kohta), eivät koske tilanteita, joissa rikkomisajanjaksolla välittömästi vastuussa oleva yhtiö ei vielä muodostanut taloudellista kokonaisuutta niiden emoyhtiöiden kanssa, jotka omistivat sen pääoman päätöksen tekohetkellä. Näin ollen kyseisissä tuomioissa esitettyjä ratkaisuja ei voida noudattaa kirjaimellisesti tosiasiallisessa tilanteessa, joka on erilainen tämän olennaisen kysymyksen osalta.
- 448 Kolmanneksi on lisättävä, että yksi niiden sääntöjen, joiden mukaan muodollinen ero kahden yhtiön välillä on jätettävä huomiotta ja yhden ainoan yrityksen muodostavalle tytäryhtiölle ja sen emoyhtiölle on määrättävä sakkoja yhteisvastuullisesti (ks. edellä 31 ja 36 kohta), positiivisista seurauksista on sen vaaran poistuminen, että yhtiö voisi välttää tai minimoida sakot keskittämällä lainvastaisen toiminnan tytäryhtiöön, jonka liikevaihto on vähäinen. Säännöllä, jonka mukaan sakon enimmäismäärä on määritettävä yrityksen kokonaisliikevaihdon perusteella, ei voida katsoa taattavan tällaista tulosta. Tällainen tavoite ei kuitenkaan vaarannu sen vuoksi, että sakolla on erilainen enimmäismäärä rikkomisajanjaksolla, joka edeltää taloudellisen kokonaisuuden luomista kartelliin välittömästi osallistuvan tytäryhtiön ja sen komission päätöksen tekohetkellä omistavan emoyhtiön välillä, kun tytäryhtiön omaisuutta ei siirretä muille oikeudellisille yksiköille sen ostamisen seurauksena ja tämän jälkeen kartellin havaitsemisen jälkeen.

- 449 Neljänneksi komissio ei kiistä kantajien väitettä, jonka mukaan Sasol Ltd:n pitäisi maksaa Sasol Waxin sijasta sakon se osa, joka ylittää 10 prosentin enimmäismäärän ja jonka ei voida katsoa olevan Sasol Waxin kannettavissa, koska Sasol Wax ei kykene maksamaan Schumann-ajanjaksoa koskevaa sakon osaa, joka vastaa 22 prosenttia sen vuotuisesta liikevaihdosta.
- 450 Viidenneksi on myös korostettava, että Schumann-ajanjakson aikana Sasol Wax International, Sasol Holding in Germany ja Sasol Ltd eivät voineet hyötyä kilpailusääntöjen vastaisesta toiminnasta, koska ne eivät vielä omistaneet Sasol Waxia.
- 451 Kuudenneksi on otettava huomioon se, että kansallisissa lainsäädännöissä yhteisvastuu EY 81 artiklan rikkomisen vuoksi määrätyn sakon maksamisesta antaa kullekin maksamisesta vastaavalle velalliselle oikeuden vaatia muita yhteisvastuussa olevia velallisia maksamaan takaisin niiden nimissä maksetun velan määrän (ks. vastaavasti asia C-652/11 P, tuomio 11.4.2013, 36 ja 37 kohta). Nyt käsiteltävässä asiassa kantajat väittävät nimenomaisesti, että on vaikeaa nostaa takautumiskannetta Varaa Schumannia vastaan, jos komissio ei tuomitse niitä, eikä komissio esittänyt tältä osin vastaväitteitä.
- 452 Näin ollen komission toteuttama epäyhdenvertainen kohtelu (ks. edellä 187 ja 197 kohta) yhdessä sen kanssa, ettei Schumann-ajanjaksoon liittyvän sakon osan suhteen vahvistettu erillistä enimmäismäärää, voi suurentaa Sasol Wax Internationalin, Sasol Holding in Germanyn ja Sasol Ltd:n taloudellista vastuuta kilpailusääntöjen rikkomisesta, johon HOS syylistyi. Sasol Waxin emoyhtiöiden on nimittäin tarkoitus vastata sakon osasta, joka ylittää 10 prosenttia sen liikevaihdosta, kun taas se, ettei Varaa ja Schumannia määrätä yhteisvastuuseen, voi vaikuttaa sakon määrän lopulliseen jakamiseen kansallisissa tuomioistuimissa kantajien ja erityisesti Sasol Waxin kolmen nykyisen emoyhtiön vahingoksi.
- 453 Kaiken edellä esitetyn perusteella unionin yleinen tuomioistuin katsoo, että nyt käsiteltävän asian erityisissä olosuhteissa on asianmukaista määrittää Schumann-ajanjakson aikana toteutetun kilpailusääntöjen rikkomisen vuoksi Sasol Waxille määrättävän sakon osan osalta enimmäismääräksi 10 prosenttia sen vuoden 2007 liikevaihdosta. Koska tämä liikevaihto on 308 600 000 euroa, Sasol Waxille tämän rikkomisajanjakson osalta määrättävän sakon osan suuruudeksi vahvistetaan 30 860 000 euroa.
- 454 Näin vahvistettu sakon määrän osa ei vaikuta komission myöhempään arviointiin, joka koskee tämän tuomion vaikutuksia tältä osin.

2. Kuudennen kanneperusteen toinen osa, joka koskee sitä, että yhteisyrityksen ajanjakson osalta ei käytetty erillistä enimmäismäärää, ja joka tutkitaan yhdessä ensimmäisen kanneperusteen kanssa

- 455 Kantajat toistavat väitteensä, jonka mukaan Sasol Holding in Germanyn ja Sasol Ltd:n ei pidä katsoa olevan vastuussa yhteisyrityksen ajanjaksosta ja Sasol-ajanjaksosta. Tästä seuraa, että näitä ajanjaksoja koskevan sakon osan enimmäismääräksi olisi pitänyt vahvistaa 10 prosenttia Sasol Waxin liikevaihdosta tai, jos unionin yleinen tuomioistuin katsoo, että Schumann Sasol ja Schumann Sasol International sekä Sasol Wax ja Sasol Wax International muodostivat yhden ainoan taloudellisen yksikön kyseisillä ajanjaksoilla, 10 prosenttia Sasol Wax Internationalin vuonna 2007 toteuttamasta liikevaihdosta.
- 456 Kuten toisen kanneperusteen tarkastelusta ilmenee, riidanalainen päätös on vahvistettava siltä osin kuin komissio totesi Schumann Sasolin ja Schumann Sasol Internationalin sekä niiden seuraajien, Sasol Waxin ja Sasol Wax Internationalin, muodostavan taloudellisen kokonaisuuden.
- 457 On kuitenkin muistutettava, että ensimmäistä kanneperustetta koskevien päätelmien perusteella riidanalaista päätöstä on muutettava siltä osin kuin komissio katsoi Sasol Holding in Germanyn ja Sasol Ltd:n olevan vastuussa rikkomisesta, johon syylistyi Schumann Sasolin ja Schumann Sasol Internationalin muodostama yksi ainoa taloudellinen yksikkö.

- 458 Ensimmäiseksi on todettava, että Sasol Waxille ja Sasol Wax Internationalille määrätty sakon osa, joka liittyy yhteisyrityksen ajanjaksoon (179 657 803 euroa), on selvästi enemmän kuin 10 prosenttia Sasol Wax Internationalin liikevaihdosta (480 800 000 euroa vuonna 2007).
- 459 Toiseksi komissio ei kiistä kantajien väitettä, jonka mukaan holding-yhtiö Sasol Ltd:n pitää maksaa Sasol Wax Internationalin puolesta osa sakosta eli se osa, joka ylittää 10 prosentin enimmäismäärän ja jonka ei voida katsoa olevan Sasol Wax Internationalin kannettavissa, koska Sasol Wax International ei kykene maksamaan yhteisyrityksen ajanjaksoon liittyvää sakkoa kokonaisuudessaan.
- 460 Kolmanneksi on todettava, että ensimmäisen kanneperusteen yhteydessä todettu arviointivirhe saattaa kyseenalaiseksi sen yrityksen ulottuvuuden, joka syyllistyi kilpailusääntöjen rikkomiseen yhteisyrityksen ajanjaksolla. Lisäksi eri yhtiöiden toteaminen yhteisvastuussa oleviksi sen rikkomisen perusteella, johon Schumann Sasol syyllistyi, riippuu edeltävästä toteamuksesta, jonka mukaan ne muodostivat yhdessä EY 81 artiklassa tarkoitetun yhden ainoan yrityksen rikkomisen toteuttamisajankohtana. Koska yrityksen määrittämistä rasittaa nyt käsiteltävässä asiassa virhe, ei ole poissuljettua, että ilman kyseessä olevia arviointivirheitä komissio olisi vahvistanut Varan ja Schumannin olevan yhteisvastuussa sen rikkomisen perusteella, johon Schumann Sasol syyllistyi välittömästi.
- 461 Neljänneksi kun otetaan huomioon edellä 451 kohdassa mainittu oikeuskäytäntö, unionin yleinen tuomioistuin toteaa, että arviointivirheet, jotka koskevat sen yrityksen määrittämistä, joka syyllistyi kilpailusääntöjen rikkomiseen yhteisyrityksen ajanjaksolla, yhdessä sen kanssa, ettei kyseiseen ajanjaksoon liittyvän sakon osan suhteen vahvistettu erillistä enimmäismäärää, voi suurentaa sen rikkomisen, johon Schumann Sasol syyllistyi välittömästi, taloudellisia seurauksia kantajiin nähden. Sasol Waxin emoyhtiöiden on nimittäin tarkoitus vastata sakon osasta, joka ylittää 10 prosenttia sen liikevaihdosta, kun taas se, ettei Varaa ja Schumannia määrätä yhteisvastuuseen, voi vaikuttaa sakon määrän lopulliseen jakamiseen kansallisissa tuomioistuimissa kantajien ja erityisesti Sasol Holding in Germanyn ja Sasol Ltd:n vahingoksi.
- 462 Kaiken edellä esitetyn perusteella unionin yleinen tuomioistuin katsoo, että nyt käsiteltävän asian erityisissä olosuhteissa on asianmukaista määrittää yhteisyrityksen ajanjakson aikana toteutetun kilpailusääntöjen rikkomisen vuoksi Sasol Waxille ja Schumann Sasol Internationalille määrättävän sakon osan osalta enimmäismääräksi 10 prosenttia viimeksi mainitun yrityksen vuoden 2007 liikevaihdosta. Koska tämä liikevaihto on 480 800 000 euroa, Sasol Waxille ja Sasol Wax Internationalille määrättävän sakon osa on alennettava 48 080 000 euroon.
- 463 Näin vahvistettu sakon määrän osa ei vaikuta komission myöhempään arviointiin, joka koskee tämän tuomion vaikutuksia tältä osin.

3. Sasol-ajanjaksoon liittyvä sakon osa

- 464 Lopuksi siitä sakon osasta, joka liittyy Sasol-ajanjaksoon ja jonka määrä on 71 042 197 euroa, unionin yleinen tuomioistuin katsoo täyttä harkintavaltaansa käyttäen, että kantajille määrätyn sakon määrä on asianmukainen, kun otetaan huomioon kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuus ja kesto.

Oikeudenkäyntikulut

- 465 Unionin yleisen tuomioistuimen työjärjestyksen 87 artiklan 3 kohdassa määrätään, että jos asiassa osa vaatimuksista ratkaistaan toisen asianosaisen ja osa toisen asianosaisen hyväksi, unionin yleinen tuomioistuin voi määrätä oikeudenkäyntikulut jaettaviksi asianosaisten kesken tai määrätä, että kukin vastaa omista kuluistaan.

466 Nyt käsiteltävässä asiassa unionin yleinen tuomioistuin hyväksyi kantajien esittämästä seitsemästä kanneperusteesta kolme ja kullekin niistä määrätyn sakon määrää on alennettu huomattavasti. Näin ollen asian olosuhteita arvioidaan asianmukaisesti, kun määrätään, että komissio vastaa omista oikeudenkäyntikuluistaan ja korvaa kaksi kolmasosaa kantajien oikeudenkäyntikuluista ja kantajat vastaavat yhdestä kolmasosasta omia oikeudenkäyntikulujaan.

Näillä perusteilla

UNIONIN YLEINEN TUOMIOISTUIN (kolmas jaosto)

on ratkaissut asian seuraavasti:

- 1) [EY] 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan mukaisesta menettelystä (asia COMP/39.181 – Kynttilävahat) 1.10.2008 tehdyn komission päätöksen K(2008) 5476 lopullinen 1 artikla kumotaan siltä osin kuin Euroopan komissio totesi siinä, että Sasol Holding in Germany GmbH ja Sasol olivat osallistuneet kilpailusääntöjen rikkomiseen ennen 1.7.2002.
- 2) Sasol Wax GmbH:lle määrätyn sakon määrä alennetaan 149 982 197 euroon, jonka maksamisesta ovat yhteisvastuussa yhtäältä Sasol Wax International AG 119 122 197 euron määrän osalta ja toisaalta Sasol ja Sasol Holding in Germany 71 042 197 euron määrän osalta.
- 3) Kanne hylätään muilta osin.
- 4) Komissio vastaa omista oikeudenkäyntikuluistaan ja korvaa kaksi kolmasosaa Sasolin, Sasol Holding in Germanyn, Sasol Wax Internationalin ja Sasol Waxin oikeudenkäyntikuluista.
- 5) Sasol, Sasol Holding in Germany, Sasol Wax International ja Sasol Wax vastaavat yhdestä kolmasosasta omia oikeudenkäyntikulujaan.

Czúcz

Labucka

Gratsias

Julistettiin Luxemburgissa 11 päivänä heinäkuuta 2014.

Allekirjoitukset

Sisällys

TosiseikatII – 2	2
1. Hallinnollinen menettely ja riidanalaisen päätöksen tekeminenII – 2	2
2. Sasol-konsernin ja Varan rakenne ja emoyhtiöiden vastuuseen joutuminen riidanalaisessa päätöksessäII – 6	5
Asian käsittely ja asianosaisten vaatimuksetII – 7	6
Oikeudellinen arviointiII – 8	6
1. Ensimmäinen kanneperuste, jonka mukaan Sasol Ltd:n, Sasol Holding in Germanyn ja Sasol Wax Internationalin katsottiin virheellisesti olevan vastuussa rikkomisesta yhteisyrityksen ajanjaksollaII – 8.	7

Alustavat huomautuksetII – 9	?7
Riidanalainen päätösII – 11	?9
Määräysvallan käsitteen erottaminen käsitteestä ratkaisevan vaikutusvallan tosiasiallinen käyttäminen, sellaisena kuin sitä käytetään EY 81 artiklan yhteydessäII – 13	?10
Komission sen toteamuksen paikkansapitävyys, jonka mukaan Sasol Holding in Germanyn ja Sasol Ltd:n katsotaan olevan vastuussa rikkomisesta, johon Schümann Sasol International on syyllistynytII – 15	?12
Schümann Sasol Internationalin hallitusII – 17	?13
B. I:n rooliII – 18	?14
Schümann Sasol Internationalin hallituksen päätösten määrittäminenII – 22	?17
Operatiivisen johdon merkitysII – 24	?19
Schümann Sasol Internationalin hallitusta koskeva päätelmäII – 25	?20
Schümann Sasol Internationalin hallintoneuvosto ja yleiskokousII – 25	?20
Se, käyttääkö Sasol Holding in Germany tosiasiallisesti ratkaisevaa vaikutusvaltaa Schümann Sasol Internationalin markkinakäyttämiseenII – 26	?21
Kantajien pyyntö näytön hankkimiseksiII – 27	?21
2. Toinen kanneperuste, jonka mukaan Sasol Ltd:n, Sasol Holding in Germanyn ja Sasol Wax Internationalin katsotaan virheellisesti olevan vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisesta Sasol-ajanjaksollaII – 27	?22
Ensimmäinen osa, jonka mukaan komissio on tehnyt oikeudellisen virheen siltä osin kuin kyse on mahdollisuudesta katsoa emoyhtiön olevan vastuussa tytäryhtiön rikkomisesta pelkästään sellaisen oletaman perusteella, joka perustuu koko osakepääoman omistamiseenII – 28	?22
Toinen osa, jonka mukaan toteamus siitä, ettei olettamaa ole kumottu, on virheellinenII – 30	?23
Riidanalainen päätösII – 30	?24
Yleiset huomautuksetII – 31	?24
Sasol Waxin operatiivinen johtoII – 32	?26
Strategiset liiketoimintaa koskevat päätöksetII – 33	?26
Olettama, joka ei ole kumottavissaII – 34	?27
PäätelmäII – 35	?28
Kantajien pyyntö näytön hankkimiseksiII – 36	?28
3. Kolmas kanneperuste, jonka mukaan Vara ei ollut yhteisvastuussa Schümann-ajanjakson ja yhteisyrityksen ajanjakson aikanaII – 36	?28
4. Neljäs kanneperuste, jonka mukaan sakon perusmäärä on määritetty virheellisestiII – 41	?32

Ensimmäinen osa, jonka mukaan riidanalaisella päätöksellä ei ole pätevää oikeusperustaaII – 41	32
Toinen osa, jonka mukaan mikrovahojen myynti on virheellisesti sisällytetty Sasolin myynnin arvoonII – 44	34
Todisteiden arviointiperiaatteetII – 44	35
Riidanalainen päätös ja kartellin osallistujien ilmoituksetII – 49	38
Väite, jonka mukaan mikrovahojen hinnoista ei sovittuII – 50	39
Mikrovahoja koskevat asiakirjatodisteetII – 51	40
Kantajien muut väitteetII – 53	42
Kolmas osa, jonka mukaan sakon perusmäärän laskennassa raakaparafiinien osalta on tehty virheitäII – 55	43
Kantajien osallistuminen rikkomisen raakaparafiinia koskevaan osaan 30.10.1997 ja 12.5.2004 välisenä aikanaII – 55	43
Raakaparafiinin myynnistä saatuun liikevaihtoon sovelletun 15 prosentin kertoimen kohtuuttomuusII – 62	48
Neljäs osa, joka koskee sitä, ettei sakon perusmäärää määritetty eri tavoin sen perusteella, että eri yhtiöt osallistuivat kartelliin eri ajanjaksoinaII – 64	50
5. Viides kanneperuste, joka koskee Sasolin johtajan roolin virheellistä vahvistamistaII – 68	53
Riidanalainen päätösII – 68	53
OikeuskäytäntökehysII – 70	54
Perusteluvollisuuden noudattaminen Sasolin johtajan roolia koskevan toteamuksen suhteenII – 71 ..	55
Komission Sasolin johtajan roolia koskevan toteamuksen tueksi esittämien seikkojen aineellinen arviointiII – 72	56
Väite, jonka mukaan sakon perusmäärän korottaminen 50 prosentilla johtajan roolin vuoksi on liiallista, kohtuutonta ja syrjivääII – 76	59
6. Seitsemäs kanneperuste, joka koskee sitä, ettei Sasolille myönnetty täyttä immuniteettia sakon tiettyjen osien suhteenII – 78	61
Ensimmäinen osa, joka koskee ennen vuotta 2000 pidettyjä teknisiä kokouksiaII – 79	62
Toinen osa, joka koskee markkinoiden ja asiakkaiden jakamistaII – 81	63
Täyden harkintavallan käyttäminen ja sakon lopullisen määrän määrittäminenII – 82	64
1. Kuudennen kanneperusteen ensimmäinen osa, joka koskee sitä, että Schumann-ajanjakson osalta ei käytetty erillistä enimmäismäärääII – 82	64
2. Kuudennen kanneperusteen toinen osa, joka koskee sitä, että yhteisyrityksen ajanjakson osalta ei käytetty erillistä enimmäismäärää, ja joka tutkitaan yhdessä ensimmäisen kanneperusteen kanssaII – 85	66

3. Sasol-ajanjaksoon liittyvä sakon osaII – 87	68
OikeudenkäyntikulutII – 87	68